

МЕЃУНАРОДНО НАУЧНО СПИСАНИЕ

БЕЗБЕДНОСТ

ISSN 2671-3764

INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL **SECURITY**

РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА
МИНИСТЕРСТВО ЗА ВНАТРЕШНИ РАБОТИ
REPUBLIC OF NORTH MACEDONIA
MINISTRY OF INTERNAL AFFAIRS

КРИВИЧНОПРАВНИТЕ И ФИНАНСИСКИТЕ ПОСЛЕДИЦИ ОД СТОРЕНИТЕ
КРИВИЧНИ ДЕЛА ОД МАЛО ЗНАЧЕЊЕ ЗА ГРАЃАНИТЕ И ТРГОВЦИТЕ

СТРУКТУРНА АНАЛИЗА НА НАДВОРЕШНАТА ПОЛИТИКА И
ИНСТРУМЕНТИТЕ НА МЕКА МОЌ НА РЕПУБЛИКА ТУРЦИЈА...

**THE POLICE ORGANIZATIONS AND THE SALARIES OF
THE POLICE IN WESTERN BALKAN COUNTRIES**

СТРАТЕШКИ МЕРКИ ПРОТИВ ФИНАНСИРАЊЕТО НА
ТЕРОРИЗМОТ

МЕТОДИКА НА ОТКРИВАЊЕ НА ФАЛСИФИКУВАНИ ПАТНИ ИСПРАВИ
И ДРУГИ ДОКУМЕНТИ ОД СТРАНА НА ГРАНИЧНАТА ПОЛИЦИЈА НА
ДРЖАВНАТА ГРАНИЦА НА РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА СО

НАПАДИ НА ПОЛИЦИСКИ СЛУЖБЕНИЦИ И ЗАГРОЗУВАЊЕ НА
НИВНИОТ ЖИВОТ – ФЕНОМЕН НА СОВРЕМЕНОТО ЖИВЕЕЊЕ

ЕВОЛУЦИЈА ВО РАЗВОЈОТ НА ЧОВЕЧКИТЕ РЕСУРСИ

БР. 7 / 2022

ГОДИНА LXI, БРОЈ 6, СКОПЈЕ, 2022 ГОДИНА

ISSN 2671-3764

**РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА
МИНИСТЕРСТВО ЗА ВНАТРЕШНИ РАБОТИ**

МЕЃУНАРОДНО НАУЧНО СПИСАНИЕ

БЕЗБЕДНОСТ

БР. 7 / 2022

Скопје, 2022

Издавач:

Министерство за внатрешни работи
на Република Северна Македонија
ул. Димче Мирчев бр. 9
1000 Скопје

www.moi.gov.mk

e-mail: spisanie@moi.gov.mk
Телефон: +389 (0)2 3 117 222
ISSN 0351-0220

За издавачот:

Оливер Спасовски, Министер

Техничка обработка:

Никола Дујовски
Зоран Цоцовски

Главен и одговорен уредник:

Никола Дујовски

Лектура:

Елена Георгиевска

Заменик главен и одговорен уредник:

Агим Нихиу

Печати: Графо Пром Битола

Тираж: 100 примероци

Секретар:

Зоран Цоцовски

Меѓународен уредувачки одбор:

Оливер Бачановиќ
Цане Мојаноски
Наташа Пеливанова
Снежана Мојсоска
Трпе Стојановски
Марина Митревска
Тони Дескоски
Гордана Лажетиќ
Наташа Габер Дамјановска
Ќебир Авзиу

Зоран Ѓорѓевиќ
Владимир Цветковиќ
Соња Циндори
Андреј Сотлар
Неџат Корајлиќ
Детлеф Шредер
Норберт Лајтнер
Билбил Мемај
Руси Јанев
Крунослав Боровац
Премисил Росулек

Сите права се задржани.

Се забранува репродуцирање на публикацијата и нејзините делови, како и нивно трансформирање во разни медиуми: електронски, магнетни ленти, механичко фотокопирање, снимање и друго, без писмено одобрение на издавачот и авторите.

СОДРЖИНА

ПРЕДГОВОР	3
Т. Stojanovski, F. Mejdini, A. Agovic, D. Kocani	5
THE POLICE ORGANIZATIONS AND THE SALARIES OF THE POLICE IN WESTERN BALKAN COUNTRIES.....	5
д-р Стојан Трошански, проф. д-р Иван Ефремовски.....	33
ЕВОЛУЦИЈА ВО РАЗВОЈОТ НА ЧОВЕЧКИТЕ РЕСУРСИ Улогата на Никола Тесла во Четвртата индустриска револуција и прашањето на човечките ресурси	33
м-р Младен Трајков, Деан Николов	49
КРИВИЧНОПРАВНИТЕ И ФИНАНСИСКИТЕ ПОСЛЕДИЦИ ОД СТОРЕНИТЕ КРИВИЧНИ ДЕЛА ОД МАЛО ЗНАЧЕЊЕ ЗА ГРАЃАНИТЕ И ТРГОВЦИТЕ	49
м-р Панче Коцев.....	69
СТРАТЕШКИ МЕРКИ ПРОТИВ ФИНАНСИРАЊЕТО НА ТЕРОРИЗМОТ	69
м-р Влатко Ситновски, Блаже Стојчевски, Марјан Коцевски.....	87
МЕТОДИКА НА ОТКРИВАЊЕ НА ФАЛСИФИКУВАНИ ПАТНИ ИСПРАВИ И ДРУГИ ДОКУМЕНТИ ОД СТРАНА НА ГРАНИЧНАТА ПОЛИЦИЈА НА ДРЖАВНАТА ГРАНИЦА НА РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА СО РЕПУБЛИКА БУГАРИЈА ЗА ПЕРИОДОТ ОД 2017 ДО 2021 ГОДИНА	87
м-р Младен Трајков	119
НАПАДИ НА ПОЛИЦИСКИ СЛУЖБЕНИЦИ И ЗАГРОЗУВАЊЕ НА НИВНИОТ ЖИВОТ – ФЕНОМЕН НА СОВРЕМЕНОТО ЖИВЕЕЊЕ	119

ПРЕДГОВОР

Почитувани припадници на Министерството за внатрешни работи,
Почитувани читатели,

Со особено задоволство и го претставуваме на стручната и на научната јавност новиот седми број на возобновеното меѓународно научно списание на Министерството за внатрешни работи „Безбедност“.

Со објавувањето на овој број од списанието заокружуваме четири успешни години во кои се објавени бројни значајни трудови и за практиката на полициското работење и за теоријата и науката во областа на безбедноста. Исполнувајќи ја нашата основна визија – да придонесеме во изградбата на современа полициска служба која ќе биде гарант на безбедноста и стабилноста на нашата држава, но и препознатлив и доверлив парнет на меѓународната заедница, полиција во која работат посветени и мотивирани полициски службеници, ја поврзување науката и практиката за да ги извлечеме најдобрите можни препораки за секојдневното полициско работење, но и да ги прикажеме реалните бројки и фактите за полицијата во општеството.

Се надевам дека и со овој број, како и со секој нареден број на МНС „Безбедност“ ќе успееме да го привлечеме Вашето внимание и со нетрпение ги очекуваме Вашите предлози, сугестии и коментари.

Срдечено,

Проф. д-р Никола Дујовски
Главен и одговорен уредник

*T. Stojanovski, F. Mejdini, A. Agovic, D. Kocani**

THE POLICE ORGANIZATIONS AND THE SALARIES OF THE POLICE IN WESTERN BALKAN COUNTRIES

*Prof. dr. Trpe Stojanovski, Faculty of Security (external associate), Skopje, Senior Adviser in GI (trpe.stojanovski@globalinitiative.net),

*Fatjona Mejdini, Director of the South Eastern Europe Observatory, Global Initiative Against Transnational Organized Crime (fatjona.mejdini@globalinitiative.net),

*Anesa Agovic, MA, Field Coordinator for Bosnia and Herzegovina, Global Initiative against Transnational Organized Crime (anesa.agovic@globalinitiative.net),

*Dardan Kocani, MA Field Coordinator for Kosovo for the South Eastern Europe Observatory (SEE-Obs), Global Initiative against Transnational Organized Crime (dardan.kocani@globalinitiative.net),

ABSTRACT: The purpose of this paper is to search the information on the structure of the police organizations in the Western Balkans countries. An important aspect is to analyze what payment systems exist in the police organizations, how the police officers are paid for their work and whether the salary they receive is a strong motivation to commit themselves to the professional performance of complex tasks. If the salary is not enough to support the family or to meet the elementary needs, then the police officer will be forced to think about additional work in order to earn money for living.

In some cases, the police officers violate the rules of the profession and ethical behaviour. In a more serious case, it is corrupt behavior, which is perceived as extremely bad for the reputation of the police.

The complexity of the police profession creates assumptions for the police officers to do their job in all segments of the society, and most often spend their time with people who break the law. The obligation they agreed to and committed to honestly enforce the law is only the first step in mastering the knowledge and mastery of law enforcement skills, most often in conditions where their safety or the safety of the citizens is endangered. Whether the salary they receive is appropriate for their hard work, quality and delivered results is also subject to comparative considerations in the countries of the region.

Key words: Police, police organization, police officer, police salaries.

Introduction

The WB countries have gone through painful social reforms and it seems that this process is not over yet. The police in each country were one of the first institutions to go through the process of democratic consolidation and understanding the concept of human rights, while the pluralist political systems were established.

The main role of the police in a democracy is **a. to maintain public peace and order, b. to prevent and fight crime and c. to be a service to the citizens.**

On the other hand, the police work is one of the most challenging, stressful and dangerous vocations. As such they have a toll on the health and mental wellbeing of the police officers. The policing process, which includes their work within the community, as well as the internal dynamics in the police organizations, is highly straining and requires great physical and mental endurance during the course of the whole career. Policing means enforcing the law, often in a dangerous environment and in sad circumstances, especially when restrictions are applied to the citizens, and in exceptional cases, when there is use of deadly force. Thereby, the rules of ethical and humane behavior apply to police officers, with a minimum use of coercion. Because of the fact that police officers are legally allowed to use coercion, the stressful police work is constantly monitored, ex post by the criminal justice system, the public, the CSOs and the media. Citizens always expect the police to be up to the task delegated by the community, to be ethical, to act legally and with empathy.

Police officers often experience stress levels far exceeding the average level of human beings in everyday lives. In addition to affecting the police officers' quality of life, occupational stress has a broader impact on job performance, family life, and the quality of services provided to the public.¹ Poor police salary is one of the stressors that affect daily policing, together with interpersonal conflict, shift work, excessive overtime, heavy workload, poor working conditions, and constant interaction with the public.² Since stress is directly attributable to policing, police organizations must consider measures for relieving occupational stress. Adequate compensation is not only monetary but also counseling and training services that will help reduce reactions to stressful situations and increase officer job satisfaction.

¹ Hickman, M. J., Fricas, J., Strom, K. J., & Pope, M. W. (2011). Mapping Police Stress. *Police Quarterly*, 14(3), 227–250. <https://doi.org/10.1177/1098611111413991>

² Violanti, J. M., Charles, L. E., McCanlies, E., Hartley, T. A., Baughman, P., Andrew, M. E., Fekedulegn, D., Ma, C. C., Mnatsakanova, A., & Burchfiel, C. M. (2017). Police stressors and health: a state-of-the-art review. *Policing (Bradford, England)*, 40(4), 642–656. <https://doi.org/10.1108/PIJPSM-06-2016-0097>

As always, for their work the police are paid by the government. Most of the countries in the region have established a modest financial scheme, which allows for regular salaries for the police.

There is a wide sentiment within the police organizations that the salaries of the police officers in the Western Balkan countries ought to be higher than the respective national averages, due to the risks of the police work, for the work conducted in shifts and in some cases, for working longer hours. Very often in unpleasant weather conditions. According to the articles addressing the issue of police salaries, the sentiment is that the police are not compensated enough for their work³. In the police subculture, this attitude is also widely present⁴.

The police management structures and the unions in all six WB countries are pushing for higher salaries for the police officers, as an important measure to maintain the reputation of the police profession as relevant enough in order to secure food and sustenance for oneself and the family dependents, from one side, and to prevent corruption in the police organization. Even though the salaries of the police officers in some WB countries have increased in the past few years, the reactions by several professional police unions are very critical. They are arguing that the police profession becomes increasingly more dangerous and the police work is not sufficiently compensated⁵, which forces the police officers to seek other jobs in order to sustain their families.

Although much attention is devoted to the code of ethics within the police education, still there are examples of small, but also large-scale corruption involving police officers. However, it needs to be noted that beside the low salaries, there are other reasons for the presence of corruption in the police including the lack of effective and efficient oversight and accountability mechanisms, insufficient integrity in the police organization.

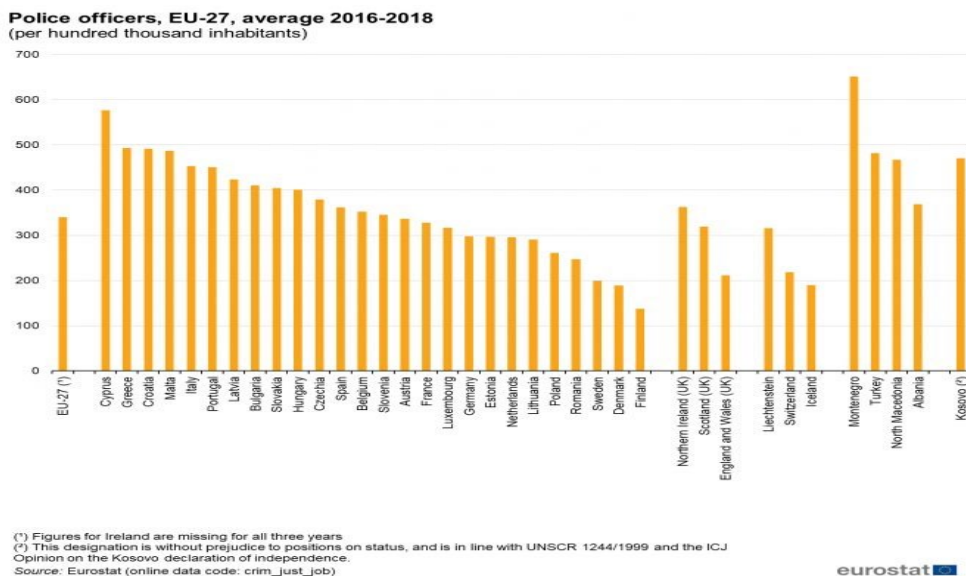
³ <https://raport.ba/tag/niske-plate-policijskih-sluzbenika/>

⁴ Interview with the senior police officer, 19th April, 2022

⁵ <https://www.fokus.ba/vijesti/bih/protest-policijskih-sluzbenika-u-bih-prosjecna-plata-nam-je-665-km/2021136/>

General figures for the Police organizations in the Western Balkan countries

Graph 1 Police officers' in European countries 2016-2018 (source: Eurostat)

There are a lot of restrictions imposed by the institutions regarding publishing the number of employees within the ministries of interior and the police force, as well as for the police salaries. It is almost a common characteristic that the data regarding the police salaries are also not available publicly. Some ministries of interior have responded to the information requests entirely and wholesomely, but most of them remain willing to only share limited information. In some cases, there are realistic obstacles why the information for the salaries of the police officers is not shared, it is because it is treated as classified information. Also, in one case there is no centralized unit within the institution which is able to process and provide such an information for an entire country, in some cases the respective MoI is not happy to implement such an information request.

The information segments regarding the salaries is collected through different sources and remains highly fragmented, therefore they might not always be suitable for a comparison.

Table 1: Police salaries in the WB 6 (year 2021)

Countries	Number of citizens	Number of employees in the Ministry of Interior/ Security 2021	Number of police officers (with LE authority) 2021	Salaries of the police in Euro**		Number of Police officers (PO) per 100K inhabitants *** <i>source: EC Progress report 2021</i>
				Basic police officer	Senior police officer	
Albania	2.846,000	15,109	11,802	406-	-1401	260 POs per 100K citizens
Bosnia and Hercegovina	3.281,000	19140 ⁶	15777 ⁷	340-460	511 ⁸ -	481 POs per 100K citizens
Kosovo	1.873,000	10,600	8,104	447 - 541	569-1761	464 POs per 100K citizens
Montenegro	621,873	721	4,680	396-	- 1353	502 POs per 100K citizens
North Macedonia	2.083,000	12,599	9953	380-450	360-1380	341 POs per 100K citizens
Serbia	8.737,000	41,438	31,313	440-	-2296	435 POs per 100K citizens

According to the police theory, the salary of the police officers should be sufficient for subsistence (existence), sufficient to encourage greater commitment and permanent improvement⁹, while at the same time not to be lower than the average salary in a given society. These are assumptions that should motivate the police

⁶ The figures for BH are from 2019 and they expressed the total number of the police in Federal Ministry of Security, Ministry of Interior of RS, Police officers from the Cantons and from the judiciary police.

⁷ Estimated number of the police officers, following the ratio in the EC progress report for BH 2021

⁸ <https://radiosarajevo.ba/vijesti/bosna-i-hercegovina/policajci-iz-bih-se-bune-zbog-malih-placa-uputili-zahjteve-evo-koliku-osnovicu-traze/448454>

⁹ For the police authorities is important to know: “If the state will not pay the police properly, than somebody else will pay the police”, interview with the high level manager in Republic of Macedonia, in 1982

officers, and at the same time impose a reluctance for police officers to seek other forms of earnings or to leave the police organization; to motivate young members of the community for future employment in the police.

The police officers, as the other employees of the administration, receive a 0.5% salary increase for each year of professional service, which can add up to a 20% increase.

In the police organization there is a salary system which is part of the national salary system of the administration. The salary system is usually tied to a coefficient, linked to level of education, which allows advancement in the hierarchy, up to a certain level. Promotion is conditioned by the annual evaluation of each police officer. Due to the dangers of the police profession, for work longer than legally provisioned and initially scheduled, for work in conditions which is increasing risk to their life and health, police officers usually have a salary increase of 30% or more.

In addition to the salary, police officers (as well as all employees of the administration) have certain allowances prescribed by law. These are: business trip expenses, relocation expenses, separate living expenses (separated by the family), expenses when the police officer is sent to work in a place that is far away and outside the headquarters of the authority, expenses for renting an apartment when s/he is sent to work in another city. Practice shows that most of these things are available to a smaller number of police officers and most often they are of a higher rank in the police organization. These privileges will not be explored in this text.

In all WB countries there is no difference in the police salary between the male and female police officers; the salary is related to the working position within the police.

The reference year is 2021. However, having in mind that the salaries of the police are not transparently published, most of the information are fragmented and collected from different sources. In the case of BH, the information provided is from the year 2019, which also could imply that some salary increases might have happened meanwhile.

Four out of six WB countries have a national currency different than the Euro (i.e. Albania has the Lek, Bosnia and Herzegovina has the Convertible Mark; North Macedonia has the Denar; and Serbia has the Dinar).

For better understanding and for the purposes of this article, the data on the police salaries are presented in Euros and in net, after taxes and benefits.

Police in Albania

Ministry of Public Order and security

The Albania Ministry of Public Order and Security oversees and is in charge of public security.

The State Police (*Albanian: Policia e Shtetit*) is primarily defined, by the 2014 Law on State Police, as a public administration institution within the administrative responsibility of the Minister for Public Order and Security.

Functions and missions

The main function of the Albanian police¹⁰ is:

- To protect people's life, health, and personal property;
- To maintain public order and security
- To prevent, detect and investigate in compliance with Criminal Code and Criminal Procedure Code, the criminal offenses, and their perpetrators;
- To carry out awareness campaigns to prevent criminal acts, as well as increasing cooperation with the public;
- To coordinate its activity with relevant inspectorates in the area of construction, territorial and environmental control, to undertake administrative sanctions and others, according to law;
- To identify, secure and treatment in police premises of detained or arrested persons until the upon court decision, as well as the convicted persons that hold a final court decision in absence until their transfer to the institutions for the execution of criminal decisions;
- To supervise and manage road traffic in the roads for public use and in compliance with traffic legislation;
- To supervise and control state borders;
- To control the entrance and exit regime of foreigners, their stay, employment, and treatment;
- To identify, protect and refer for assistance, to the relevant authorities, trafficking and domestic violence victims, especially juveniles and women;
- To administer and protect classified information, with the exception of cases when it is otherwise foreseen by the legislation;

¹⁰ Article 17 on the State Police Law,
https://www.policinglaw.info/assets/downloads/2007_Law_on_State_Police_of_Albania.pdf

- To protect high state domestic and foreign officials, as well as objects of particular importance;
- To handle, address and/or refer to the relevant structures, citizens' complaints, especially the criminal reports or information on criminal offenses provided in various ways, as well as to perform other duties as stipulated in the law.

Structure and organization

The police is a centralized institution and organized centrally represented by the State Police Directorate and locally represented by the Local Police Directorates (Article 19 of the Law on State Police).

The State Police Directorate is organized in a hierarchical structure composed of the general directorate, directorate, and department. The Directorate of State Police is the central administrative and technical structure of the ASP¹¹. The Director of the State Police, who is appointed by the Council of Ministers at the recommendation of the Minister of Interior, is in charge of the Police Directorate.

The Local Police Directorate is organized in a hierarchical structure in the level of directorate, sector, commissariat, section, police station and police posts. This structure carries out operational and investigative activities at the local level, oversees and controls the performance of tasks as well as coordinates the activities of subordinate structures (Article 23).

The Border and Migration Directorate, that operates within the State Police structure, is organized at the central and local level, responsible for the supervision and control of state border and treatment of foreigners in the territory of the Republic of Albania, in compliance with the legislation in place (Police Regulation: Article 22).

Internal control and external oversight

In order to ensure police accountability and integrity, there are internal and external mechanisms of control and oversight.

In terms of external control, the key institution is the Complaint and Internal Affairs Service under the Ministry of Interior. The basic mission of this institution is "to guarantee an accountable, democratic, and transparent police service to the community." This body is also responsible for the establishment of an effective complaint system, which will encourage citizens to report on police misconduct.

The Professional Standards Department (PSD) in the Police State Directorate plays an important role as an internal control mechanism in the police organization and investigation of the citizens' complaints against police employees. When it comes to

¹¹ <https://pointpulse.bezbednost.org/magazine/police-in-albania/>

investigations, this department is supposed to work closely with the Complaint and Internal Affairs Service.

On the other hand, oversight is exercised by the Parliament, by independent institutions and the public.

In addition, independent institutions, such as Ombudsman, Supreme State Audit, Commissioner for the Protection of Personal Data, etc., have an important role in investigating cases that relate to the abuse of the fundamental human rights.

Staff data

According to Eurostat data for the period 2016-2018, Albania has the lowest number of police from all WB countries - 370 per 100K citizens, which is very close to the average of the European countries, 362 police officers per 100K citizens.

In the annual EC progress report for Albania 2021, the country has 260 police officers per 100K citizens¹². The Ministry of Interior has 14,681 employees, while the State police have 11,802 police officers (the figures from 2016 shows 10998 police officers in the country).

Salary in the Albania Police

The Regional Survey from 2019¹³ shows that an average Albanian police officer with a high school education has a salary which is 6.23% higher than the Albanian average wage. According to this survey the Albanian police officer needs 1.45 salaries to cover the average consumer basket (2019), which puts him behind the colleague from Serbia (1.19), North Macedonia (1.25), Montenegro (1.43) and ahead of Bosnia and Herzegovina (2.15).

The salaries in the Albanian Police range from 406 to 1401 Euro.

In 2021 the minimum police salary is 18% lower than the average salary in Albania¹⁴.

The Police Director has the highest salary in the Police. The Police directors at the department level has 1280 Euro; the directors of the directorates have 1069 Euro; the head of the Border and Immigration Police has 1015 Euro, the head of the Local Directorate of Border and Immigration has 880 Euro salary.

The police inspectors start with 416 Euro salary.

¹² https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/albania-report-2021_en p.37

¹³ <https://www.ozonpress.net/drustvo/policaajci-u-srbiji-medju-najplacenijim-u-regionu/>

¹⁴ Institute of Statistics of Albania. Link:
http://www.instat.gov.al/media/9660/pagat_press_release-t4_-2021-altcom.pdf

The Head of the Agency for police supervision has 1035 Euro.

The salaries in the district Police Directorates are based on the ranks and they are: the Police Directorate in Tirana has 815 Euro; the Saranda Police Directorate, Patrol Police has 815 Euro, Diber Border police Commission, Police Officer has 815 Euro, local directorate of Kukes police, Police officer has 815 Euro, Berat police directory, Police officer has 815 Euro salary.

Police in Bosnia and Herzegovina

General information

Bosnia and Herzegovina has a very specific model of police organization. Namely, the Dayton Peace Agreement (1995), halting the armed conflict in Bosnia and Herzegovina, divided the country into two entities; the Republic Srpska and the Federation of Bosnia-Herzegovina, both having their own law enforcement agencies. Brcko was established as a district in 1999 under the exclusive sovereignty of the State of Bosnia-Herzegovina, with district authorities consisting of the District Assembly, a multi-ethnic government, police force and judiciary. The two entities, the Federation of Bosnia and Herzegovina (FBiH) and the Republic of Srpska (RS), have retained their own police forces under the control of the Ministers of Interior/Security. The current situation brings challenges for the law enforcement.

Functions and Competencies

Ministry of Security of Bosnia and Herzegovina is responsible for:

- Protection of international borders, domestic border crossings and traffic regulation at BiH border crossings;
- Prevention and tracing of perpetrators of criminal offences of terrorism, drug trafficking, counterfeiting of domestic and foreign currencies and trafficking in persons, and of other criminal offences with an international or inter-Entity element;
- International co-operation in all areas within the remit of the Ministry;
- Protection of persons and facilities;
- Collection and use of data relevant for security of BiH;
- Organization and harmonization of the activities of the Entity Ministries of Internal Affairs and of the District of Brčko of BiH in accomplishing the tasks of security in the interest of BiH;
- Meeting of international obligations and co-operation in carrying out of civil defense, co-ordination of activities of the Entity civil defense services in BiH and harmonization of their plans in the event of natural or other disasters afflicting BiH, and adoption of protection and rescue plans and programs;

- Implementing the BiH immigration and asylum policy and regulating procedures concerning movement and stay of aliens in BiH.

Structure and Organization

Ministry of Security of Bosnia and Herzegovina was established at the state level in February 2003. The Ministry is composed of: the Border Police, the State Investigation and Protection Agency (SIPA), the Service for foreigner's affairs and Bureau for cooperation with Interpol.

When it comes to the Federation of BiH, the police is more decentralized within the ten cantons, each with its own Ministry of the Interior (MIA).

Unlike the Federation, Republic of Srpska has a more centralized police force, as it is only geographically divided into regional police administrations and local police stations¹⁵.

The Federal Ministry of Security¹⁶ has very limited powers, which comes down to inter-entity coordination and inter-cantonal co-operation, leaving the cantonal interior ministries, of which there are ten, to take responsibility for all other aspects of law enforcement. In contrast, the RS Ministry of Interior is responsible for all types of crime prevention and law enforcement within its entity.

In addition, the Brcko District has its own autonomous police force, which has its own structures, as required by the Dayton Peace Agreement, arbitration and the resulting statute.

The fact that there are 15 law enforcement agencies (LEAs) (the Federation, the Republika Spska, 10 cantons, the Brcko District, the Border Police and the SIPA) is not in itself a shortcoming. What is negative in the current organization of the police in BiH is the fact that there are three layers: canton/police administration, entity and state, while, from the aspect of the police, two layers are sufficient. Another downside is that there are no mechanisms for structural cooperation between smaller units when it comes to rapid interventions with expensive operational centers, specialized fight against crime with the help of expensive specialists and equipment, and control of gathering and migration management.

¹⁵ <https://mup.vladars.net/eng/index.php?vijest=struktura&vrsta=mup-rs>

¹⁶ http://www.fbihvlada.gov.ba/english/ministarstva/unutrasnji_poslovi.php

Staff data

At the level of police and security agencies and the MoIs of the cantons in the Federation of BiH, a total of 10,648 people are employed, while in the MoI of the Republic of Srpska (6920), together with the Judicial Police (219), that number is 7,139¹⁷ employees¹⁸.

The Ministry of Interior, the Police Directorate and the Judicial Police of the Federation of BiH have a total of 1,353 employees.

The Annual EC progress report for Bosnia and Herzegovina in 2021¹⁹ indicates 481 police officers per 100K inhabitants, which is close to Kosovo (464:100K) and Serbia (435:100K), but significantly above the European average (362:100K).

The presented ratio of 481 police officers for 100K citizens suggests that BH had 15777 police officers in 2021.

Salaries in the BiH Police

There are very limited and fragmented information for the salaries of the police in Bosnia and Herzegovina. The highly decentralized organization of the law enforcement entities in the country additionally reduces the possibility to explore the issue of the police salaries in Bosnia and Herzegovina. This is due to the fact that the salaries depend on the public funds appropriated for this process.

According to a analysis conducted by the Federation of Trade Unions of Police Bodies in BiH in 2019²⁰, convincingly the lowest basic salary is paid to police officers employed in SIPA and the BiH Border Police, which amounts to 342 Euro. A police officer in the Republic of Srpska has a salary of 410 Euro, in the Federal Police Administration 436 Euro, and in the Brcko District 508 Euro. The basic salary of a police officer in Posavina Canton is 390 Euro, Tuzla Canton 394 Euro, Sarajevo Canton 470 Euro, Una-Sana Canton 390 Euro, West Herzegovina Canton 434 Euro, Bosnia-Podrinje Canton 352 Euro, Zenica-Doboj Canton 400 Euro and Central Bosnia Canton 398 Euro.

¹⁷ <https://www.atvbl.com/vijesti/bih/pogledajte-koliko-rs-ima-zaposlenih-u-policijsko-bezbjednosnim-agencijama-7-6-2018> September 30, 2017

¹⁸ Special Report on the National and Gender Structure of Employees in Police and Security Agencies in BiH, 2018, prepared by the institution of the Human Rights Ombudsman of BiH, <https://ombudsmen.gov.ba/Novost.aspx?newsid=994&lang=EN>

¹⁹ https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/bosnia-and-herzegovina-report-2021_en p.34

²⁰ <https://www.oslobodjenje.ba/vijesti/bih/policaicju-sipa-666-a-onom-u-brckom-991-km-498780>

The regional study for the police salaries²¹ shows that in 2019 the average police income in Bosnia and Herzegovina was 2,31% lower than what the average salary in the country was.

The police officer in Bosnia and Herzegovina needs 2.15 salaries to cover the average consumer basket (2019), which puts him in the worst position, compared with the colleagues from the region.

In 2019 the minimum police salary is 30 % lower than the average salary in Bosnia and Herzegovina²².

Police in Kosovo

Ministry of the Interior

The Kosovo Ministry of Internal Affairs has the responsibility for public order and safety, cyber security, state borders, emergencies, weapons and explosives for civil use, private security services, civil status, migration, asylum, reintegration of repatriated persons and integration of foreigners, readmission and citizenship, forensics, public officials and salaries in public sector, non-governmental organizations, public administrative services, functional organization of institutions of the state administration and e-governance.

Functions

The Kosovo Police has the duty to²³:

- to protect the life, property and offer safety for the people,
- to protect the human rights and fundamental freedoms of all citizens,
- to prevent the risk to citizens and maintain the public order and safety,
- to detect and prevent criminal acts and offenders,
- to investigate criminal acts and offenders,
- to supervise and control for traffic safety,
- to manage and control the state border,
- to provide assistance during natural disasters and other emergencies as well as to perform other duties as foreseen by applicable law.

²¹ <https://www.ozonpress.net/drustvo/policajci-u-srbiji-medju-najplacenijim-u-regionu/>

²² <https://sarajevotimes.com/average-monthly-net-salary-in-bosnia-and-herzegovina-is-945-bam/> <https://ba.n1info.com/english/news/average-net-salary-in-bosnia-amounts-to-e500-in-october-2021/>

²³ <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=2806>

Structure and organization

The Kosovo Police is the youngest police in the Western Balkans established in September 1999 with the support of OSCE. In contrast to majority of police organizations, Kosovo Police has military ranks.

MoI is a centralized institution²⁴, with 8 Executive Agencies.

The Kosovo Police is organized on central and local level. According to the Law on Police²⁵, the General Police Directorate and its HQ is responsible for the entire organization. The local level includes Regional Police Directorates, responsible for regions comprising specified municipalities. The police stations are responsible for local policing.

Kosovo Police has 5 departments: Investigation department, Operations department, Border department, Support Services department and Human Resources department.

The General Director of the Police is appointed by the Prime Minister for period of five (5) years, with the possibility of renewal after every five (5) years. The General Director is required to report to the Minister of Internal Affairs and is directly accountable to the Minister for his work.

Education / Training

Kosovo Academy for Public Safety (KAPS) is an executive agency within MoI located in the city of Vushtrri responsible to provide basic, professional and advanced trainings as well as higher education to public security institutions such as: Kosovo Police, Correctional Service, Kosovo Probation Service, Kosovo Customs, the Agency of Emergency Management and Kosovo Police Inspectorate.

Basic training of police cadets lasts 1.5 years and has 15 training modules (11 mandatory and 4 elective). The training is divided into two parts: Theory 30.5 weeks and practice 48 weeks.

Professional and advanced trainings are offered regularly and the duration depends on the field.

The Faculty of Public Safety functions within KAPS and offers higher education of Bachelor level since 2014 only to the staff of public security institutions.

Oversight

The Police is subject to civilian control and democratic oversight.

The Police Inspectorate is an executive agency within the Ministry of Internal Affairs responsible for prevention, detection, documentation and investigation of the criminal

²⁴ <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=36587>

²⁵ <https://gzk.rks-gov.net/ActDocumentDetail.aspx?ActID=2806>

offences committed by Kosovo Police employees, regardless of rank and position while on duty or off duty²⁶.

Staff data

In 2021 the Ministry of Interior has 10,600 employees and 8,104 authorized police officers²⁷.

According to Eurostat data for the period 2016-2018, Kosovo has 470 police officers on 100K citizens, which brings the country very high on the list.

In the annual EC progress report for Kosovo 2021, the country has 464 police officers per 100K citizens²⁸. There is a progress from 2019, when the average was 471 police officers per 100K citizens, but still Kosovo has third highest average in the WBs countries (after Montenegro with 502:100K; and BH with 481:100K), and significantly above the European average of 362 police officers on 100K inhabitants.

Kosovo Police salaries

The Kosovo Police have military ranks. The salaries in the police are determined based on the ranks.

The lowest salary of the police officer is 511 Euro, while the highest salary is 1761 Euro.

In 2020 the average salary in Kosovo is 416 euro²⁹, while the minimum police salary in 2021 is 447 euro.

The highest positions in the police hierarchy is General Director, Deputy General Director and Assistant General Director, with the salaries from 1761 – 1402 Euro.

The Chief Executive of the Police Inspectorate has salary of 1,520 Euro.

The Head of the Police in the Region of Prishtina has a rank of Colonel and s/he has 1164 Euro salary.

Most of the police (military) ranks have several salary levels. The police officers have the salary between 511 – 541 Euro; the Sergeant has 510-582 Euro; the Lieutenant has 569 – 642 Euro; the captain has 617-673 Euro; the Major has 828 Euro; the Lieutenant Colonel has 993 Euro; the Colonel has 1164 Euro.

²⁶ <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=2720>

²⁷ Source: MoI Kosovo

²⁸ https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/kosovo-report-2021_en p.39 approached on 10th April, 2022

²⁹ Kosovo Agency for Statistics. link: <https://ask.rks-gov.net/media/6030/niveli-i-pagave-n%C3%AB-kosov%C3%AB-2020.pdf>

Police in Montenegro

Ministry of the Interior

The Internal affairs are performed by the Ministry of Interior in accordance with the Law on Internal Affairs³⁰ and other laws.

Functions and missions

The Police Directorate is the main law enforcement agency in Montenegro. The Director of Police reports annually to the competent Parliamentary committee on the action of the Police.

The main function of the Montenegro police³¹ are:

- protection of the security of citizens and freedoms and rights established by the Constitution;
- protection of property;
- prevention of committing and detecting criminal offenses and misdemeanors;
- finding the perpetrators of criminal offenses and misdemeanors and bringing them to the competent authorities;
- maintenance of public order and peace;
- ensuring public gatherings of citizens with high security risk;
- providing certain persons, facilities and spaces;
- inspection supervision and control of traffic safety;
- border control;
- control of movement and stay of aliens;
- providing conditions for the execution of detention of persons;

Structure and organization

The Police Directorate is headed by the Director General, who is accountable to the Minister for his work. The directorate may include: departments, directorates, services, departments, regional units and branches (Article 10).

The police director is responsible for his work to the Minister of the Interior and the Government.

Director of Police (Article 15) has at least ten years of work experience in jobs with university education, of which at least five years in managerial positions in the Police,

³⁰ "Službenom listu CG", br. [70/2021](#) i [123/2021](#)

³¹ Zakon o unutrašnjim poslovima, član 4, "Službenom listu CG", br. [70/2021](#) i [123/2021](#), approached on 17 April, 2022

Ministry, Ministry of Defense or Agency for National Security, ie at least five years as a judge or prosecutor.

The Director of the Police is appointed by the Government on the proposal of the Minister, on the basis of a public call. His/her appointment must be followed up by an opinion by Parliament.

The Director of the Police may not be a member of a political party, nor act as a party member at the time of his/her candidacy/placement in office, nor have been politically active for five years before submitting her/his candidacy for the position of Director of Police. The Director of Police is appointed for five years.

The Police of Montenegro has significant normative independence from the Ministry of Interior, in conducting the police affairs, compared to most police organizations in the countries of the region.

Education / Training

The National Police Academy located in Danilovgrad delivers two kinds of police training:

- Basic police education and training for police staff: for candidates who have completed secondary school education, the training lasts 18 months (12 months of theory, 3 months of “in-field training”, and 3 additional months back at the academy). For candidates with a university degree it lasts 10 months.
- Professional and specialized training for police and other law enforcement agencies staff: The content and duration of those sessions vary depending on the nature of the training.

Oversight

The Law on Police provides for both, internal and external control of the Police Directorate’s performance. Internal control is conducted by the special organizational unit within the Police Directorate-Internal Control, which covers the control of the regularity of current police tasks, financial control, counter-intelligence and other controls that are vital for efficacious and legal performance.

As for external control, the Assembly of Montenegro, through its competent working body, and Montenegrin citizens, through the Council for Citizens’ Control of the Police’s Performance, are entitled by the Law on Police to perform control over the Police.

Staff data

The total number of employees in the MoI are 721³², while in the Police are 4680. In 2006 there were 94 female uniformed police officers³³. Since then, the number of the female police officers is on the rise.

According to Eurostat data for the period 2016-2018, Montenegro has the highest number of police officers in Europe, more than 650 per 100K. In the 2021 annual EC progress report for Montenegro, it is indicated that the country has the highest number of police officers compared to other WB countries, 502 police officers per 100K citizens³⁴. The higher number of police officers in Montenegro (according to EC, the average for European countries is 362 police officers per 100K citizens) is a result of the necessary working positions in the police, especially in the border police.

Salary in the Montenegro Police

The increased number of police officers implies a larger portion from the public budget is appropriated for the salaries of the police officers. The Regional Survey from 2019³⁵ shows that an average Montenegrin police officer with a high school education has the highest salary compared with the police officers in the region; s/he has a 13.95% higher salary than the Montenegrin average wage. The Montenegrin police officer needs 1.43 salaries to cover the average consumer basket (2019), which brings him in the middle of purchasing power, behind the colleagues from Serbia (1.19) and North Macedonia (1.25), and ahead of the colleagues from Albania (1.45) and Bosnia and Herzegovina (2.15).

The average salary of the police officer in April, 2021 is 628 Euro³⁶. The minimum salary in the Police Directorate is 396, while the highest salary is 1353 Euro.

In 2021 the average police salary is 18% higher compared with the national average, while the minimum police salary is 25% lower than the average salary in Montenegro³⁷.

The average salary in the police districts range from 608 Euro in the Security Center Bijelo Polje to 638 Euro in the Security Center Podgorica.

The Police officers in the Border police have lowest average of salary – 562 Euro, while the police officers in the Sector designated for Fight against crime have the highest average of the salary – 784 Euro.

³² The figures are from 2021

³³ <https://polis.osce.org/country-profiles/montenegro>; approached on 17 April, 2022

³⁴ https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/montenegro-report-2021_en p.41
approached on 7th April, 2022

³⁵ <https://www.ozonpress.net/drustvo/policaici-u-srbiji-medju-najplacenijim-u-regionu/>
Objavljeno 11/12/2020

³⁶ The source: Ministry of Interior

³⁷ <https://seenews.com/news/montenegros-real-avg-net-wage-falls-09-in-2021-770805>

Police in North Macedonia

Ministry of the Interior

The Ministry of the Interior is the governmental body responsible for policing tasks. The Police are under the authority of the Ministry of the Interior.

Functions and missions

The Police duties according to the Law on Police (Article 5)³⁸ are:

- protection of life, personal safety and property of the citizens;
- protection of freedoms and rights of the human beings and the citizens, guaranteed by the Constitution of the Republic of Macedonia, the laws and the ratified international agreements;
- prevention of committing crimes and misdemeanors, detection and apprehension of the perpetrators of crimes and undertaking other specific measures, stipulated by law, for prosecution of the perpetrators of such crimes;
- maintaining the public order and peace;
- regulation and control of the traffic;
- control of the movement and residence of foreigners;
- state border security and state border crossing control;
- providing assistance and protection to the citizens in case of utmost necessity;
- protection of specific persons and facilities and
- other affairs determined by law.

Structure and organization

The police affairs in the Ministry are performed by the Bureau for Public Security as a body within the Ministry.

The Bureau is managed by a Director who upon the Minister's proposal is appointed or dismissed by the Government, for a period of four years. For the post of a Director a person might be appointed, who apart from the general conditions, fulfils the following conditions: 1. To be in possession of an appropriate university degree 2. to have working experience of at least 10 years with verifiable track record in the field of the judiciary, public prosecution or in the police.

³⁸ Law on Police „Official Gazete of Republic of Macedonia“ no.33/15

The Director might be dismissed upon his/her request, or when s/he is sentenced with at least six months of imprisonment for committed punishable act or for unprincipled or unprofessional work performance.

Education / Training

The Training Centre based in Idrizovo, near Skopje is an organizational unit of the Ministry of Interior. This training center offers different types of police training, such as: Basic Police Training in duration of 12 months; Continuing - Specialized Training for in-service police officers; Management Training for decision makers within the police service and Regional Training about Organized Crime for police officers from South-Eastern Europe.

Additionally, in the frames of the University, there is a Faculty on Security³⁹, under the administration of the Ministry of Education and Science, which offers a 4-year study program, a Master program and a PhD to regular students, i.e. not solely for police officers.

Oversight

Internal oversight is performed by the Unit for internal control and professional standards within the Ministry of the Interior. Various bodies perform external oversight functions, such as the National Parliament, the Ombudsman, the Public Prosecution Office and the competent courts.

Staff data

Total number of staff is 12 599⁴⁰ (1825 women⁴¹), of which 9 953 (720 women⁴²) are police officers.

According to Eurostat data for the period 2016-2018, North Macedonia has 460 police officers per 100K citizens, which brings the country in the cluster with the higher numbers of the police employees.

In the 2021 annual EC progress report for North Macedonia, the country has 341 police officers per 100K citizens⁴³, which is a lower average than the average numbers of most of the WB countries, but still significantly above the European average of 362 police officers per 100K inhabitants. Following the ratio presented in the EC report for North Macedonia (2021), and the figures from the census from

³⁹ The Faculty of Security is the oldest university institution for the Law Enforcement on the territory of former Yugoslavia, established in 1977.

⁴⁰ Source: MoI, April, 2022

⁴¹ <https://polis.osce.org/country-profiles/north-macedonia> ; the web site doesn't show the year for which the data are related; approached on 17 April, 2022

⁴² <https://polis.osce.org/country-profiles/north-macedonia> ; the web site doesn't show the year for which the data are related; approached on 17 April, 2022

⁴³ https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/north-macedonia-report-2021_en p.37 approached on 7th April, 2022

2002, in North Macedonia there should be 7103 police officers. The interviews with the former police officers indicate that this number is higher.

Salary in the North Macedonia Police

The Regional Survey from 2019⁴⁴ shows that an average Macedonian police officer with a high school education has the salary higher than the national average salary for 5,77%. Such salary keep him in the group with the police officers from Albania (6,23% above the average), Serbia (10,53% above the average) and Montenegro (13.95% higher salary than the average wage), while the police officer from Bosnia and Hercegovina has 2,31% lower average than the national average wage).

The Macedonian police officer needs 1.25 salaries to cover the average consumer basket (2019), which brings him after the colleague from Serbia regarding the purchasing power (1.19) and before Montenegro (1.43), Albania (1.45) and Bosnia and Herzegovina (2.15).

The salary in the police in North Macedonia is a subject of the Collective Agreement (CA) of the Ministry of Internal Affairs⁴⁵, Basic salary, Article 157

The minimum salary in the police is 380 euro while the highest salary is 1380 Euro⁴⁶. In 2021 the minimum police salary is 17% lower than the average salary in North Macedonia⁴⁷.

The Minister of interior has a salary of 1384 Euro⁴⁸.

The salary in the police is from 380 Euro, for the police officer beginner, up to 1380 Euro.

The Director of the Bureau for public security usually has the highest salary in the organization.

The Head of the Internal control, criminal investigations and professional standards unit is Assistant to the Minister and his salary is next after the Director of BJB.

⁴⁴ <https://www.ozonpress.net/drustvo/policaici-u-srbiji-medju-najplacenijim-u-regionu/>

⁴⁵ Official Gazette of RM, 126 from 22.09.2010

⁴⁶ The regulations stipulate that the employees in the Ministry of Interior declare work longer than planned for up to 40 hours per month. In that case it means a higher salary up to 22.7%.

⁴⁷ <https://www.fedee.com/member-news/north-macedonia-average-monthly-pay-march-2021/#:~:text=North%20Macedonia%3A%20Average%20monthly%20pay%20%28March%202021%29%20May,whilst%20net%20pay%20averaged%2028%2C217%20denars%20%28US%24561%29%20%E2%80%A6>

⁴⁸ <https://vlada.mk/plati> approached on 20 April, 2022

The salary of the head of the Skopje Police District is 900 Euro.

The Police commander of the first class Police station (like Tetovo, Bitola, Ohrid, Shtip, Strumica, Kumanovo, Veles, Prilep) has 575 Euro.

Police in Serbia

Ministry of the Interior

The Ministry of the Interior oversees public security.

The police affairs are part of the internal affairs performed by the Police, through the application of police powers, measures and actions⁴⁹. Police work is performed in order to achieve security protection of life, rights and freedoms of citizens, protection of property, as well as support for the rule of law.

Functions and missions

The main function of the police is:

- crime prevention and improving the security in the community;
- detection and documentation of criminal offenses, provision of evidence, their analysis, criminal forensic expertise using modern forensic methods and detection of property derived from criminal offenses;
- detection and documentation of misdemeanors and economic offenses;
- detection and arrest of perpetrators of criminal offenses, misdemeanors and wanted persons and sending them to the competent authorities;
- maintaining public order and peace, preventing violence at sports events, providing assistance;
- traffic regulation, control, provision of assistance and supervision on the roads;
- protection of certain public gatherings, persons, facilities and spaces;
- security protection of certain persons and objects;
- state border control, movement and stay of foreigners, asylum, cross-border crime, irregular migration and readmission;

⁴⁹ Zakon o policiji, cl.30, “Sl. Glasnik RS”, br.6/2016, 24/2018 I 87/2018

- performing tasks determined by regulations on weapons, private security and detective activity;
- security protection of the Ministry;

Structure and organization

The Ministry of the Interior of the Republic of Serbia consists of several organizational units. The General Police Directorate is a part of the Ministry of the Interior; it has 15 organizational units at the headquarters of the Ministry and 26 Regional Police Directorates⁵⁰.

There are 135 police stations in the municipalities outside of the headquarters.

The General Police Directorate has specialized police stations and substations:

- the traffic police substations (49 in total, 8 thereof for traffic control at the "Corridor 10" section of the motorway), and
- the border police stations- to control crossings of the state border (34) and to secure the state border (28).

Education / Training

Institutions provided education to police personnel are:

- Basic Police Training Centre in Sremska Kamenica,
- University of Criminal Investigation and Police Studies in Zemun.
- Sector for Human Resources in the Ministry of Interior plans, programs, organizes, implements, and evaluates professional training and development inside and outside the Ministry..

Oversight

The Minister of the Interior submits reports every six months or upon special request. Through the Committee for Defense and Security, the National Parliament has the capacity to monitor police activities. Civil society, NGOs, the media, and the Ombudsperson also play a role in oversight.

Staff data

As of 2021 total staff of the Ministry of Interior numbered 41,438. As for gender division, around 20% were female. The number of authorized police officers was 31,313⁵¹.

⁵⁰ <https://polis.osce.org/country-profiles/serbia>

⁵¹ Source:

In the 2021 annual EC progress report for Serbia, the country has 435 police officers per 100K citizens⁵², which rank the country significantly above the European average of 362 police officers on 100K citizens.

Salary in the Serbia Police

One recent study⁵³ shows that in 2019 the average police income in Serbia was 510 Euro, which with the supplements could come up to 672 Euro. The average salary in Serbia was 457 Euro, which means that the police officer has 10,53% higher salary than what the average salary in the country was.

The Serbian police officer needs 1.19 salaries to cover the average consumer basket (2019), which puts her/him ahead, compared with most of the colleagues from the region.

According to the same study (September, 2019) the police officer in Serbia needs 1,33 salaries to cover the average consumer basket (606 Euro).

The information for the police salaries in Serbia, in April, 2021 (in euro) are⁵⁴:

The average salary of the police officer is 701 euro. The minimum salary in the Police Directorate is 440, while the highest salary is 2296 euro.

In 2021 the minimum police salary is 30% lower than the average salary in Serbia⁵⁵.

The average salary in the police departments in the MoI range from: 807 Euro in Border police directorate, 903 Euro in Command and Operations Centre and Directorate for International Operational Police Cooperation; 965 Euro in Traffic Police Directorate, 986 Euro in Protection Unit; 1000 Euro in Gendarmerie; 1011 Euro in Criminal Police Directorate, 1015 Euro in Uniformed Police Directorate; 1034 Euro in Service for Combating Organized Crime; 1107 Euro in Special Antiterrorist Unit, 1256 Euros in the Helicopter Unit.

The Police director usually has the highest salary. Very close to his salary is the salary of the Head of Internal Control sector.

The Police salaries in Serbia have the highest growth in the past years, compared with the police salaries in other countries of the WBs.

⁵² https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/montenegro-report-2021_en p.41
approached on 7th April, 2022

⁵³ <https://www.ozonpress.net/drustvo/policaјci-u-srbiji-medju-najplacenijim-u-regionu/>

⁵⁴ Source: Ministry of Interior

⁵⁵ <https://observatorio.com/news/economy/54542/the-average-salary-in-serbia-in-december-2021-was-74629-dinars/>

CONCLUSIONS

Functions of the police across the countries in the Western Balkan region are vastly similar in highlighting police's role in protecting people's life, health, and property; maintaining public order and security, preventing, detecting and investigating crime, protecting borders, amongst other things. Some countries have elaborated police functions in more detail, having in mind their heritage, traditions and current priorities.

The WB countries have sustainable police salary systems. The salary systems are well related to the working position within the police organizations.

The number of the police officers is dependent to the appropriated central budgets. However, there is no clear indicator on how the number of the police officers influences/corelates to the salaries of the police.

Based on the data presented above, police salaries in the region are low, especially of the lower rank police officers which in many cases are below national averages. It is therefore questionable whether such a low remuneration would have any positive impact on police motivation and professional performance. The salary of the police officers should be sufficient for subsistence (existence), for feeding the family, sufficient to encourage greater commitment and permanent improvement, while at the same time not to be lower than the average salary in a given society. These are assumptions that should motivate the police officers to improve the professional performances, and at the same time impose reluctance for police officers to seek other forms of earnings for, as well as to leave the police organization.

Most of the national police organizations are “not happy” to speak publicly for the police salaries. In some cases, some countries deem those figures as classified information. And in some contrary instances, some countries are transparent and have a very detailed set of information on the number of the employed police officers, as well as on the specific working post salaries within their entire police organization.

It can be recommended that under the auspices of SEPICA, with the permission of the respective police organizations, a methodologically sound analysis of the levels of police salaries in the region should be conducted.

Bibliography

- Police Reform Documents, EC Police Reform Project to fyr Macedonia, Ulrich Dugas, 2003, Skopje
- The Encyclopedia of Police Science, William G. Bailey, Editor, Garland Publishing, Inc. 1989, New York & London
- <https://polis.osce.org/country-profiles/north-macedonia> ;
- <https://raport.ba/tag/niske-plate-policijskih-sluzbenika/>
- <https://www.fokus.ba/vijesti/bih/protest-policijskih-sluzbenika-u-bih-prosjecna-plata-nam-je-665-km/2021136/>
- <https://radiosarajevo.ba/vijesti/bosna-i-hercegovina/policajci-iz-bih-se-bune-zbog-malih-placa-uputili-zahtjeve-evo-koliku-osnovicu-traze/448454>
- <https://pointpulse.bezbednost.org/magazine/police-in-albania/>
- https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/albania-report-2021_en
- <https://mup.vladars.net/eng/index.php?vijest=struktura&vrsta=mup-rs>
- http://www.fbihvlada.gov.ba/english/ministarstva/unutrasnji_poslovi.php
- <https://www.atvbl.com/vijesti/bih/pogledajte-koliko-rs-ima-zaposlenih-u-policijsko-bezbjednosnim-agencijama-7-6-2018>
- Special Report on the National and Gender Structure of Employees in Police and Security Agencies in BiH, 2018, prepared by the institution of the Human Rights Ombudsman of BiH,
- <https://ombudsmen.gov.ba/Novost.aspx?newsid=994&lang=EN>
- https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/bosnia-and-herzegovina-report-2021_en
- <https://www.oslobodjenje.ba/vijesti/bih/policajcu-sipa-666-a-onom-u-brckom-991-km-498780>
- <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=2806>
- <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=36587>
- <https://gzk.rks-gov.net/ActDocumentDetail.aspx?ActID=2806>
- <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=2720>
- [https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/kosovo-report-2021_en p.39](https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/kosovo-report-2021_en_p.39)

- "Službenom listu CG", br. 70/2021 i 123/2021
- Zakon o unutrašnjim poslovima, "Službenom listu CG", br. 70/2021 i 123/2021,
- <https://polis.osce.org/country-profiles/montenegro>;
- https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/montenegro-report-2021_en
- Law on Police „Official Gazete of Republic of Macedonia“ no.33/15
- <https://polis.osce.org/country-profiles/north-macedonia>
- https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/north-macedonia-report-2021_en p.37
- <https://www.ozonpress.net/drustvo/policajci-u-srbiji-medju-najplacenijim-u-regionu/>
- Official Gazette of RM, 126 from 22.09.2010
- <https://vlada.mk/plati>
- Zakon o policiji, čl.30, “Sl. Glasnik RS”, br.6/2016, 24/2018 I 87/2018
- <https://polis.osce.org/country-profiles/serbia>
- https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/montenegro-report-2021_en

д-р Стојан Трошански, проф. д-р Иван Ефремовски

e-mail: stojantroshanski@yahoo.com

*наставник - доцент на Факултетот за правни науки на
Меѓународен славјански универзитет „Свети Никола“ – Свети Николе*

e-mail: ivan.efremovski@msu.edu.mk

*Декан на Факултетот за правни науки на Меѓународен славјански
универзитет „Свети Никола“ – Свети Николе*

ЕВОЛУЦИЈА ВО РАЗВОЈОТ НА ЧОВЕЧКИТЕ РЕСУРСИ Улогата на Никола Тесла во Четвртата индустриска револуција и прашањето на човечките ресурси

АПСТРАКТ

Една работа што е сигурна, е постојаната еволуција и напредок на општеството. На почетокот на новиот милениум, човештвото се наоѓа во својата исклучително важна фаза од тој напредок – технолошката ера!

Овој научен труд за свој предмет на истражување ја има проблематиката околу управувањето со човечките ресурси и улогата која истите ја имаат во XXI век. Истата ги разработува новите технолошки тенденции, почетокот на Четвртата индустриска револуција во XXI век и научниот придонес на Никола Тесла, кои се поврзуваат со менаџментот на управување со човечки ресурси.

При истражувањето се користеше историскиот метод како главен метод, покрај методот на анализа на содржина.

Покрај другото, истражувањето го проблематизира терминот „човечки ресурси“ и презентира нов термин „човечки потенцијали“ како замена за претходниот термин.

Клучни зборови: човечки ресурси, Никола Тесла, човечки потенцијали, вештачка интелигенција, Четврта индустриска револуција.

ВОВЕД

Од историска гледна точка, со раѓањето на капитализмот, на човекот се гледа како на ресурс кој поседува големи потенцијали за кои се тежнее да бидат максимално искористени.

Терминот „човечки ресурси“ како таков, прв пат се појавил во 80-тите години на минатиот век во Соединетите Американски Држави. Наспроти заднината на зголемениот притисок врз фирмите, поради глобализацијата и технолошкиот развој, академиците од голем број дисциплини почнаа да гледаат на луѓето и начинот на кој тие се вработени и управуваат во организациите од нова перспектива. Ова размислување еволуираше во она што стана познато како управување со човечки ресурси (O’Riordan, 2017:6).

Овој научен труд за свој предмет на истражување ја има проблематиката околу управувањето со човечките ресурси и улогата која истите ја имаат во XXI век. Истата ги разработува новите технолошки тенденции, почетокот на Четвртата индустриска револуција во XXI век и научниот придонес на Никола Тесла, кои се поврзуваат со управувањето со човечки ресурси.

Наизглед можеби изгледа необично, но само еден човек е најодговорен за технолошкиот развој во познатата историја на човештвото, а тоа е Никола Тесла. Со неговото име се поврзуваат голем број научни откритија што придонесоа технолошки да го развијат денешниот модерен свет. Зад целокупната технологија денес стои Никола Тесла, односно неговиот научен опус. Благодарение на неговата научноистражувачка работа, ние го живееме

денешниот развиен свет (Трошански, 2019:2). Неговите научни откритија, поточно неговиот концепт на телаутоматика, го трасираше патот за технолошкиот развој на целокупната цивилизација, преточена во денешната Четврта индустриска револуција (4 ИТ-технологии на Четвртата индустриска револуција). Со самото тоа, овие негови пронајдоци придонесоа на индиректен начин да допрат и до прашањето за местото и еволуцијата на менаџментот со човечки ресурси во денешни рамки.

Што се однесува до хипотезата на која се темели ова истражување, истата гласи: *доколку го земеме предвид развојот на менаџментот на управување со човечки ресурси и улогата на истиот во модерни рамки соединети со галопирачкиот развој на информатичката технологија, тогаш треба да заклучиме дека оваа проблематика се наоѓа непосредно пред нова еволуција во својот развој.*

Покрај другото, истражувањето го проблематизира и терминот „човечки ресурси“ и презентира нов термин „човечки потенцијали“ како замена за претходниот термин. Терминот „човечки ресурси“ претставува несоодветен израз во научната и стручната литература затоа што истиот го нагласува само човечкиот потенцијал да придонесува во економскиот живот и општествениот поредок. Со тоа, овој термин има стеснето значење. А, добро е познато дека човекот претставува многу повеќе од обичен ресурс. Со тоа, тој се поистоветува и изедначува со природните ресурси на планетата кои, исто така, се предмет на искористување од страна на човештвото. Затоа, терминот „ресурс“ во иднина треба да (ќе) биде заменет со терминот „потенцијал“ кој дава поширока рамка и суштинска смисла на човекот како таков.

ЕВОЛУЦИЈА НА ТЕРМИНОТ „ЧОВЕЧКИ РЕСУРСИ“ ВО ТЕРМИНОТ „ЧОВЕЧКИ ПОТЕНЦИЈАЛИ“

Кога терминот менаџмент на управување со човечки ресурси за прв пат стана популарен, за истиот имаше одредени критики бидејќи ги дефинира луѓето како ресурси, како да се кој било друг производствен фактор што треба да се искористи во економска вредност. Сепак, Vohall и Purcell (2016:4) ова го сметаат како погрешно толкување на истиот. Тие сугерираат дека терминот „човечки ресурси“ не се однесува на луѓето, туку на нивното знаење, вештини и енергии што ги користат во нивните секојдневни улоги: *„Луѓето не се човечки ресурси. Напротив, луѓето се независни агенти кои поседуваат човечки ресурси, а тоа се талентите што можат да ги распоредат и развијат на работа и кои ги носат со себе кога ќе ја напуштат организацијата“* (O’Riordan, 2017:10). Според мене, и покрај ова објаснување, терминот е несоодветен сам по себе, затоа што постои многу попрецизен израз којшто може да се употреби, а тоа е зборот „потенцијал“. Овој израз, за разлика од изразот „ресурс“ дава поширока природа на целата слика и воедно уште од старт не доведува до дополнителни научни критики. Терминот **„човечки потенцијали“** би требало да го замени терминот „човечки ресурси“, затоа што терминот „потенцијали“ не ја заменува и формално суштината на човекот како природно суштество кое поседува најразвиена свесност на светот за разлика од сите останати живи суштества. Кажано со јазикот на филозофијата, неговата божествена природа сама по себе го одвојува од останатиот живот на земјата и го изразува неговиот внатрешен умствен и духовен потенцијал во секое поле од животот. Единствената причина за соодветноста и оправданоста на терминот „човечки ресурси“ можеме да ја најдеме во природата на капиталистичкиот систем кој денеска е застапен во светот, кој како и сите природни ресурси на планетата Земја, така и човекот како единка, го смета за ресурс којшто има своја употребна вредност. In ultima linea, она на што сакаме да нагласиме, е тоа дека ставот што го бранат Vohall и Purcell за оправданоста на терминот „човечки

ресурси“, можеби има некоја друга мистериозна причина која ја знаат само тие (Трошански, 2022).

НОВАТА ТЕХНОЛОШКА ЕРА И ПРАШАЊЕТО НА ЧОВЕЧКИТЕ РЕСУРСИ (ЧОВЕЧКИТЕ ПОТЕНЦИЈАЛИ) – ЧЕТВРТА ИНДУСТРИСКА РЕВОЛУЦИЈА

Првата индустриска револуција започна во Велика Британија во 1760 година, а за брзо време се прошири во цела Европа и Северна Америка. Се базираше на парната машина како инвенција и новите процеси на производство (фабриките и експлозивниот развој на текстилната индустрија).

Доцните 80-ти години на XX век ја донесоа Втората индустриска револуција која се карактеризираше со масовното производство, а како енергенси беа: челикот, нафтата и струјата. Сијалицата, телефонот и моторот со внатрешно согорување беа основните инвенции.

Третата индустриска револуција, попозната како „дигитална револуција“, се појави во втората половина на XX век. Полупроводниците, компјутерот и интернетот беа основните инвенции на кои се темелеше оваа револуција.

Терминот „Четврта индустриска револуција“ е кованица на основачот на Светскиот економски форум, Клаус Шваб, што подразбира *„технолошка револуција која ги замаглува линиите помеѓу сферите на физичкото, дигиталното и биолошкото“*. Технологиите како вештачка интелигенција, автономни возила и интернет на нештата, постануваат дел од нашиот секојдневен живот. За разлика од првите две индустриски револуции, Третата и Четвртата индустриска револуција имаат свои сличности, каде што Четвртата на еден начин го „вмрежува“ човекот со вештачката интелигенција (What is the Fourth Industrial Revolution? - CNBC Explains, 2019).

Поимот „трансхуманизам“ е најсоодветен кога е во прашање Четвртата индустриска револуција. Но, за ова следува поопширно објаснување подолу,

затоа што оваа нова револуција е пред голем предизвик којшто ние ќе го наречеме – поделба во две развојни насоки. Ние ќе ги наречеме со следното име: процес А - „Целосен трансхуманизам“ и процес Б - „Ера на Теслианска цивилизација“.

Процес А - Целосен трансхуманизам

На почетокот на XXI век, човештвото се соочува со многу прашања. Според израелскиот историчар Јувал Ноа Харари, трите егзистенцијални предизвици за човештвото претставуваат: нуклеарна војна, еколошка катастрофа и технолошки нарушувања. На самиот почеток, тој овие три опасности ги дели во два пакета. Првиот пакет на опасности се веќе добро познати: опасноста од нуклеарна војна и еколошка катастрофа. Посебно значење Јувал дава на третата опасност – *технолошките нарушувања*, и истата ја издвојува од претходните две опасности. Како опасност по тоа прашање, тој ја наведува можноста од појавата на технолошка диктатура врз човештвото. Во својот говор пред публиката на Светскиот економски форум во Давос 2020 година, насловен - „Како да се преживее XXI век?“, помеѓу другото, тој го истакнал следното:

„Автоматите наскоро ќе елиминираат милиони и милиони работни позиции, и кога новите работни места, секако, ќе бидат креирани, нејасно е дали луѓето ќе можат да ги научат потребните нови вештини доволно брзо. Да претпоставиме дека сте 50-годишен возач на камион и тукушто ја изгубивте вашата работа поради автономно возило. Во моментот постојат други работни струки како, дизајнирање на софтвери или водење на часови по јога. Но, како 50-годишниот возач на камион ќе се претвори тој/таа во софтвер инженер или во учител по јога? И, луѓето ќе мораат тоа да го прават не еднаш, туку повторно и повторно низ нивните животи, затоа што еволуцијата на автоматите нема да биде

единствен настан по кој пазарот со работна сила ќе се смири во некој нов еквилибриум. Попрво, тоа ќе биде каскада на уште поголеми нарушувања затоа што вештачката интелигенција не е ни приближно до нејзиниот целосен потенцијал. Старите работни позиции ќе исчезнат и ќе се појават нови работни места... Додека во минатото луѓето морале да се борат против експлоатацијата, во XXI век големата борба ќе биде против ирелевантноста. И тоа е многу полошо да се биде ирелевантен отколку да се биде експлоатиран. Тие коишто ќе пропаднат во борбата против ирелевантноста ќе се конституираат во една нова бескорисна класа. Тоа се луѓе кои се бескорисни не од гледна точка на пријателите и фамилијата, секако, но бескорисни од гледна точка на економскиот и политичкиот систем. И, оваа бескорисна класа ќе биде одвоена со огромен растечки јаз од секогаш помоќната елита“ (Трошански, 2022:43).

Овој проблем што го допира секој поединец, Јувал Ноа Харари, потоа, го проширува и на државно ниво. Тој понатаму изјавил:

„Револуцијата на вештачката интелигенција може да создаде нееднаквост без преседан не само помеѓу класите, туку, исто така, и помеѓу државите. Во XIX век, неколку држави како Велика Британија и Јапонија се индустријализираа најпрви и потоа тргнаа да го освојат и експлоатираат светот. Доколку ние не сме внимателни, истата работа ќе се случи и во XXI век со вештачката интелигенција. Ние сме веќе во средината на ‘трката за вооружување’ со вештачка интелигенција со Кина и САД кои ја предводат трката, а повеќето држави заостануваат далеку, далеку наназад. Доколку не преземеме акција да ги дистрибуираме бенефитите и моќта на вештачката интелигенција помеѓу сите луѓе, вештачката

интелигенција ќе создаде огромно богатство во неколку центри за висока технологија, додека останатите држави ќе банкротираат и ќе постанат експлоатирани дата-колони. Сега, ние не зборуваме за научно-фантастично сценарио во кое роботите се побунуваат против луѓето. Ние зборуваме за далеку попримитивна вештачка интелигенција што, сепак, е доволна да ја наруши глобалната рамнотежа. Замислете што ќе се случи со економиите во развој кога ќе им биде поевтино да произведуваат текстил или автомобили во Калифорнија отколку во Мексико? И што ќе се случи со политиката во твојата држава за 20 години кога некој во Сан Франциско или Пекинг ја знае целата медицинска и лична историја на секој политичар, судија и новинар во твојата држава, вклучувајќи ги сите сексуални афери, сите ментални слабости и сите коруптивни зделки? Дали сè уште ќе остане независна држава или ќе постане дата-колонија? Кога имате доволно база на податоци, не морате да испраќате војници сè со цел да ја контролирате таа држава. Покрај нееднаквоста, друга огромна опасност со која се соочуваме е појавата на дигиталната диктатура која може да го мониторира секого и во кое било време“ (Трошански, 2022:43).

Овде Харари веќе ја претставува равенката на животот на XXI век:

„Оваа опасност може да биде формулирана во форма на една обична равенка за која јас мислам дека може да биде дефинирачката равенка на животот во XXI век: $B \times C \times D = AHH$ – (Biological knowledge $\times$ Computing power $\times$ Data = Ability to hack humans - Биолошко знаење $\times$ Компјутерска моќ $\times$ База на податоци = Способност да се хакираат луѓе). Доколку знаете доволно биологија и имате доволно компјутерска моќ и база на податоци, можете да го хакирате моето тело, мојот мозок и

мојот живот. И, ќе можете мене да ме разберете подобро отколку што можам да се разберам јас самиот. Ќе можете да го знаете типот на мојата личност, моите политички погледи, сексуални преференции, ментални слабости, моите најдлабоки стравови и надежи... И тоа ќе можете да го правите не само на мене, туку на секого. Систем кој нè познава нас подобро отколку што се знаеме ние самите, може да ги предвиди нашите чувства и одлуки, може да манипулира со тие чувства и одлуки и ултимативно може да донесе одлуки за нас. Во минатото, многу тирани и влади сакале да го направат но никој не разбирал доволно биологија и никој немал доволно компјутерска моќ и база на податоци за да хакира милиони луѓе. Ниту Гестапо, ниту КГБ го можеле тоа. Но, наскоро некои корпорации и влади ќе бидат во можност систематски да ги хакираат сите луѓе. Ние луѓето треба да се навикнеме на тоа дека не сме повеќе мистериозни души. Ние сме сега животни подложни на хакирање. Тоа е она што сме. Моќта да се хакира одредено човечко суштество, секако, дека може да биде искористена и за добри цели, како, на пример, овозможување на подобра здравствена грижа. Но, доколку оваа моќ падне во рацете на ‘Сталин на XXI век’, резултатот би бил најлошиот тоталитарен режим во човечката историја, а ние веќе имаме одреден број на апликанти за таа работна позиција – ‘Сталин на XXI век’“ (Трошански, 2022:44).

Харари во овој дел од неговиот говор веќе ја презентира трансхуманистичката агенда:

„Замислете ја само Северна Кореја за 20 години каде сите треба да носат биометриска белегзија која константно го мониторира вашиот крвен притисок, срцев ритам или мозочна активност 24 часа на ден. Го слушате говорот на ‘големиот

лидер' преку радио и тие знаат што чувствуваат. Можете да ракоплескаат и да се смеат, но доколку сте бесен, тие ќе знаат и вие ќе бидете во Гулаг уште следното утро... Како во Сталиновиот СССР, државата ги мониторираше членовите на комунистичката елита повеќе од кој било друг. Истото би било и со идните тоталитарни режими на надзор. Колку што сте повисоко во хиерархијата, толку повеќе ќе бидете изложени под надзор. Дали сакате вашиот директор или претседател да знае што мислите за нив? Значи, тоа е во интерес на сите луѓе, вклучувајќи ја и елитата... Дури и доколку превенираме воспоставување на дигитална диктатура, можноста да се хакираат луѓе може да го поткопа самото значење на човековата слобода. Како што ние луѓето ќе се потпираме на вештачката интелигенција за да донесува одлуки за нас, авторитетот ќе се пренесе од луѓето на алгоритмите. И тоа веќе се случува... Во не толку далечна иднина, слични алгоритми ќе можат да ни кажуваат каде да работиме и со кого да се венчаме, дали да нè примат на работа, дали банката да ни даде заем. И, доколку прашаеме зошто банката не ни дава заем, одговорот ќе биде ист: 'Затоа што компјутерот кажува - НЕ'. И додека на обичниот мозок му недостига доволно биолошко знаење и компјутерска моќ, на луѓето нема да им бидат јасни одлуките кои ги носат компјутерите. Значи, дури и во слободните држави, луѓето ќе изгубат контрола врз своите животи и ќе ја изгубат способноста да ја разберат јавната политика... Технологијата може да го наруши не само нашиот економски и политички живот и филозофија, туку и нашата биологија. Во сегашната деценија, вештачката интелигенција и биотехнологија ќе ни дадат божји способности да го реформираме животот, па дури и да формираме комплетно нови форми на живот. После

4 милиони години органски живот, формиран според природна селекција, ние ќе влеземе во нова ера на неоргански живот обликуван според интелигентен дизајн. Нашиот интелигентен дизајн ќе биде новата движечка сила на еволуцијата на животот. И во користењето на овие божествени сили на креирање, ние можеме да направиме грешки на космичко ниво. Поточно, владите, корпорациите и армиите ќе ги користат технологиите за да ги зајакнат човечките вештини што им требаат, како интелигенција и дисциплина, додека, пак, ќе ги запоставуваат другите човечки вештини како што се сочувството и духовноста. Резултатот би бил создавање на луѓе кои се многу интелигентни и дисциплинирани, но на кои им недостига сочувство и духовна длабочина. Ова се само претпоставки. Технологијата никогаш не е детерминирана“ (Трошански, 2022:46).

Во овој опширен говор на израелскиот историчар Јувал Ноа Харари може да се воочат многу круцијални информации кои ни го трасираат патот на идниот развој на технологијата и вештачката интелигенција. Секако, во овој говор се содржани и одредени аспекти од проблематиката со која се занимава ова истражување, а тоа се човечките ресурси. Во случајов, преку овој говор е испратена јасната порака дека човекот како ресурс во општеството ќе доживее еволутивен развој кој ќе биде од галопирачки размери. Менаџментот на управување со човечки потенцијали ќе биде во предизвик да одговори на новонастанатата состојба и прераспределбата на човечкиот работен потенцијал, како последица на хиперавтоматизацијата која е следна етапа од развојот на вештачката интелигенција. Како што е наведено во говорот, човекот ќе мора повеќекратно да се докажува пред пазарот на труд во XXI век и ќе биде принуден да се преквалификува како работна сила затоа што дојде до постојана еволуција во професиите. Токму од оваа причина сметам дека овој говор има

директна поврзаност со менаџментот на човечките ресурси (Трошански, 2022:42-46).

Процес Б - Ера на Теслианска цивилизација

Претходно наведениот процес на целосен трансхуманизам кој на еден погруб начин би подразбирал целосна контрола врз животите на луѓето, нивното однесување, контролата на нивните емоции, желби и животни амбиции, би/ќе/веќе претставува само воведен дел од процесот што ќе следува, а тоа е ерата на Теслианската цивилизација. Како и во секоја еволуција па така и во оваа, текот на времето постепено ги „испеглува“ сите недостатоци кои истите ќе ги исфрли на површина, за потоа тие да бидат елиминирани, и да остане само квалитетот на сметка на квантитетот.

Во овој дел и конечно преку непобитни аргументи ние ќе презентираме зошто оваа Четврта технолошка индустриска револуција ја крстивме под името „Теслианска“ и зошто заслужува да го носи ова име. За таа цел, помеѓу другото, ќе биде потребно да го објасниме концептот Телаутоматика на Никола Тесла.

Основата на нашата модерна цивилизација преточена преку четири патенти на Никола Тесла

Информацииските технологии денес комплетно се засноваат на четири патенти на Никола Тесла и тоа сите од XIX век:

1. Безжичен пренос на сигнали и енергија, патент од 1899 година (радио, мобилни телефони, сателити, целокупната телекомуникација на планетата);

2. Далечинско управување – четири електрични кола во резонанција (основа на целокупната роботика и вештачка интелигенција). Уште во 1893 година Тесла со презентацијата на **Светот му** го претставува бродот што го води со далечинско управување. Во 1896 година го пријавува патентот, а во 1898 година истиот е одобрен;

3. AND Logic Gate – логичко критичко коло за тријажа (групирање по вид и приоритет) на информации во секој хардвер во секој компјутер, патент што е подготвен и пријавен уште пред 1900 година, а кој е добиен после 1900 година;

4. Наизменична електрична енергија – откритие без кое ни претходните три наведени технологии не може да функционираат.

Она што е карактеристично за Теслините патенти е тоа што истите до ден денес не се надминати. Тесла создавал таков дизајн, што апаратот сам по себе бил толку добар, што не може да се усоврши. На пример, неговиот *асинхрон мотор*, работи на минимум промена, минимум дизајн, најдобра симетрија и пропорција исто како што работи природата! (Трошански, 2019:61).

Значи, како што спомнавме, Никола Тесла е таткото на роботиката и вештачката интелигенција која предводи во Четвртата индустриска (Теслианска) револуција!

Теслиниот патент US-613,809 – *Метод на/и апарат за контролен механизам на подвижни бродови или возила* – пријавен на 1 јули 1898, а доделен на 8 ноември 1898 година, го опишува **првиот уред за безжична далечинска контрола**. Во септември 1898 година тој управувал со модел на брод долг 1 метар, демонстрирајќи ја воедно и контролата на **радиото и роботиката** во една неверојатна презентација пред јавноста во Медисон сквер гарден, Њујорк Сити, како дел од Првата годишна електрична изложба (Трошански, 2019:126).

Во статијата *The Problem of Increasing Human Energy* – *Проблем на зголемување на човечката енергија*, објавена во весникот *The Century Magazine* од јуни 1900 година, тој детално го објаснува овој концепт и го споредува со човечкиот организам: „Оваа машина, вака објаснета, ќе ги изврши своите движења како да е живо суштество затоа што ќе ги има сите главни механички карактеристики или елементи од истото. Од овој изум се создаде нова уметност, за која се предлага името ‘телавтоматика’, што значи уметност за контролирање на движењата и операциите на автоматите на далечина... и, последно, но не и најмалку важно, ќе остане глуво и нема да

реагира на сите други повици, освен на својот господар, како верен слуга..." (Трошански, 2019:130).

Што се однесува на **вештачката интелигенција** и она што денеска научниците се обидуваат да го создадат како еден вид самостоен вештачки ентитет што рационално ќе донесува правилни и етички одлуки, Тесла го има замислено уште во негово време. Еве што точно тој изјавува и по однос на ова прашање: „... но, оваа уметност е само на својот почеток. Јас сакам да покажам, колку и невозможно да изгледа сега тоа, автомат кој ќе има свој **‘сопствен ум’**, и со тоа мислам дека ќе може, независно од кој било оператор, да остане целосно препуштен сам на себе, да одговара на надворешните влијанија што влијаат на неговите чувствителни органи, како да има своја интелигенција. Ќе биде во можност да ги следи, разбира и почитува наредбите дадени далеку однапред; ќе биде способно да прави разлика помеѓу она што треба и што не треба да го прави, и да донесува одлуки или на друг начин, да регистрира искуства што дефинитивно ќе влијаат на неговите последователни активности. Всушност, јас веќе замислив таков план“ (Трошански, 2019:130).

Преку овие две негови изјави може да се разбере колку Никола Тесла бил прецизен во своите научни потфати и инвенции и колку истиот бил свесен за иднината која сите нас нè чека. Мора да се напомни дека во науката е важна и моралната и етичката компонента. Доколку бидат запазени и овие аспекти во примената на современата технологија, тогаш можеме да очекуваме едно комплетно реализирано и здраво општество каде вештачката интелигенција ќе биде во функција да му помага на човекот како суштество во неговиот секојдневен живот. Телаутоматиката на Никола Тесла ги „отвори вратите“ за да се направат уреди како: отворач на гаражни врати, безжичен систем за заклучување автомобили, технологија на мобилни телефони, уреди за енкрипција(дешифрирање), далечински управувач, безжична комуникација, радар, вештачка интелигенција и роботика (Трошански, 2019:131).

ЗАКЛУЧОК

Еволуцијата во управувањето со човечките ресурси изгледа дека е предодредено да се случува постојано. Причина за овие етапни фази очигледно е дека се глобализацијата и директниот развој на технологијата. Со оглед на обработениот материјал, сметам дека поставената хипотеза за истражувањето е издржана, вклучувајќи го и предметот на истражување.

Во оваа прилика би сакал да го цитирам Никола Тесла. Преку неговите патенти, ние сме во можност да живееме во денешното модерно време. Што се однесува, пак, до еволуцијата на менаџментот со човечки ресурси, ние можеме да кажеме дека тоа е во директна врска, затоа што развојот на истиот е последица на глобализациските трендови и развојот на технологијата. *„Во XXI век роботот ќе го преземе местото што робот го имал во древната цивилизација“*, е Теслината мисла преку која можеме да воочиме дека тој се залагал за ослободување на човекот од голем број производствени процеси и пренос на истите на вештачката интелигенција. Секако, поради големиот број на вработени човечки потенцијали во производствените линии, се поставува прашањето - кое ќе биде нивното ново работно место? Одговорот е сосема едноставен: продуктивноста ќе се зголеми, времето потребно за произведување на нови производи ќе се скрати, работните часови на вработените пропорционално ќе се намалат со зголемувањето на продуктивноста, вработените ќе бидат само контролори во процесот на производство и истите ќе имаат поголемо слободно време да се занимаваат со она што навистина го сакаат и ќе имаат можност да си ја откриваат својата суштина. Секако, за крај, но не помалку важно, ништо од ова не би можело да се оствари доколку претходно не се воведо моралот и етиката во науката! Оној ден кога тоа ќе се оствари, човекот од „ресурс“ ќе може да се дефинира како „потенцијал“ како во физичка така и во духовна смисла.

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

КНИГИ

- 1.Boxall, Peter. and Purcell, J. (2016). *Strategy and Human Resource Management*, London: Palgrave Macmillan
- 2.O`Riordan, Joanna. (2017). *The practice of human resource management*.
- 3.Troshanski, Stojan. (2019). *TESLALOGY – Quest After Nikola Tesla`s scientific legacy*. Skopje
- 4.Troshanski, Stojan. (2022). *Evolution in human resource development*. Graduate thesis.

ИНТЕРНЕТ-ИЗВОРИ

- 1.CNBC, (2019). *What is the Fourth Industrial Revolution?* - CNBC Explains, Elizabeth Schulze.
- 2.Tesla, Nikola. (No.d.). *Telautomatics, Principles and concepts of Telautomatics*. TeslaCollection. Retrieved from: [<http://teslacollection.com/>]

м-р Младен Трајков, Деан Николов

КРИВИЧНОПРАВНИТЕ И ФИНАНСИСКИТЕ ПОСЛЕДИЦИ ОД СТОРЕНИТЕ КРИВИЧНИ ДЕЛА ОД МАЛО ЗНАЧЕЊЕ ЗА ГРАЃАНИТЕ И ТРГОВЦИТЕ

м-р Младен Трајков, МВР, Центар за обука, пензиониран виш полициски советник - обучувач, mladen.trajkov@gmail.com

Деан Николов, главен советник во Одделението за прекршоци - Велес, МВР на РСМ, nikolovdean@gmail.com

АПСТРАКТ

Низ содржините на трудот е претставено едно ново размислување за делата од мало значење особено во состојба на зголемување на сиромаштијата, при што преку еден компаративен преглед на повеќе аспекти се нуди предлог на симнување на постојната законска граница, односно промената на просечната плата во државата, сега да се пресметува според минималната плата. Содржините на трудот опфаќаат повеќе целини и тоа: 1. пропишаност на кривичните дела од мало значење (законски основи) и состојби; 2. најчести објекти за извршување на дела од мало значење; 3. локации според просторот од каде се крадат предметите; 4. начинот на извршување на делата од мало значење (феноменологија); 5. кои се сторителите на делата од мало значење; 6. штетата за трговците од сторените дела од мало значење; 7. последиците врз вработените и потрошувачите; 8. што и како понатаму - како и зошто да се промени законското решение за да се елиминираат последиците од неказнувањето, заклучок и користена литература. Вака широкиот опфат е од причина што многу малку автори се занимавале со оваа проблематика.

Клучни зборови: дело од мало значење, штети, финансиски последици, сторители

Apstrakt

Through the contents of the paper is presented a new thinking about the acts of minor importance, especially in a state of increasing poverty, and through a comparative review of several aspects offers a proposal to lower the existing legal limit or change the average salary in the country, now to is calculated according to the minimum wage. The contents of the paper cover several wholes, as follows: 1. prescription of criminal acts of minor importance (Legal bases) and conditions; 2. the most common facilities for committing acts of minor importance; 3. locations according to the space from where the items are stolen; 4. the manner of committing acts of minor importance (phenomenology); 5. who are the perpetrators of minor acts; 6. the company for the traders from the committed acts of minor importance; 7. consequences on employees and consumers; 8. what and how further-how and why to change the legal solution to eliminate the consequences of impunity, conclusion and used literature. This wide range is due to the fact that very few authors have dealt with this issue.

Keywords: minor offense, damages, financial consequences, perpetrators

ВОВЕД

Преку содржините на трудот направен е обид за влијанието на законодавството, сиромаштијата, информираноста и немоќта на граѓаните, трговците и претпријатијата да ги заштитат сопствените интереси и имот заради системската грешка во законодавниот дел каде што според содржините на законот станува очигледно дека се штитат криминалците а не граѓаните и нивниот имот. За сè ова и за секојдневните проблеми на граѓаните и правните лица предизвикани од законодавецот и одредбите од Кривичниот законик станува збор во содржините на трудот.

За постигнување на оваа цел користени се следниве општи научни методи: статистичкиот метод, компаративниот метод, дескриптивниот метод,

каузалниот метод и методот на анализа на содржината на документите (content analysis).

1. Пропишаност на кривичните дела од мало значење (законски основи) и состојби

Делата од мало значење (Камбовски, 2011, стр. 241) иако секојдневно се случуваат и сторуваат, сепак, законодавецот следејќи некои принципи на општествената опасност ги третира на посебен начин којшто е претставен во Кривичниот законик, во членот 8, преку два свои става. Преку првиот став особено доаѓа до израз неговата *неказнивост* иако содржи обележја на кривично дело, тоа претставува дело од мало значење поради отсуството или *незначителноста на штетните последици и нискиот степен на кривичната одговорност на сторителот*. Незначителноста на материјалната штета е лоцирана во истиот закон каде се определени поимите кои се користат во самиот закон во членот 122, точка 33, каде се вели: „Под *мала имотна корист, вредност или штета*, се подразбира корист, вредност или штета што одговара на износот на службено објавена една **половина просечна месечна** плата во државата во времето на извршување на делото“. Примери за ова има многу кои се претставени од страна на Марјановиќ (2003,128-135), во Србија (Калаба, 2011, 16) и други, но за истите просторните можности на овој труд се ограничени. Состојбата била многу слична и во старото југословенско законодавство што може да се види кај Марјановиќ (1982,146-151). Состојбата е слична и во соседните држави и токму затоа го посочуваме трудот на Пихлер за состојбите во Србија „Новеле општих установа у кривичном законодавству“(Пихлер, 2005,41), каде е објаснето делото од мало значење. Додека, пак, Станковиќ (2016,81) се занимава со делата од мало значење без навлегување во суштината на кривичното дело сметајќи го како багателно – безначајно дело. Значајно е дека во третиот - квалификаторниот услов за постапување по ова кривично дело со мало значење, македонскиот Кривичен

законик бара за делото да е предвидена парична казна или казна затвор до три години, додека во Кривичниот законик на Србија се бара за делото да е пропишана парична казна или казна затвор до пет години (Симиќ, Трешњев 2010). Од друга страна, Калаба(2011, 28) смета дека за примената на ова дело и исклучување на одговорноста на сторителот неопходно е: кривичното дело да не е смислено туку да е сторено не сакајќи, преку неказнувањето да се постигне целта на специјалната превенција за сторителот но, истовремено, наведува дека содржината на делото особено ставот 2 е нејасен и непрецизен „делото е од мало значење доколку степенот на вина е низок, ако штетните последици ги нема или се незначителни и доколку општата цел на кривичната санкција не бара изречно изрекување на санкција“. Доколку навлеземе малку подлабоко во содржините на делото од мало значење ќе заклучиме дека еден од клучните елементи се штетните последици или предизвиканата штета која не смее да биде повисока од половина просечна месечна плата исплатена во државата во моментот на сторувањето на делото. За оваа цел се претставени републичките просеци за исплатен просечен личен доход.

Просечната месечна плата во државата се определува од Државниот завод за статистика на Република Северна Македонија, која се пресметува и објавува за секој месец поодделно, во оваа прилика ја претставуваме просечната месечна плата за три месеци во 2021 година.

Табела број 1: Просечна месечна плата во РСМ во периодот мај, јуни и јули 2021 година според Државниот завод за статистика (<https://www.stat.gov.mk/PrethodniSoopstenijaOblast.aspx?id=40&rbrObl=14> (пристапено 28.9.2021))

месец	Година	Просечна плата	Половина просечна месечна плата
мај	2021	28.721	14.360
јуни	2021	28.744	14.372
јули	2021	28.540	14.270

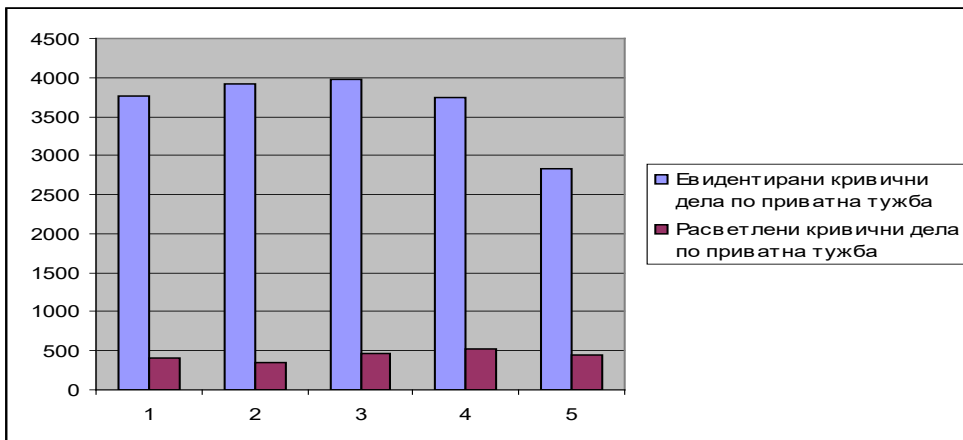
Според погорната табела доколку украдените предмети не ја надминуваат сумата која е претставена во полето „половина просечна месечна плата“, тогаш потпаѓаат во категоријата на дела од мало значење кои се гонат по приватна тужба. Секако дека е неопходно исполнување и на вториот услов којшто е многу важен а тоа е одредбата или квалификацијата на делото од мало значење може да се примени на кривично дело за кое е пропишана *парична казна или казна затвор до три години*. Заради што поуспешно претставување на проблемот со писмено барање се обратив до МВР околу евидентирањето и постапувањето по овој вид на **кривични дела од мало значење** кои се гонат по приватна тужба, од каде што ги добив следниве резултати. МВР достави податоци само за евидентирање на овие кривични дела на ниво на единиците за внатрешни работи при СВР Скопје.

Табела број 2: Евиденција на кривични дела кои се гонат по приватна тужба при единиците за внатрешни работи при СВР Скопје (според добиениот одговор од МВР бр. 16.1.2-1214/1 од 8.10.2021)

СВР Скопје	Евидентирани кривични дела по приватна тужба	Расветлени кривични дела по приватна тужба	Број на кривични дела за кои се доставени податоци за сторителите до оштетените лица	Процент на доставени податоци за сторителите до оштетените лица во однос на евидентирани кривични дела
2016	3.764	401	328	8,71 %
2017	3.920	341	287	7,32 %
2018	3.967	457	418	10,53 %
2019	3.745	517	472	12,6 %
2020	.2839	441	430	15,14 %
Вкупно:	18.235	2.157	1.935	10,31 %

Анализирајќи ги податоците кои се претставени во табела број 2: Евиденција на кривични дела кои се гонат по приватна тужба при единиците за внатрешни работи при СВР Скопје, која е подготвена според добиениот одговор од МВР, мораме да кажеме дека во МВР постојат: 8 сектори за внатрешни работи а доставените податоци се однесуваат само за еден. Ако реално се разгледуваат состојбите тогаш сите овие статистички показатели треба да се зголемат за осум пати и да дојдеме до некои колку толку реални бројки. Како и да е, следејќи ги статистичките показатели станува збор за една сериозна бројка од **18.235** кривични дела кои се гонат по приватна тужба но уште позначајна е темната бројка од причина што: фирмите кои имаат организирано обезбедување воопшто и не ги пријавуваат овој вид на кривични дела, кога сторителот ќе го фатат на самото место ако има пари му наплатуваат „**10 пати повеќе од вредноста**“ и огромен број од сторителите воопшто не се видени, ниту се фатени кога го извршиле дејствието на кривичното дело но ефектите од постоењето на овие кривични дела се гледаат кога ќе биде спроведен попис на секои 3, 6 или 12 месеци. Вториот дел од анализата се однесува на тоа колку малку од овие кривични дела се реализирани - пронајдени и фатени сторителите на овие дела а последниот елемент е колку од оштетените лица добиле податоци за сторителите како би можеле да покренат приватно гонење. Очигледна е дискрепанцијата помеѓу евидентираните кривични дела и расветлените кривични дела кои се гонат по приватна тужба која е многу голема и заради подобра прегледност истата графички ја претставуваме.

Графикон број 1: Соодносот помеѓу евидентираните кривични дела и расветлените кривични дела кои се гонат по приватна тужба

Графичкиот приказ ни ја покажува разликата и нејзиниот сооднос каде што евидентираните кривични дела се во распонот од 2839 до 3967 а расветлените кривични дела кои се гонат по приватна тужба се во распонот од 341 до 517. Можеби вака малата реализација се должи на слабата заинтересираност на оштетените за гонење на сторителите на овие дела или незаинтересираноста на полицијата за нивна реализација.

2. Најчести објекти за извршување на дела од мало значење

Во делот на загрозеноста или нападнатоста, објекти кои секојдневно се изложени на сторување на дела од мало значење се: прехранбените објекти - маркетите, објектите во кои се врши продажба на гардероба - бутиците, парфимериите, пазарите – отворени/затворени, подруми, гаражи и други локации, каде што се продаваат производи кои лесно може да се сокријат во гардеробата што лицата кои крадат ја носат на себе или со себе (чанти, несесери, облека префрлени преку рака, чадори - затворени и друго).

Претставените објекти кои се нападнати и каде најчесто се сторуваат овие дела се плод на личното 30-годишно искуство во МВР.

3. Локации според просторот од каде се крадат предметите

Во однос на самите објекти во кои се извршуваат делата од мало значење неопходни се неколку предуслови за да се осигурат сторителите дека ќе бидат успешни во своите активности. Прво и основно е немањето на физичко обезбедување или недоволно физичко обезбедување, немањето на видеонадзор, мртви локации кои не се прегледни или не се покриени со видеонадзор или со огледала, густо наредени полици и редови каде е изложена робата – производите, зголемено присуство на граѓани во објектот, затворени гардероби во кои се пробуваат повеќе производи а еден или повеќе се сокриваат во чанта, пантолони, ќеси, заедно со други производи и слично, исценирање турканици на тезгите и земање производи кои може лесно да се сокријат, да се пуштат во торба „како божем“ паднале сами или од невнимание, во парфимериите и златарските дуќани со пробање на повеќе производи и крадење на производот а оставање само на опаковките и друго. Пред влезови и во влезови одземање на велосипеди и други предмети и слично.

4. Начини на извршување на делата од мало значење (феноменологија)

Начините на извршување на овој вид кривични дела се со земање и сокривање во: облеката, кеси, торби и други предмети за да не бидат забележани. Доколку се сокриваат во гардеробата - облеката на телото, тоа најчесто е во палто, јакна, панталони кои се носат на себе, но многу често и во рацете и се покриваат со личните предмети на лицето (префрлен џемпер, јакна или друга облека преку рака), вообичаено при носење на чадори во дождливо време сторителите ја користат оваа погодност и предметите ги спуштаат внатре во затворените

чадори кои ги држат ниско за да не бидат забележани. Многу често при сторувањето на овој вид на кривични дела се случува делата да ги сторуваат повеќе лица заедно, така што едното лице купува некој евтин предмет и оди на каса а другото лице гласно кажува дека ќе го чека надвор бидејќи ништо не купило а кај него се украдените предмети.

Во однос на она што најчесто се краде ќе претставиме неколку групи на крадени предмети.

Табела број 3: Најчесто крадени предмети од разни локации (според изјави на раководителите во вакви објекти со кои контактирав за темата: вработени од маркети „Жито“, „Стокомак“, „Кам маркет“ и парфимерии „Шатци“ - ТЦ „Бисер“, вработени на Зелен пазар - Скопје) според мое лично истражување и разговорите со раководителите и вработените во овие објекти (2022)

Од маркети	Од бутици за гардероба	Од парфимерии	Од пазари
милка чоколади крем нутела зачин аргета кашкавал сирење нескафе лименки конзерви- лименки туна мастики орбит шампон „хеден шолдерс“ тафт восок парфем „Би-ју-ц- тру“ бикчиња за бричење пасти за заби	фармерки долна облека блузи кошули чорапи јакни	скапи парфеми шминки моливчиња за шминкање пудри помади и др.	овошје зеленчук гардероба од тезги обувки алати часовници очила

5. Кои се сторителите на делата од мало значење

Малолетници, полнолетници, зависници од наркотични средства, социјални случаи, пензионери, лица со разни болести - клептомани и други граѓани кои не поседуваат никаков имот за да не постои можност за наплата на предизвиканите штети. **Осилени сторители**, ова е состојба за оние лица кои веќе имале претходни искуства, свесни се дека сопствениците не ги гонат и може да украдат што сакаат само да се држат во границите на оние 50 % од личниот доход во кои се заштитени. **Зголемена дрскост**, заради претходната состојба на „никој ништо не ми може“, сторителите се стекнуваат со посебна дрскост која ја изразуваат дури и кога некој ги гледа без да трепнат тие го земаат предметот кој го намениле за крадење и слободно излегуваат од објектот. Сторителите на делата кои се гонат по приватна тужба се **добро информирани** дека нема да бидат казнети бидејќи повеќето разменуваат искуства со нивни пријатели, добар дел веќе го отслужиле својот дел од затворските казни, имаат добри советници -адвокати и слично. Има еден дел на сторители кои одат од маркет во маркет и каде што ќе успеат крадат предмети кои потоа веќе следниот ден или следниот пазарен ден ги продаваат по багателни – многу пониски цени на „канта пазар“, само да дојдат до некој денар за да можат да купат нешто што на нив им е многу значајно.

6. Штета за трговците од сторените дела од мало значење

Финансиски штети од самите кривични дела, доколку се разгледуваат поединечно, секако, дека и не се така високи но доколку се земе предвид дека од една колонијална продавница можно е на дневна основа да бидат извршени и повеќе вакви кривични дела тогаш тоа претставува вистински проблем но само за вработените а не и за сопствениците. Објаснување за оваа констатација. Во интервјуата кои ги водев во маркетите: „Жито“, „Тинекс“, „Рамстор“ – во Стар Аеродром, и други помали приватни маркети, речиси секаде вработените

се пожалија дека после секој попис тие го надополнуваат „мањакот (недостигот) – кусокот“, односно нивните лични доходи се намалуваат за неколку илјади денари за да се порамни газдата со помалкуте финансиски средства прикажани на пописот (ова може многу лесно да се провери од страна на Финансиската полиција или Трудовата инспекција според листите за плати на вработените и пописните листи). *Токму ова е моментот кој е за одбележување бидејќи ниту еден сопственик, директор или управител од маркетите до кои се обратив: „Рамстор“, „Жито“, „Стокомак“, „Кам маркет“, не одговори на барањето бидејќи тие многу лесно се обесштетуваат на грбот на вработените во секој поединечен маркет.* Секој понатамошен коментар не е потребен. Ова, од друга страна, пак, тоа го покажува интересот на вработените колку што можат да бидат повнимателни за да си ги заштитат сопствените лични доходи за да не им одземат од платата (која и онака е минимална) за плаќање на одредени штети предизвикани од кражби (дела со мало значење). Ревносниот однос на сопствениците за заштитата на имотот и своите лични доходи понекогаш доведува да дојде и до *оштетување на инвентар и кршење на одредени предмети* при обидот да се спречи одредено лице во намерата да украде одреден производ. Не ретко, се случува да има и повредени продавачи и повредени муштерии кои се обиделе да го фатат сторителот кој при бегството ги бутнал истите што, од друга страна, пак, преминува во друго кривично дело но тоа не е нашиот интерес („Жито маркет“ на Булевар „Јане Сандански“ бр. 12) а сторителот кој е фатен од граѓаните е ослободен од обезбедувањето кое го врши агенција за обезбедување. Поведувањето судска постапка за кое било дело со мала материјална штета а се гони по приватна тужба, пред сè, е нерационално, бидејќи тие немаат ниту финансиски средства ниту имот за плаќање на причинетата штета а постапката е исклучително скапа, предолго трае и сопствениците ги чини многу повеќе од предизвиканата штета и на тој начин *„се штитат сторителите на овие кривични дела“* од страна на законодавецот. Очигледно е, според изјавите на вработените, во оние маркети каде водев интервјуа дека од страна на одговорните им е наредено *„во случај да има*

сторено какво било кривично дело, прво, и веднаш да се јават во компанијата која врши обезбедување а не во полиција“. Зошто е тоа така не знаеја да ми одговорат или не смееја.

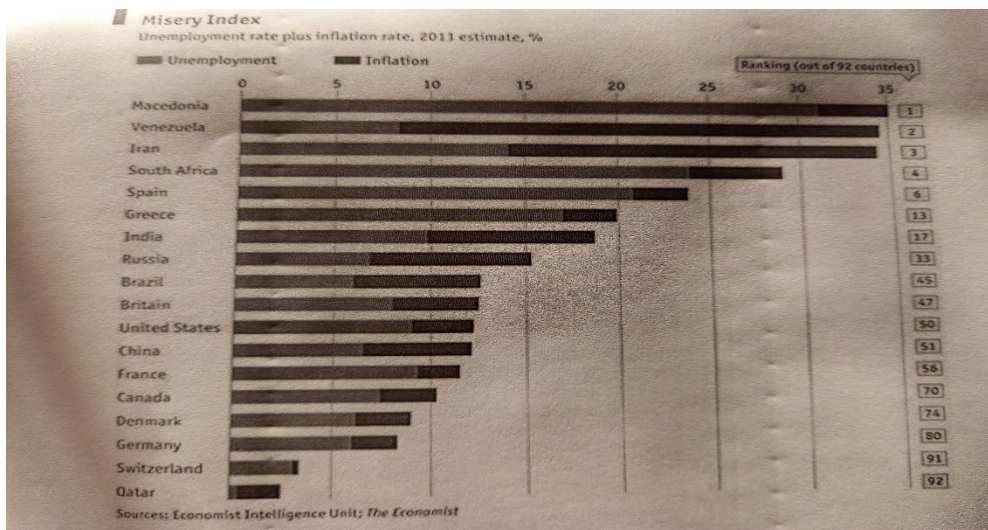
7. Последиците врз вработените и потрошувачите

Секојдневното работење на вработените во објектите каде се извршуваат ваков вид на кривични дела, врз вработените сакале тие или не предизвикува: стрес, физички повреди, психички повреди - страв и други здравствени последици. Иако постои **Закон за безбедност и здравје при работа** („Службен весник на Република Македонија“, бр. 92/07, 136/11, 23/13, 25/13, 137/13, 164/13, 158/14, 15/15, 129/15, 192/15 и 30/16), истиот речиси и да нема никакво влијание врз овој безбедносен феномен.

8. Што и како понатаму - Како и зошто да се промени законското решение за да се елиминираат последиците од неказнувањето

Следејќи ги процесите на сиромаштијата на населението (Национална стратегија за намалување на сиромаштијата и социјалната вклученост во Република Македонија 2010-2020) во Република Северна Македонија кои се претставени кај Димитрова, Скопје, 2012, стр. 68.

Графикон број 2: Процент на сиромаштијата на населението во 2011 година

Според Државниот завод за статистика во Македонија стапката на сиромаштијата е:

- 2018 – 21,9 %
- 2017 – 22,2 %
- 2016 – 21,9 % („Лаекенски индикатори за сиромаштијата во 2018 година - дефинитивни податоци“. Државен завод за статистика. 23.12.2019.).
- 2020 – 21,8 % (<https://www.stat.gov.mk/PrikaziSooptenie.aspx?rbtxt=115>)

Следејќи ги овие проценти на сиромаштијата првата помисла која ми доаѓа на памет е следнава. Можеме да пронајдеме безброј примери но во ваква состојба сметаме дека и овој е доволен. Сиромав граѓанин којшто одвај собрал пари да си купи велосипед за да може поевтино да оди до работа за некои 7-10. 000,00 денари. Од страна на непознато лице му е украден велосипедот и прашањето е какви се штетните последици за тоа лице и неговото семејство. Прво, тој мора да оди пешки а работата му е далеку; второ, треба да извади автобуска карта за која нема пари; трето, пари за купување на друг велосипед нема и граѓанинот не знае што да прави; четврто, полицијата не е заинтересирана за делата со мала

или незначителна штета (според законодавецот) а многу голема и многу значајна за граѓанинот бидејќи делото се гони по приватна тужба а граѓанинот таква можност нема бидејќи нема финансиски средства за поднесување тужба. Можеби е уште потрагично што просечната најниска плата во Македонија за истиот период, кој е претставен во табелата бр. 1 погоре, се движи околу половина просечна месечна плата што, од друга страна, значи дека за оној вработен со најниска минимална плата во Македонија и да му одземат велосипед кој вреди до висина на неговата месечна плата а тоа претставува штета од мало значење (каков апсурд) значи човечкиот живот на сиромашните е од мало значење.

Пример: Вози велосипед во Скопје додека не ти го украдат (Скопско ехо, бр. 181 од 23.9.2021 стр. 13)

Вози велосипед во Скопје додека не ти го украдат 20/09/2021 13:17

Во Скопје деновиве во рамките на Европската недела на мобилност имаше вело-фиеста. Улицата „Димитрије Чуповски“ беше затворена, поточно, ослободена од автомобили и им беше дадена предност на пешаците и велосипедистите. Убава. Годинава овој фестивал е на тема „Безбедни и здрави со одржлива мобилност“. И се направија неколку кружчиња заедно со функционери и се направија троа повеќе фотографии за во медиуми и готово – се оставија вистинските велосипедисти на „возење“ од страна на реалноста во Скопје. А каква е реалноста? Велосипедски патеки нема доволно. И оние кои ги има често се узурпираат од возила, а тоа не се спречува. Реалноста е дека велосипедите низ Скопје се крадат речиси масовно, но полицијата не води многу сметка да се спречи тоа . Можеби следната година пригодната манифестација ќе ги разгледа тие прашања, а може Град Скопје и полицијата ќе преземат мерки порано.

Се поставува прашењето, дали чесниот граѓанин на кој му е украден предметот од мала материјална вредност и сторителот на ова кривично дело се исти пред Уставот, очигледно е дека не е така, бидејќи, Кривичниот законик а преку него законодавецот го штити сторителот - криминалецот (или можеби не е зошто тоа не се третира како кривично дело), можеби ќе треба „да им се извиниме на

сторителите“ на овој вид кривични дела. Како понатаму да им се помогне на овој вид граѓани или правни лица кои се оштетени со овој вид на кривични дела. Најреално, најефективно и најкорисно за граѓаните е поместување на границата во Кривичниот законик. Незначителноста на материјалната штета е лоцирана во истиот закон каде се определени поимите кои се користат во самиот закон во членот 122, точка 33, каде се вели: „Под *мала имотна корист, вредност или штета*, се подразбира корист, вредност или штета што одговара на износот на службено објавена **една половина просечна месечна** плата во државата во времето на извршување на делото“. Овде предлагаме промена која би била, вредноста или штетата на износот на службено објавена **„половина од минималната плата исплатена во месецот кога е извршено делото“** во државата. На овој начин би се заштитиле и оние граѓани кои ги има зафатено сиромаштијата а, секако, и оние правни лица кои секојдневно трпат вакви штети.

Заради поголема прегледност го претставуваме графиконот на Министерството за труд и социјална политика за движењето на минималната плата во Македонија.

Графикон број 3: МТСП Декемвриската минимална плата ќе изнесува 14.500 денари (https://www.mtsp.gov.mk/noemvri-2019-ns_article-mtsp-dekemvriskata-minimalna-plata-kje-iznesuva-14-500-denari.nspх) (пристапено на 16.11.2021)

Во 2020 година минималната плата била 14. 500 денари, во 2021 била 15. 194 денари и во 2022 година од месец март е 18. 000 денари (достапно

на следниов линк: https://www.mtsp.gov.mk/fevruari-2022-ns_article-trencevska-obezbedivme-minimalna-plata-od-18-000-denari-rabotnicite-i-vrednuvanjeto-na-nivniot-trud.nspх)

Според погорниот графикон одредено дело за да биде третирано со мала материјална вредност - штета би било 50 % од минималната плата или 7.250,00 денари за декември 2019 година, што е донекаде и поприфатлива вредност за пресметување на мала материјална штета која се предизвикува со кривичното дело.

Околу искуствата со делата од мало значење го посочуваме трудот на Драган У. Калаба, „Дело од малог значаја – члан18 Кривичног закона“, којшто е заменик-јавен обвинител во Чачак, Србија во којшто се претставени искуства од судската практика во Србија, бидејќи кај нас не успеавме да најдеме повеќе трудови освен оние кои се претставени низ содржините на трудот.

ЗАКЛУЧОК

Бидејќи сторувањето на кривичните дела од мало значење е секојдневие и претставува голем товар за осиромашеното население и трговците кои во изминативе три години ги трпеа и последиците од КОВИД-19 кризата, би било добро брзо организирање на некоја трибина од стручната јавност на тема која би кореспондирала со насловот и објаснување на сите фактори за и против околу менувањето на минималните вредности на штетата од мало значење, според минималната исплатена плата во Република Северна Македонија.

На самиот крај колку побрзо интервенира законодавецот толку побрзо ќе бидат заштитени најосиромашните граѓани во општеството а, секако, и вработените кои ги трпат последиците од сторените дела со мало значење таму каде што се вработени (и најчесто земаат минимални лични доходи определени со закон) а сторителите ќе бидат соодветно казнети и ќе одговараат за тоа што го сториле и нема да бидат заштитени пред законот за нивните секојдневни сторувања на овој вид кривични дела од мало значење.

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

1. Влаго Камбовски, Казнено право – општ дел, четврто изменето и дополнето издание, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ – Скопје, 2011.
2. Вози велосипед во Скопје додека не ти го украдат, Скопско ехо, бесплатен неделник на македонската метропола бр. 181 од 23.9.2021.
3. Драган У. Калаба, Дело малог значаја - члан 18 Кривичног закона, Тужилачка реч - Гласило Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије и Друштво судија Србије, заједнички број, Београд, јул 2011.
4. Ѓорѓи Марјановиќ, Предавања по кривично право - општ дел, трето издание, НИО „Студентски збор“, Скопје, 1982.
5. Ѓорѓи Марјановиќ, Македонско кривично право – општ дел, шесто, изменето и дополнето издание, „Просветно дело“ АД, Скопје, 2003.
6. Закон за безбедност и здравје при работа, „Службен весник на Република Македонија“, бр. 92/07, 136/11, 23/13, 25/13, 137/13, 164/13, 158/14, 15/15, 129/15, 192/15 и 30/16.
7. Илија Симић, Александар Трешњев, Кривични законик с краћим коментаром, друго измењено и допуњено издање, ИНГ'ПРО, Београд, 2010.
8. Јанка Димитрова, Сиромаштијата - најцрното лице на кризата, Европски Универзитет, Република Македонија, Меѓународна научна конференција „Лицето на кризата“, Скопје, март 2012.
9. Кривичен законик - консолидиран текст од „Службен весник на РМ“, бр. 36/96 до 248/2018 и одлуките на Уставен суд на РМ бр. 220/2000, „Службен весник на РМ“, бр. 48/2001, У бр. 210/2001, „Службен весник на РМ“, бр.16/2002, У. бр.206/2003, „Службен весник на РМ“, бр. 40/2004, У. бр. 228/2005, „Службен весник на РМ“, бр. 50/2006, У. бр. 169/2016, „Службен весник на РМ“, бр. 170/2017.

10. „Лаекенски индикатори за сиромаштијата во 2018 година - дефинитивни податоци“. Државен завод за статистика. 23.12.2019, Преземено од https://mk.wikipedia.org/wiki/%D0%9B%D0%B8%D0%BD%D0%B8%D1%98%D0%B0_%D0%BD%D0%B0_%D1%81%D0%B8%D1%80%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D1%88%D1%82%D0%B8%D1%98%D0%B0
11. Наташа Делиќ, Незнатна друштвена опасност и дело малог значаја, Дело малог значаја и стварно кајање у Кривичном законнику, *Анали Правног факултета у Београду*, Београд 2/2014, 23–40.
12. Наташа Делиќ, Дело малог значаја и стварно кајање у Кривичном законнику, *Анали Правног факултета у Београду*, 2014, волумен 62, бр.1.
13. Nedeljko Stanković, Krivično pravo – opšti deo, Evropski Univerzitet Brčko Distriht, Brčko, 2016.
14. Национална стратегија за намалување на сиромаштијата и социјалната вклученост во Република Македонија 2010-2020.
15. Станко Пихлер, Новеле општите установа у кривичном законодавству Србије (Поводом Кривичног законика РС од 29 септембра 2005 г.), Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, 2005, бр.3.

КОРИСТЕНИ ИНТЕРНЕТ ИЗВОРИ

https://mk.wikipedia.org/wiki/%D0%9B%D0%B8%D0%BD%D0%B8%D1%98%D0%B0_%D0%BD%D0%B0_%D1%81%D0%B8%D1%80%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D1%88%D1%82%D0%B8%D1%98%D0%B0 (пристапено на

16.11.2021)

<https://skopskoecho.mk/vesnik/>(пристапено на 16.11.2021)

<https://skopskoecho.mk/vozi-tochak-vo-skopje-dodeka-ne-ti-go-ukradat/>

(пристапено на 16.11.2021)

https://www.mtsp.gov.mk/noemvri-2019-ns_article-mtsp-dekemvriskata-minimalna-plata-kje-iznesuva-14-500-denari.nspix (пристапено на 16.11.2021)

https://www.stat.gov.mk/pdf/2022/4.1.22.40_mk.pdf (пристапено на 16.11.2021)

https://www.mtsp.gov.mk/fevruari-2022-ns_article-trencevska-obezbedivme-minimalna-plata-od-18-000-denari-rabotnicite-i-vrednuvanjeto-na-nivniot-trud.nspix

(пристапено на 28.2.2023).

м-р Панче Коцев

СТРАТЕШКИ МЕРКИ ПРОТИВ ФИНАНСИРАЊЕТО НА ТЕРОРИЗМОТ

м-р Панче Коцев
Министерство за внатрешни работи

panche2kocev@gmail.com

АПСТРАКТ

Тероризмот во сите негови појавни облици и форми претставува составен дел на човековото живеење. Присутен е и денес, како што бил присутен и низ вековите кои се зад нас. Се менуваат појавните облици, средствата за извршување, девизите под кои се преземаат терористичките напади, адаптирајќи се на времето во кое се изведуваат, користејќи ги современите технолошки пронајдоци. Константни се, единствено, човечкиот фактор во улога на изведувач и финансискиот аспект во улога на средства за покривање на трошоците.

Тргнувајќи од фактот дека секој вид на криминал е проследен со свои трошоци, па ни тероризмот како посебен вид на криминал не е исклучок. Трошоците се подмируваат со финансиски средства. Следењето на патот на финансиските трансакции е една сериозна превентивна мерка со која може да се изврши спречување на финансирањето на терористичките организации. Доколку благовремено се пресечат финансиските канали, преку кои терористичките организации се финансираат, бројот на терористичките напади би бил сведен на минимум.

Контролата на текот на финансиите кои ги спонзорираат терористичките операции претставува едно од најдобрите оружја кое во своите

раце го имаат институциите вклучени во борбата со тероризмот, оружје од чија правилна употреба значително зависи конечниот исходот на оваа борба. Во таа насока на светско ниво постојат унифицирани препораки за борбата со финансирањето на тероризмот. Македонските безбедносни институции ги следат истите препораки кои полека ги имплементираат во домашното позитивно законодавство со цел рана детекција и проактивно дејствување во насока на спречување на терористичките дејствувања.

Клучни зборови:

тероризам, финансиски дејства, ФАТФ мерки, контрола на трансакции

ВОВЕД

Борбата која се води против меѓународниот тероризам има своја значителна финансиска димензија. Со секој одминат ден станува сè појасно дека водењето на финансиска војна против нецелосно и недоволно формулираниот непријател може да даде многу подобри резултати од некои други начини на војување против него. Меѓународната заедница тоа го има увидено, особено после нападите од 11 септември и значително ја има зголемено соработката на најразлични нивоа од финансиската политика против терористичките напади.

Ситуацијата на теренот налага дека каква и да биде генералната стратегија за борба со современиот тероризам, таа мора да го опфаќа делот на преземањето финансиски мерки против терористичките организации и нивното финансирање.

Како и државите, меѓународните организации, големите меѓународни и транснационални корпорации, така и терористичките организации не би опстоиле доколку немаат доволно финансиски приливи. Од тука доаѓа и идејата да се искористи оваа слаба точка на терористичките организации и навремено

да се удри врз финансирањето на тероризмот, каналите на финансирање, неговите финансиери и крајните корисници на наведените финансии.

Лепезата од начини на финансирање на тероризмот постојано се проширува. Терористичките организации константно пронаоѓаат нови начини за финансирање на своите активности. Согледувајќи го сето тоа финансиските дејствија против тероризмот имаат потреба од организирана и кооперативна постапка од страна на севкупната Меѓународна заедница. Заради ова во 1989 година е основана групата за финансиска акција ФАТФ (Financial Action Task Force), која претставува надвладина меѓународна организација која е основана за борба со перењето на пари. Нејзините надлежности од 2001 година се прошируваат и на полето на финансирањето на тероризмот кога се донесуваат девет препораки за борбата со финансирањето на тероризмот.

Нашата држава сè уште не е членка на ФАТФ, но константно го држи чекорот со земјите членки на групата и ги спроведува препораките кои групата ги налага. Во таа насока во 2008 година извршено е инкриминирање на финансирањето на тероризмот, а неколку години подоцна, во 2014 година, донесен е Законот за спречување на перење пари и финансирање на тероризам, во согласност со кој подоцна е формиран и „Совет за борба против перење пари и финансирање на тероризмот“.

НАЧИНИ НА ФИНАНСИРАЊЕ НА ТЕРОРИСТИЧКИТЕ ОРГАНИЗАЦИИ

Голем е списокот на трошоци кои ги има една терористичка организација. Уште поразновидни се начините на кои истите добиваат финансии. Меѓу најчестите начини на финансирање на терористичките организации се самофинансирањето преку преземање на криминални дејствија, наметнувањето на давачки кон етникумот за кој се борат и на кој најчесто припаѓаат, финансирање од страна на богати поединци од своите држави како

и од дијаспората, но и прикриено финансирање од страна на одделни држави и меѓународни организации.

Како најчести извори на самофинансирање се појавуваат вршењето на другите криминални активности со кои лесно може да се дојде до солидна заработувачка, па така многу често терористичките организации пристапуваат кон:

- трговија со наркотици;
- трговија со луѓе и проституција;
- киднапирања и земање заложници;
- грабежи, кражби и разбојништва;
- трговија со автомобили;
- трговија со уметнички дела;
- трговија со оружје.

Со овие криминални активности може да се дојде до солидни финансиски средства. Според Американската разузнавачка агенција ЦИА(Централна разузнавачка агенција), Исламската Република во 2015 година, само од киднапирање и земање на заложници успеала да заработи повеќе од 25 милиони американски долари.⁵⁶ Трговијата со хероин, пак, долго време е секундарната финансиска сила на Ал-Каеда, после финансирањето која таа го добиваше од големите приходи на нивниот водач Осама Бин Ладен.⁵⁷

Како Ал-Каеда, така и ИСИС⁵⁸ добива солидни финансирања од страна на богатите држави од Персискиот Залив (Саудиска Арабија, Кувајт, Бахреин, Ирак, Оман, Катар и Обединетите Арапски Емирати) и поединците во нив кои

⁵⁶ Достапно на <http://www.bbc.com/news/magazine-34312450>.

⁵⁷ Достапно на <http://www.forbes.com/2001/09/14/0914whoisobl.html>.

⁵⁸ ИСИС(Исламска Држава на Ирак и Сирија) или ИСИЛ(Исламска Држава на Ирак и Левант), позната и само како Исламска Држава претставува исламистичка терористичка организација која е создадена во 2003 година со цел формирање на исламски калифат на териториите на Ирак и Шам (митска света земја во чиј состав влегуваат Јордан, Палестина, Либан, Сирија и дел од Турција). Основач на организацијата е јорданскиот цихадист Абу Мусаб ал-Заркави.

располагаат со огромни финансии. Најчест извор на финансиите на овие држави доаѓаат од богатите извори на нафта и нафтените полиња кои се наоѓаат на нивните територии. „Кога сме кај нафтата и нафтените полиња мора да се напоми дека како еден од главните извори на финансирање на ИСИС се нафтените полиња на териториите кои тие ги држат под контрола. ИСИС успешно врши експлоатација на нафтените полиња, врши непрекинато производство на нафтени деривати и успешно успева истите да ги пушти во промет. Според информациите добиени од странските разузнавачки служби во Сирија и соседните држави, како и од сириски извори, дневното производство на нафта и мазут од страна на ИСИС во полињата кои се под нивна контрола се движи од 900.000 до 1.200.000 долари на ден.“⁵⁹

ИСИС е успешна во експлоатирањето на сите средства со кои располагаат териториите кои ги држи под контрола и кон нив се однесува како тие природно да и припаѓаат. Да сумираме, оваа терористичка организација, навистина, изгледа како држава, иако окупаторска и режимска. Населението кое го затекнуваат веднаш го вклучуваат во програмата за трговија со луѓе, додека банките и нивните ресурси ги користат за своите зацртани цели. Земјоделството и земјоделците, исто така, се експлоатирани преку одземање на нивните машини и најголемиот дел од нивните приноси. Измислена е давачка со име „закат“ која претставува еден вид на данок со кој се одзема одредена количина на пченица и јачмен од земјоделците. ИСИС ги контролира и сите рудници со кои располагаат териториите од Сирија и Ирак кои се под нивна контрола. Богатите археолошки наоѓалишта кои се наоѓаат на овие територии и артефактите кои се наоѓаат во нив се уште еден од приливите кои ги користи ИСИС. ИСИС врши оданочување на сите трговски активности кои се случуваат на нивната територија и од тоа годишно заработуваат повеќе милиони американски долари. Социјалните мрежи и интернет-мрежата се уште еден од потенцијалните извори на финансии со кои располага ИСИС. Тие имаат

⁵⁹ <http://ig.ft.com/sites/2015/isis-oil/>.

изградено своја интернет-пропаганда под името Ал Итисам, која има за цел да привлекува странски борци и потенцијални извори на финансирање.⁶⁰

ФАТФ – 9 препораки за борбата со финансирање на тероризмот

Откако ќе се согледа различноста и разноврсноста на изворите на финансии со кои располагаат терористичките организации, не е тешко да се забележи дека борбата на полето на финансирањето на терористичките организации е особено комплексна. Тоа налага на организирана и кооперативна постапка од страна на Меѓународната заедница на ова поле. Поради тоа во 1989 година е основана групата за финансиска акција ФАТФ (Financial Action Task Force), која претставува надвладина меѓународна организација која е основана за борба со перењето на пари. Меѓутоа, нејзините ингеренции од 2001 година се прошируваат и на полето на финансирањето на тероризмот. Седиштето на ФАТФ се наоѓа во Париз, а комуникацијата се одвива на два официјални јазика - француски и англиски, вклучени се 37 земји членки кои дејствуваат на целата планета Земја.

Основните активности на ФАТФ се согледани во 40-те препораки за перењето пари од 1990 година, како и во 9-те препораки од 2001 година за борбата со финансирањето на тероризмот. Овие 49 препораки заедно ги претставуваат меѓународните правила за борба со перењето пари и финансирањето на терористичките акти.

Од аспект на борбата со самоубиствениот тероризам, за нас поинтересни се 9-те препораки за борба против финансирањето на терористичките акти, кои од 29 до 30 октомври 2001 година, во Вашингтон, ги изнесе ФАТФ, непосредно по нападите од 11 септември:

1) Ратификација и имплементација на инструментите на Организацијата на Обединетите нации. Во согласност со ова секоја земја членка мора да ја

⁶⁰ <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/Financing-of-the-terrorist-organisation-ISIL.pdf>.

ратификува и целосно да ја примени Меѓународната конвенција на ООН од 1999 година за спречување на финансирањето на тероризмот. Земјите членки, исто така, задолжително и веднаш мора да ги спроведат резолуциите за превенција и сузбивање на тероризмот, со посебен аспект на Резолуцијата 1373.

2) Инкриминација на финансирањето на тероризмот и перењето пари поврзано со тероризам. Секоја земја членка мора веднаш да изврши инкриминација на финансирањето на тероризмот, терористичките организации и терористичките акти. Воедно, земјите членки треба да предвидат и казни и казниви дела поврзани со перењето пари кои потекнуваат од тероризам и терористичките акти.

3) Замрзнување и конфискација на средствата на терористите. Секоја земја членка без одлагање треба да имплементира мерки со цел замрзнување на фондовите и други имоти на терористите, терористичките организации, како и лицата кои го финансираат тероризмот, во согласност со резолуциите на ООН за превенција и сузбивање на финансирањето на тероризмот.

Земјите членки, исто така, треба да имплементираат мерки кои ќе овозможат заплenuвање и конфискација на имотите кои се од приносите од тероризам, или се користат во или, пак, се наменети да се користат во финансирање на тероризам, терористички организации или терористички акти.

4) Пријавување на сомнителни трансакции за поврзаност со тероризам. Ако финансиските институции или други субјекти, кои работат на полето на борба со перењето пари и финансирањето на тероризмот, се сомневаат или имаат разумни основи да се сомневаат дека фондовите се поврзани или треба да се користат за тероризам, терористички акти или терористички организации, тие за тоа во најкраток можен рок треба да ги известат надлежните органи.

5) Меѓународна соработка. Секоја земја членка треба да им овозможи на другите земји членки, врз основа на меѓународен договор или друг механизам помош и размена на информации, во најголема можна мера а кои се во интерес на кривичното гонење и финансиските истраги во врска со финансирањето на тероризмот, терористичките акти и терористичките организации. Земјите членки, исто така, треба да преземат мерки со кои ќе им

дадат јасно значење на сите терористи, дека тие не се безбедно засолниште за лица обвинети за тероризам и финансирање на тероризам, како и да обезбедат екстрадициски мерки за таквите лица, доколку е возможно кај поединци.

6) Алтернативни мерки за обезбедување на сигурни трансакции. Секоја земја членка треба да обезбеди механизми кои физичките и правните лица, вклучително и агентите кои вршат услуги на пренос на пари или вредност треба да бидат лиценцирани и регистрирани во согласност со сите препораки од ФАТФ, кои важат за банките и сите останати институции кои вршат финансиски дејности. Исто така, секоја земја членка треба да пропише граѓански, административни и кривични санкции за физичките и правните лица кои вршат незаконски пренос на пари и вредности.

7) Електронски интернет-трансакции. Земјите членки треба да преземат мерки за воведување на обврска за финансиските и другите институции кои вршат трансфер на пари, во пораките за извршени податоци да ги внесат и податоците за лична идентификација (име и презиме, адреса, број на лична карта/пасош и број на сметка). Воедно, треба да се создадат механизми со кои засилено ќе се врши мониторинг над сомнителните сметки и трансакции, особено тоа тие во кои нема да бидат наведени податоците за идентификација.

8) Непрофитабилни организации. Земјите членки треба да преземат мерки и да внимаваат на сите субјекти кои можат да бидат злоупотребени за финансирање на тероризам. Непрофитабилните организации се посебно ранливи и земјите преку своите законски регулативи мора да внимаваат истите да не бидат злоупотребени од страна на терористичките организации, прикривајќи се зад легални активности. Потребно е засилено внимание врз активностите кои навидум изгледаат легални, а претставуваат прикриено и тајно пренасочување на средствата за потребите на терористичките организации.

9) Кеш курири и префрлање на готовина преку граница. Земјите членки мора да обезбедат ефикасни механизми со кои ќе се откријат прекуграничните трансфери на готовина, како и на нивните доставувачи. Земјите треба да обезбедат законски овластувања на надлежните органи, за стопирање и

ограничување на износот на префрлање на готовински средства, особено доколку се работи за средства за кои постојат сомнежи дека се доведени во релација со тероризам и финансирање на тероризам.⁶¹

Во 2004 година ФАТФ направи целосна ревизија на 49-те препораки и на бенефициите и резултатите кои се добиени со нивната примена и, покрај другото, уште еднаш побара од земјите членки, задолжително да посветат особено внимание врз:

- спроведување на донесените конвенции;
- инкриминација на перењето пари и конфискација на средствата за перење пари;
- имплементирање на постапка за идентификација на клиенти и на сомнителни трансакции;
- формирање на одделение за финансиски истраги и финансиско разузнавање кое, меѓу останатото, ќе ги разгледува и сомнителните трансакции;
- зголемена соработка на меѓународно ниво на полето на перење пари и финансирање на тероризмот.⁶²

ФАТФ секоја година донесува црна листа, на која се наоѓаат оние држави кои не соработуваат и се држави од висок ризик за соработка на полето на финансиите и на борбата со финансирањето на тероризмот. На една од последните такви листи, составена на 19 февруари 2016 година, партиципираат само две држави, Северна Кореја и Иран, додека Мјанмар е посочена како евентуална трета држава со стандарди најблиски до претходно наведените земји.⁶³

⁶¹https://web.archive.org/web/20060813235905/http://www.fatf-gafi.org/document/9/0,2340,en_32250379_32236920_34032073_1_1_1_1,00.html.

⁶² https://web.archive.org/web/20060814155117/http://www.fatf-gafi.org/document/28/0,2340,en_32250379_32236930_33658140_1_1_1_1,00.html.

⁶³ <http://www.fatf-gafi.org/publications/high-riskandnon-cooperativejurisdictions/documents/public-statement-february-2016.html>.

Законски мерки за борбата против финансирањето на тероризмот

Нашата држава сè уште не е членка на ФАТФ, но се труди да го држи чекорот со земјите членки на групата и да ги спроведува препораките кои групата ги налага. До сега ние имаме исполнето поголем дел од мерките кои се пропишани во 49-те препораки на ФАТФ и искрено се трудиме истите да бидат исполнети во целост.

Како дел од препораките во 2014 година, донесен е Законот за спречување на перење пари и финансирање на тероризам, кој влезе во сила на 11 септември 2014 година⁶⁴, а во согласност со членот 34-а од овој Закон е формиран и „Совет за борба против перење пари и финансирање на тероризам“. Советот е составен од претставници на Министерството за внатрешни работи, Министерството за правда, Министерството за финансии, Основното јавно обвинителство за гонење на организиран криминал и корупција, Управата за финансиска полиција, Царинската управа, Народната банка, Управата за јавни приходи, Комисијата за хартии од вредност, Агенцијата за супервизија на осигурување, Агенцијата за супервизија на капитално финансирано пензиско осигурување, Агенцијата за пошти, Адвокатската комора и Нотарската комора.

Советот има за цел да ја координира реализацијата на активностите планирани со Националната стратегија, да ја унапредува функционалноста на системот за спречување на перење пари и финансирање на тероризам и да предлага активности за зголемување на неговата ефикасност и да ја следи реализацијата на заклучоците усвоени од Владата кои се однесуваат на унапредување на политиката за борба против перењето пари и финансирањето на тероризмот. Советот, вообичаено се состанува квартално и за своето работење подготвува квартални извештаи, а еднаш годишно доставува извештај и до Владата.⁶⁵

⁶⁴ „Службен весник на Република Македонија“, бр. 130/2014.

⁶⁵ www.ufr.gov.mk.

Со измените и дополнувањата на Кривичниот законик на Република Македонија, направени во 2008 година, а во согласност со ФАТФ препораките извршена е инкриминација на финансирањето на тероризмот во членот 394-в именуван како - финансирање тероризам.⁶⁶ Според наведениот член казниви се сите дејствија со кои директно или индиректно се дава, обезбедува или, пак, се собираат пари или имот кои имаат намера целосно или делумно да се употребат за извршување на кое било кривично дело кое е окарактеризирано како кривично дело поврзано со тероризам. Такви дела според домашниот Кривичен законик се следните:

- грабнување на воздухоплов или брод (член 302),
- загрозување на безбедноста на воздушниот сообраќај (член 303),
- терористичко загрозување на уставниот поредок и безбедноста (член 313),
- терористичка организација (член 394-а),
- тероризам (член 394-б),
- злосторство против човечноста (член 403-а),
- меѓународен тероризам (член 419),
- земање на заложници (член 421).

Казнивоста по истиот член се проширува и со друго дело на тероризам кое е сторено со намера да предизвика смрт или тешка телесна повреда на граѓаните или на други лица кои не се вклучени во судир кој има карактер на вооружен судир според меѓународното право со намера да создаде чувство на несигурност или страв кај граѓаните или да се присили државата или некоја меѓународна организација да изврши или да се воздржи од извршување на определени дејствија. Доколку настапи која било од наведените ситуации предвидена е казна затвор од најмалку 8 години.

Казна затвор од најмалку 4 години е предвидена за секое лице кое директно или индиректно дава, обезбедува или собира пари или друг имот со

⁶⁶ „Службен весник на Република Македонија“, бр.55 од 16.4.2013.

намера тие да бидат употребени за подготвување на терористичко дело. Истата санкција е предвидена и за лицето кое на кој било начин обезбедува или собира пари или друг имот, свесно, со намера или со знаење дека тие делумно или целосно ќе бидат употребени од страна на терористот или терористичката организација.

Доколку некој јавно шири порака која самата по себе создава опасност од извршување на терористичко дејствие, а пораката е достапна на јавноста и има намера, навистина, да поттикне извршување на некое терористичко дејствие, повикувачот ќе се казни со казна затвор од најмалку 3 години. Истата казна е предвидена и за тој што ќе се договори со друго лице или ќе повика друго лице да се приклучи кон здружение или група со намера за извршување на терористичко дело.

Во наведениот член наведена е казна затвор од најмалку 2 години за службено или одговорно лице во банка или друга финансиска институција, како и за лице кое врши работи од јавен интерес кое според законот е овластен за преземање на мерки и дејствија за спречување на финансирање на тероризам, кое свесно ќе пропушти да ги преземе со закон предвидените мерки и со тоа ќе овозможи извршување на терористичко дело. Истата казна е предвидена и за ситуациите во кои службеното или одговорното лице неовластено му открие на својот клиент или, пак, на трето неповикано лице податоци што се однесуваат на постапка на испитување на сомнителни трансакции или на примена на други мерки и дејствија за спречување на финансирање на тероризмот.

Доколку лицето не е свесно за можноста од настанување на штетни последици заради оддавање на податоци или непреземање мерки во насока на спречување на финансирање на тероризам, а според околностите и според своите лични својства било должно и можело да биде свесно за таа можност ќе биде казнето со казна затвор од најмалку 3 години. Ако истото го стори правно лице, тоа ќе биде казнето со парична казна и престанок на правното лице, при

што парите и имотот наменети за подготвување и извршување на делата се окарактеризирани како терористички.“⁶⁷

Во посочениот член убаво и недвосмислено се објаснети сите ситуации во кои физичките и правните лица можат да бидат санкционирани за финансирање на тероризам, како и својството во кое истите тие можат да бидат казнети. Конфискацијата на стекнатите средства од ова кривично дело е задолжителна, така што не се остава можноста никој да изврши профит којшто не е легален, или, пак, неговата намена не била легална.

Замрзнувањето како термин е опфатено во Конвенцијата од Палермо и значи времено забранување на трансфер или движење на имот и во оваа смисла конфискувањето е финална мерка изречена од суд, а лицето се лишува од неговиот севкупен имот. Оваа Конвенција дава можност за конфискација и заплenuвање на добивките, без да даде препораки како тоа да се стори, таа можност им ја остава на земјите потписнички. И во Конвенцијата за перење пари од 1990 година е предвидена мерката - Конфискација на добивките од нелегалниот бизнис.⁶⁸

Во Кривичниот законик на Република Македонија објавен во „Службен весник на Република Македонија“, бр. 37/96 и Законот за изменување на Кривичниот законик објавен во „Службен весник на Република Македонија“, бр. 80/99, во Глава VII (членови 97, 98, 99, 100 и 100-а) предвидено е заплenuвање на имотна корист прибавена со кривично дело, а со посебни одредби е пропишана основата за плenuвање, начинот на плenuвање, заштитата на оштетените и плenuвање од правно лице.

Според Кривичниот законик и неговиот член 97, никој не може да ја задржи непосредната или посредната имотна корист прибавена со кривично дело, а конфискацијата ќе се утврди со судска одлука. Доколку е утврдено со Меѓународен ратификуван договор имотот кој е конфискуван може да се врати на странска држава.

⁶⁷ Закон за изменување и дополнување на Кривичниот законик, „Службен весник на РМ“, бр. 55 од 16.4.2013 година.

⁶⁸ Димовски, З., Меѓународен тероризам, Скопје, 2011, стр.215.

Предмет на конфискација според членот 98 е имотната корист прибавена со кривично дело што се состои во пари, подвижни или неподвижни предмети од вредност, како и секоја друга сопственост, имот или актива, материјални или нематеријални права. Во случаите кога нивната конфискација не е можна, на сторителот ќе му се конфискува друг имот кој одговара на прибавената имотна корист. Конфискацијата се врши и од трети лица на кои истата е пренесена, ако не знаеле, а можеле или биле должни да знаат дека е прибавена со кривично дело. Доколку станува збор за артефакти или други предмети од културно наследство или природни реткости истите се одземаат независно од тоа што третите лица не знаеле или не можеле ниту биле должни да знаат дека се прибавени со кривично дело, па дури и третите лица да платиле одреден надоместок за нив. Конфискуваниот имот се враќа на оштетеното лице, а доколку нема такво лице имотот останува во сопственост на државата.⁶⁹

Со цел да можат отворено и подобро да се следат сомнителните трансакции, во 2002 година е донесен Закон за изменување и дополнување на Законот за банките („Службен весник на РМ“, бр.37/2002). Во членот 84, став (1) се предвидува, „податоците за штедните влогови и за сите депозити во банката на правните и физичките лица, како и податоците за работење на физичките лица преку жиро-сметки и работење на правните лица преку жиро-сметки се деловна тајна на банката“.

Меѓутоа во ставот (2) од овој член е предвидено дека, „податоците од став (1) на овој член можат да се соопштат во следниве случаи:

- ако комитентот дал писмена согласност за откривање на податоците;
- на писмено барање или налог на надлежен суд;
- по писмено барање на Народна банка за потребите на супервизијата или на друг орган овластен со закон;

⁶⁹ Законот за изменување и дополнување на Кривичниот законик, „Службен весник на РМ“, бр.19/2004.

- ако податоците се соопштуваат на Дирекцијата за спречување на перење пари, во согласност со закон.“

Според Законот за банки („Службен весник на РМ“, бр. 63/2000) и Законот за изменување и дополнување на Законот за банки, отворена е можноста за проверување на сомнителни сметки и сомнителни трансакции. Следењето на овие сметки може да ги одведе органите на гонење до различни видови на криминал, вклучително и тероризам и финансирање на тероризам, како и неговиот подвид кој е цел на интерес во овој труд.

ЗАКЛУЧОК

Современиот тероризам како и секој друг вид на негативно општествено поведение и криминал има свои трошоци. Трошоците на терористичките организации се подмируваат со финансиски средства обезбедени на повеќе начини.

Самофинансирањето е еден од основните методи на обезбедување на средства кој го користат терористичките организации. Вршејќи други криминални поведенија како трговија со наркотични средства, трговија со луѓе, грабежи, разбојништва, трговија со артефакти и уметнички дела, киднапирање на луѓе и многу други криминални активности терористите обезбедуваат финансиски средства потребни за функционирање на своите ќелии.

Наметнувањето на давачки кон етникумот за кој се борат и на кој му припаѓаат, финансирање од страна на богати поединци од своите држави или од иста етничка припадност, како и од дијаспората, но и прикриено финансирање од страна на одделни држави и меѓународни организации, исто така, се начини на кои терористичките организации доаѓаат до финансиски средства.

Увидувајќи ја важноста и потребата од воведување на финансиски мерки против терористичките организации, веднаш по нападот на „Светскиот

трговски центар“, во октомври 2001 година, ФАТФ (Financial Action Task Force) донесе 9 препораки за борба со финансирање на тероризмот. Во овие препораки влегуваат:

- 1) Ратификација и имплементација на Меѓународната конвенцијата на ООН од 1999 година, за спречување на финансирањето на тероризмот;
- 2) Инкриминација на финансирањето на тероризмот и перењето пари поврзано со тероризам;
- 3) Замрзнување и конфискација на средствата на терористите;
- 4) Пријавување на сомнителни трансакции за поврзаност со тероризам;
- 5) Меѓународна соработка на регионално и глобално ниво;
- 6) Алтернативни мерки за обезбедување на сигурни трансакции;
- 7) Електронски интернет-трансакции;
- 8) Непрофитабилни организации;
- 9) Кеш курири и префрлање на готовина преку граница.

Нашата држава не е членка на ФАТФ, но се труди да го држи чекорот со земјите членки на групата и да ги спроведува препораките кои групата ги налага. Македонија ги има исполнето поголемиот дел од мерките кои се пропишани во 49-те препораки на ФАТФ и се труди истите да ги исполни во целост. Како дел од препораките во 2014 година, донесен е Законот за спречување на перење пари и финансирање на тероризам, кој влезе во сила на 11 септември 2014 година⁷⁰, а во согласност со членот 34-а од овој Закон е формиран и Совет за борба против перење пари и финансирање на тероризам.

⁷⁰ „Службен весник на Република Македонија“ -130/2014.

БИБЛИОГРАФИЈА

1. Димовски, З., Меѓународен тероризам, Скопје, 2011, стр.215.
2. Законот за изменување и дополнување на Кривичниот законик, „Службен весник на РМ“, бр.19/2004.
3. Закон за изменување и дополнување на Кривичниот законик, „Службен весник на РМ“, бр.55 од 16.4.2013 година.
4. „Службен весник на Република Македонија“, бр.55 од 16.4.2013.
5. „Службен весник на Република Македонија“-130/2014.
6. web.archive.org/web/20060813235905/http://www.fatf-gafi.org/document/9/0,2340,en_32250379_32236920_34032073_1_1_1_1,00.html
7. www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/Financing-of-the-terrorist-organisation-ISIL.pdf
8. www.fatf-gafi.org/publications/high-riskandnon-cooperativejurisdictions/documents/public-statement-february-2016.html
9. www.forbes.com/2001/09/14/0914whoisobl.html
10. www.ig.ft.com/sites/2015/isis-oil/
11. www.ufr.gov.mk

м-р Влатко Ситновски, Блаже Стојчевски, Марјан Коцевски

**МЕТОДИКА НА ОТКРИВАЊЕ НА ФАЛСИФИКУВАНИ
ПАТНИ ИСПРАВИ И ДРУГИ ДОКУМЕНТИ ОД
СТРАНА НА ГРАНИЧНАТА ПОЛИЦИЈА НА
ДРЖАВНАТА ГРАНИЦА НА РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА
МАКЕДОНИЈА СО РЕПУБЛИКА БУГАРИЈА ЗА
ПЕРИОДОТ ОД 2017 ДО 2021 ГОДИНА**

м-р Влатко Ситновски

Министерство за внатрешни работи,
Регионален центар за гранични работи – Исток,
Началник на Отсек за криминалистичко разузнавање и анализа
v.sitnovski@yahoo.com

Блаже Стојчевски

Министерство за внатрешни работи,
Регионален центар за гранични работи – Исток,
Полициска станица за гранични проверки и граничен надзор – Деве Баир,
командир на полициска станица
blaze.stoi@hotmail.com

Марјан Коцевски

Министерство за внатрешни работи,
Регионален центар за гранични работи – Исток,
Полициска станица за гранични проверки и граничен надзор – Деве Баир,
полициски службеник за втора линија на гранична контрола,
експерт – обучувач за откривање на фалсификувани документи од FRONTEX
kocevskimarjan@yahoo.com

АПСТРАКТ

Фалсификувањето исправи, како криминална активност, на полицијата и е позната од поодамна. Меѓутоа, со современите процеси на глобализацијата, развојот на технологијата и економските процеси на интеграција, проследени со сè поголемото движење на луѓе и стоки, потребата од заштита од фалсификување на документите кои се потребни за поминување на државната граница, во глобални рамки, ја потенцира на високо и приоритетно ниво. Новите форми на транснационален криминал, организиран криминал, трговија со наркотични средства, оружје, возила, трговија со луѓе, криумчарење мигранти и слично, во своите форми на дејствување неминовно го вклучуваат и фалсификувањето на документи како нужна претпоставка за остварување на своите криминални цели.

Во последните неколку години сведоци сме на зголемувањето на бројот на употреба на фалсификувани документи, што претставува еден транснационален проблем, во којшто постои вклученост на добро организирани лица коишто потекнуваат, не се само од Република Северна Македонија туку и од останатите соседни држави од регионот на Балканот, и пошироко во Европа и остатокот од светот. Исто така, фалсификаторите со употреба на современа опрема, фалсификатите ги изработуваат со сè поголем квалитет, којшто е приближен на оригиналите, со кое нешто сè повеќе се отежнува откривањето и спречувањето на фалсификуваните документи коишто се користат при преминување на државната граница на граничните премини.

Клучни зборови: фалсификати, фалсификатори, патни исправи, возачки дозволи, сообраќајни дозволи, зелени карти, ВИН броеви, *modus operandi*,

ВОВЕД

Употребата и користењето на фалсификатите претставува еден глобален проблем кој ја зафаќа и нашата држава. Ова особено се однесува на оние фалсификати кај коишто е истакната финансиската добивка на криминалците, односно изработката и продажбата на фалсификуваните документи како што се фалсификување на лични документи (патни исправи, лични карти и возачки дозволи), сообраќајни документи за возила, ВИН број на моторни возила, зелени карти и друго.

Па така, и за криминалната појава на користење на фалсификувани патни исправи и други документи, при преминување на државната граница на Република Северна Македонија со Република Бугарија, постојат повеќе модуси на нивно извршување, при што со направените анализи на ризик како најчести се јавуваат следниве:

- Фалсификување на патни исправи – пасоши, со цел прикривање на удрени печати за забрана за влез во Европската Унија;
- Фалсификување на зелени карти за моторни возила – со цел избегнување на скапи давачки за осигурување;
- Фалсификување на ВИН броеви на моторни возила – коишто се предмет на кражба или друга манипулација при криминал со моторни возила;
- Фалсификување на други документи потребни за преминување на границата (ПШД тестови, работни дозволи, визи и слично).

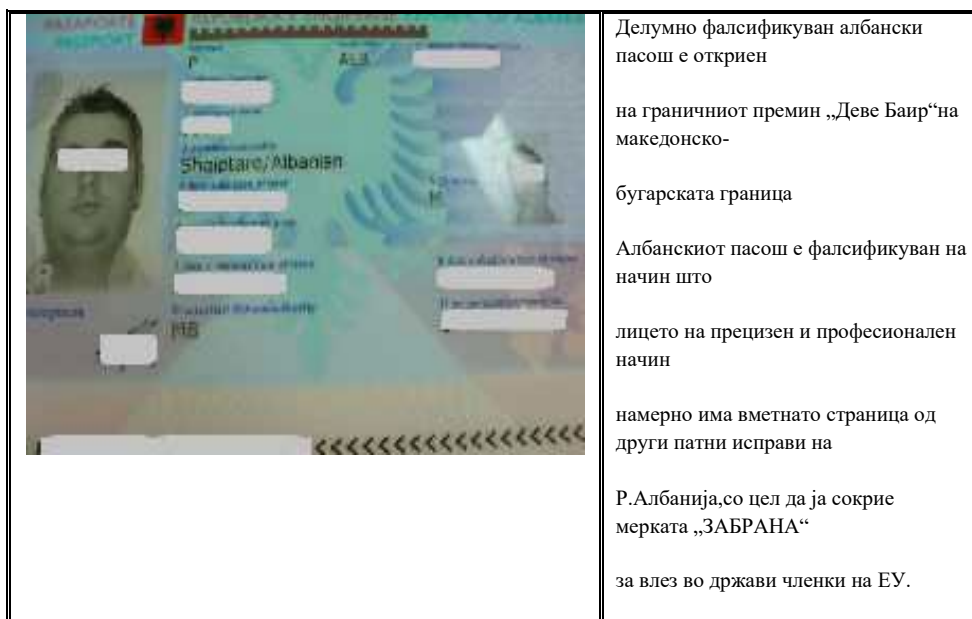
Разбирањето на појавните модуси на извршување на кривичните дела поврзани со фалсификување на патни исправи и други документи, коишто како кривични дела се предвидени во членот 378 од Кривичниот закон на Република Северна Македонија е и основен предуслов за воспоставувањето на високо професионална методика на нивно откривање, којашто како таква ќе биде претставена во овој труд.

Употреба на фалсификувани патни исправи за излез од Република Северна Македонија

Употребата на фалсификувани патни исправи – пасоши, е доста чест модус на извршување на кривични дела за фалсификување, каде што во истиот е утврдено дека млади машки лица (под 40-годишна возраст) од Република

Албанија користат фалсификувани патни исправи (пасоши) со цел да ги сокријат забраните за влез во Европската Унија, коишто ги добиле по разни основи (извршени кривични дела, надминат престој и друго) или да ги прикријат своите вистински идентитети или дел од својот идентитет. Истите во повеќето настани користат оригинални обрасци од својата матична држава но во самите пасоши, вадат и вметнуваат одредени податоци или вршат прецизни механички бришења на печатите за забрани од државите членки на Европската Унија, и вметнување на нови страници од други пасоши.

Ваквата појава кај нас се манифестира на излезот од Република Северна Македонија спрема Република Бугарија, при што овие лица за влез во Република Северна Македонија од Република Албанија, употребуваат лична карта, врз основа на билатералниот договор на Република Северна Македонија со Република Албанија, со кој се овозможува преминување на границата на граничните премини и со лична карта.

Слика број 1: Фалсификувана албанска патна исправа

Слика број 2: Оригинален жиг
4: Подметнати страници

Слика број 3: Фалсификуван жиг Слика број

Употреба на фалсификувани патни исправи за влез во Република Северна Македонија

Овој „modus operandi“ на извршување на криминални активности е најчесто користен од страна на криминалните структури од Република Бугарија, коишто на лица вклучени во нивните криминални активности им изработуваат фалсификувани бугарски патни исправи, лични карти или возачки дозволи со цел да им го прикријат идентитетот, да им обезбедат лажен идентитет во вршењето на криминалните активности, или, пак, да остварат други криминални активности поврзани со нелегално преминување на границата.

Кај модусот на фалсификување патни исправи, лични карти и возачки дозволи карактеристично е тоа што истиот е направен со модусите на „вметнување на слика“ и „бришан – пишан“ (впишан) текст кај името и презимето на носителот на лична карта или возачки дозволи.

Слика број 7: Поставена фотографија по стандарди поставена спротивно на стандарди

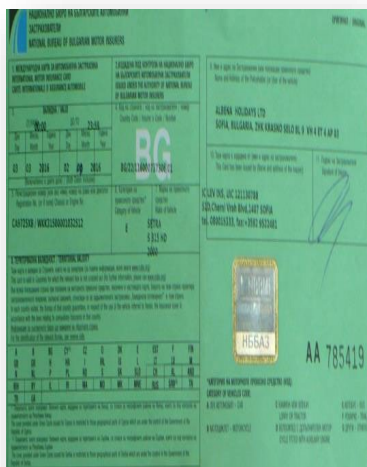
Слика број 8: Фотографија

Употреба на фалсификувани зелени карти за влез во Република Северна Македонија

Како еден од покарактеристичните *modus operandi* коишто го користат криминалните структури коишто се занимаваат со изработка на фалсификувани патни исправи и други документи за нелегално поминување на државната граница на Република Северна Македонија и Република Бугарија, секако е и изработката на фалсификувани бугарски зелени карти, фалсификувани турски зелени карти, како и зелени карти од земјите членки на Европската Унија.

Кај модусот на фалсификување на меѓународните зелени карти карактеристично е тоа што истиот е направен со модусот „бришан – пишан“ (впишан) текст кај важноста на зелената карта, при што со фалсификувањето

Изработката и пуштањето на зелените карти во употреба истите најчесто ги понудуваат на фирми кои вршат меѓународен транспорт (шпедиција) со ТМВ а со цел да се избегнат високите цени што ги имаат зелените карти за ТМВ.

Слика број 10: Фалсификувана зелена карта
(видно преправен датум на важност)

Употреба на фалсификувани ВИН броеви

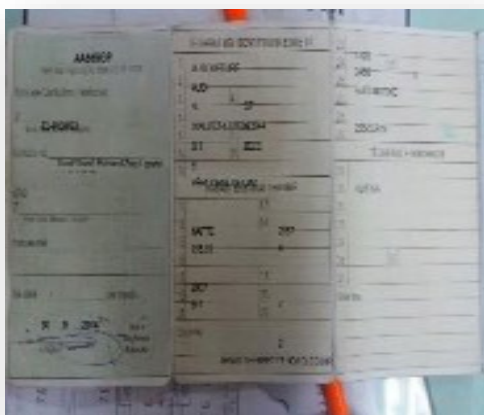
Познато е дека овој вид на криминал го работат добро организирани криминални групи коишто претходно ги крадат возилата и со преправање на истите ги препродаваат. Интересно кај овој вид на криминал е тоа што се работи за скапи моторни возила со висока година на производство и атрактивна марка (најчесто германските возила: мерцедес, фолксваген, ауди, БМВ и слично) иако не изостануваат и другите марки, коишто на пазарот се нудат за нијанса на пониска вредност од нормалната вредност на возилото за што побргу да биде продадено.

Кај откриените настани на фалсификување на ВИН бројот на возилото, кај нивните „modus operandi“ карактеристично е тоа што истиот е направен со модусот „бришан-пишан“ (впишан) текст и содржина на типската налепница на возилото, и со модусот на „замена“ на типската налепница на возилото, при што со проверка на останатите „скриени“ позиции на „ВИН бројот“ на шасијата утврдено е нивно несовпаѓање со типската налепница.

Слика број 11: ауди Q7
таблицы

Слика број 12: Оригинал албански

Слика број 13 :Фалсификувана албанска сообраќајна дозвола

Слика број 14: Оригинална типска налепница
налепница

Слика број 15: Фалсификувана типска
налепница

Кај фалсификувањето на ВИН броевите на моторни возила, најчесто станува збор на примена на следниве модуси:

1. Фалсификување на идентификатори

Најчесто се фалсификувани следните идентификатори:

- Фалсификување на ВИН бројот
- Фалсификување на типот, производствената и продажната етикета
- Фалсификување на податоците наведени на моторот

1.1. Фалсификување на ВИН бројот

ВИН бројот е еден од најчесто изменуваните идентификатори на возилото. При фалсификување на овај идентификатор се користат повеќе начини за негово прикривање.

Слика број 16: Оригинал ВИН број
Фалсификуван ВИН број

Слика број 17:

- *Едноставна преправка на бројот со припрема на површината*

Во случај на втиснување нов број на припремената површина се користат две постапки на површинска обработка. Или дадениот идентификатор се бруси и врз него се поставува нов број или со помош на термички метод (наварување) на самото место каде што е бројот повторно се заварува а потоа се бруси до бараниот квалитет. Потоа се втиснува новиот ВИН број.

Слика број 18: Прелепена типска налепница

Слика број 19: Впишан број на шасија

- *Прекривање*

Во овој случај, имаме пренесување на дадениот дел со отсекување и поставување на соодветното место ставајќи друг број на отсечениот ВИН број. Потоа овој дел се прицврстува и прекрива со разни заптивни материјали, лепила и слично на местото на спојот. При користење на овој метод се врши промена на ВИН бројот со таканаречено прекривање, односно поставување на друг

вистински ВИН број, односно не се врши оригинално таканаречено „ископување“ на ВИН бројот.

Слика број 20: Вметнување на оригинален број на шасија од друго возило

- ***Заливање***

Заливањето се состои од целосно прекривање на оригиналниот идентификатор или некој негов знак. На тие места се поставуваат нови ковани знаци. За да се замаскираат оригиналните знаци се користат разни смоли, заптивни материјали и во повеќето случаи знаците се заливаат.

- ***Вметнување на дел од ВИН бројот од друго возило***

Тоа е многу сугестивен метод на фалсификување на ВИН бројот. Се работи за комплетна замена на целиот недопрен дел со оригиналниот таканаречено отсекување од возилото, а потоа и монтирање на возилото на кое сакаме да извршиме вметнување. Овој метод од перспектива на идентификување е многу ефективен бидејќи нема менување на оригиналноста на ВИН бројот, но технички е многу тешко за изведување. Овој метод бара да се поседува добра техничка опрема и добро да се знае конструкцијата на возилото. При промена на делот со ископување на ВИН бројот потребно е останатите делови да се

ослободат или да се демонтираат и повторно да се вратат назад на местото. При оваа преработка се оштетуваат оригиналните споеви на деловите. Овој метод е многу тешко да се идентификува. Потребно е доста фокусирање заради оригиналноста со помош на заварување за да може истиот да соодветствува на оригиналот.

1.2. Фалсификување на типот, производствената и продажната етикета

Производствената и продажната етикета се зависни од материјалот од кој се направени. Во случај етикетата да е направена од метална плоча, на која и се дадени специфичните податоци, фалсификувањето може да се случи на неколку начини. Најлесен начин е делумното таканаречено. „ископување – откинување“ на индивидуални знаци од оригиналниот текст на етикетата. Фалсификатите на овие знаци често визуелно може да се идентификуваат.

Друг можен начин за фалсификување метал етикети е нивната замена за оригиналната етикета, но доаѓаат од едно сосема поинакво возило.

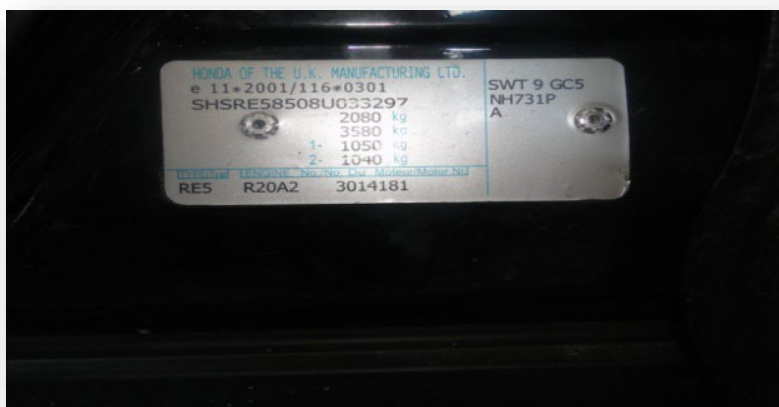
Многу е важно да се испита етикетата визуелно дали на истата се забележливи одредени видни оштетувања. Исто така, неопходно е фокусирање на деформациите кои се предизвикани заради манипулација со плочката на која се испишани идентификациските карактеристики на возилото. Тука, исто така, пожелно е фокусирање заради процена на начинот и состојбата на прицврстување и дали истите соодветствуваат со оригиналноста (т.е. дали се со нитни, завртки, лепени и др.). Би рекол дури и најмала деформација на етикетата или плочката поттикнува на зголемена контрола и внимание.

За самолепливи производствени етикети што се направени од пластичен материјал фалсификувањето на податоците на етикетата се нереални. Најчесто доаѓа до промена на постојаната оригинална етикета со етикета од друг автомобил.

На пластичните етикети задолжително треба да се посвети внимание на трајноста на нејзините геометриски димензии. При почесто насилно одлепување тие се деформираат што укажува за посветеност, внимателност и проверка на идентификаторите на возилото во целост.

Производствените етикети често се фалсификувани како целина, без фалсификување на делчиња за задржување на оригиналната етикета. Тие или

целосно се фалсификувани или целосно се одлепени од друго возило и прелепени. Сепак, со оглед на природата на материјалот од кој се направени не е можно нивно вадење без да се оштетат, односно без да се „прекршат“.

Слика број 21: Фалсификувана и вметната плочка со податоци

1.3. Фалсификување на податоците наведени на моторот

Фалсификувањето на податоците наведени на моторот претставува промена на серискиот број на моторот. Тој е отпечатен директно на самото место во блокот на моторот или прицврстен на метална плочка во прилог на блокот.

Фалсификувањето на бројот на моторот е слично на фалсификувањето на ВИН бројот. Најчесто површината се бруси и се втиснува новиот број на моторот. Исто така, можеме да се сретнеме со варијантата при што бројот на моторот претходно е избрусен и новиот број на моторот е ставен на местото што не е соодветно со оригиналното предвидено место од страна на производителот. Ако се работи за промена на метални плочки потребно е да се посвети внимание дали истите се „прекршени“ на што укажува фактот дали тие се лажни или вистински.

Употреба на фалсификувани PCR тестови

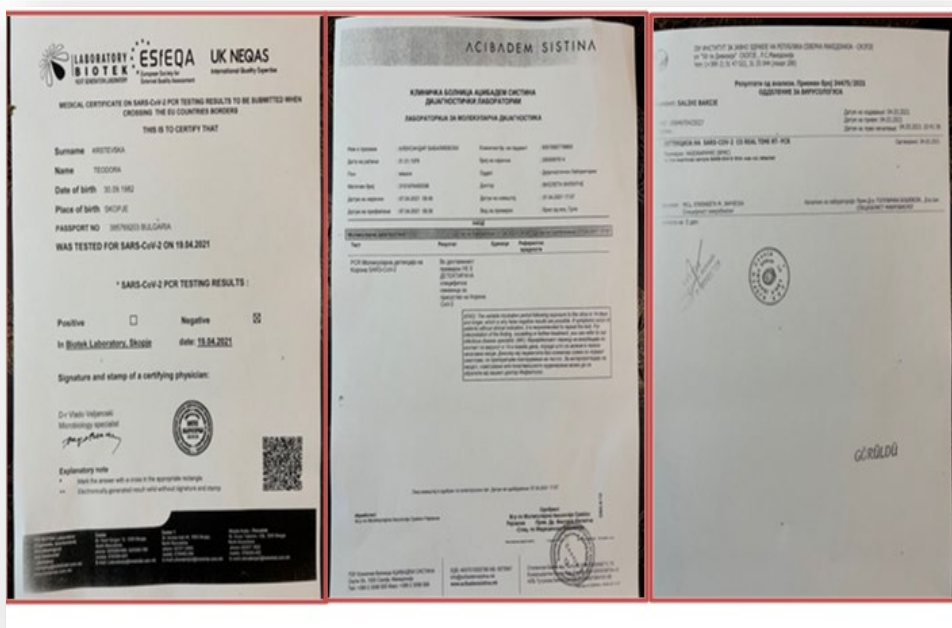
Употребата на фалсификувани ПЦР-тестови, како *modus operandi* на извршување на кривични дела од прекуграничен криминал, се појави со кризата со КОВИД-19. Притоа, поради рестриктивните мерки што беа воведени и од страна на Република Северна Македонија и од Република Бугарија, имаше ограничување на движењето на граѓаните, при што за влез и излез од државата (во најголемиот дел од времето додека траеја мерките) се бараше патниците да поседуваат валиден ПЦР- тест, којшто не требеше да биде постар од 72 часа.

Процедурата за добивање на валидни ПЦР- тестови, на почетокот беше скапа, и за истата беа акредитирани само неколку лаборатории коишто се наоѓаа во Скопје. Ваквата состојба резултираше со особено зголемена појава на фалсификување на ПЦР-тестови, како од македонски така и од странски државјани. Исто така, ваква состојба имаше и во Република Бугарија и во Република Турција, каде што, исто така, се појавија поголем број на фалсификувани ПЦР-тестови.

Во целата состојба беа утврдени следниве модуси на вршење на фалсификатите:

1. Целосни фалсификувани тестови

Овој „*modus operandi*“ на вршење на фалсификатите и метод на нивно откривање најчесто се состоеше во прикажување на фотокопирани ПЦР-тестови од разни лаборатории, како и прикажување на документи кои наликуваа на оригиналните специмени, но, сепак, стануваше збор за видно воочливи големи отстапувања од оригиналните специмени кои ги издаваа лабораториите (разлика во логоа на компаниите, разлика во боите, разлика во содржината и слично) .

Слика број 22: Целосни фалсификати

2. Фалсификување на печати од доктори и лаборатории

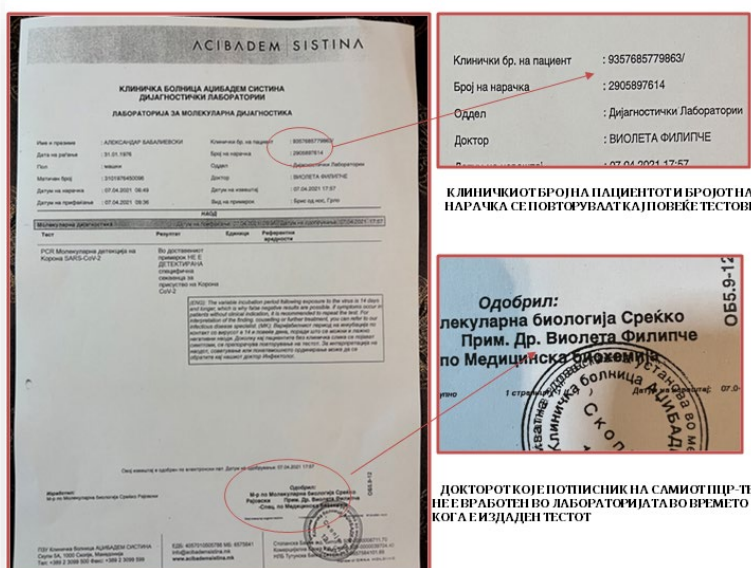
Овој „modus operandi“ на вршење на фалсификатите и метод на нивно откривање, беше доста често користен, при што стануваше збор за вметнување на печати и факсимили од доктори коишто во времето на издавање на тестот, не беа вработени во лабораторијата, и, исто така, печатите од лабораторијата не беа мастилни (беше очигледно дека се принтани).

Слика број 23: Фалсификувани печати од доктор и лабораторија

3. Фалсификување на печати од доктори и лабораторија

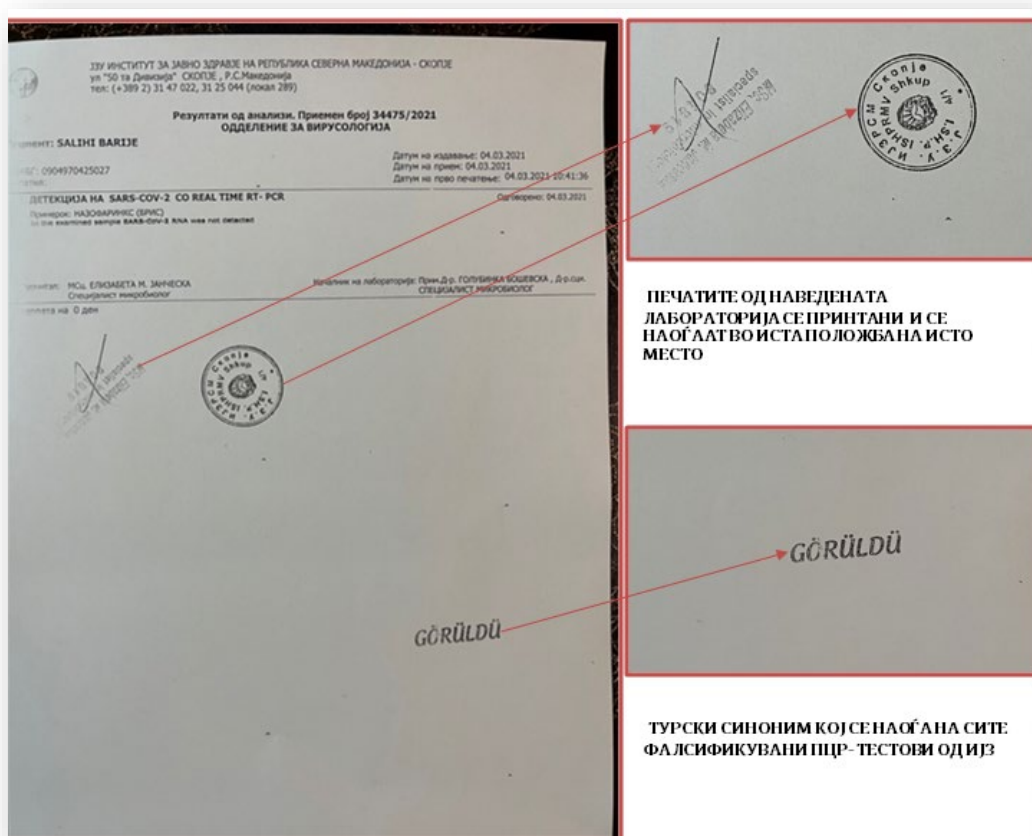
Во овој „modus operandi“ на вршење на фалсификатите и методот на нивно откривање, станува збор за вметнување на сериски броеви коишто се повторуваат, како и вметнување на факсимили од доктори, коишто на тој датум и во тоа време не биле на работа и не го издале тој ПЦР-тест до тој сериски број.

Слика број 24: Повторување на сериски број

4. Иста локација на факсимили и печати

Во овој „modus operandi“ на вршење на фалсификатите и метод на нивно откривање, станува збор за вметнување на печати и факсимили на иста локација кај документот (кај повеќе патници од ист автобус, исто патничко моторно возило и слично), при што најчесто стануваше збор за ПЦР-тестови издадени од Република Турција.

Слика број 26: Иста локација на печати и факсимили

Користена опрема и техника

Покрај основната опрема како што се лупата, огледалото и ултравиолетовата ламба, основен предуслов за успешно откривање на фалсификувани патни исправи и други документи е користењето на софистицираната опрема за прва и втора линија на гранична контрола, а како што се апаратите: Valbmann и Vispec. За работа со овие апарати потребно е полициските службеници да посетуваат специјални обуки.

Слика број 27: Специјален апарат за откривање на фалсификувани документи VISPEC

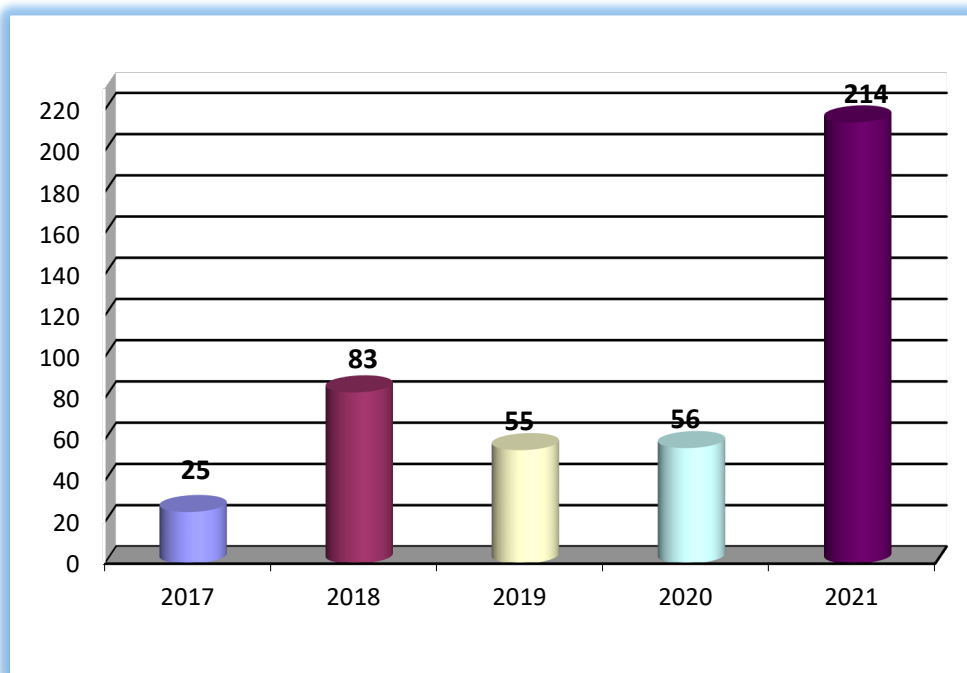
Покрај софистицираните апарати, во откривањето на фалсификувани патни исправи и други документи, значителен придонес даваат и компјутерските софтверски програми и бази на податоци коишто ги користи граничната полиција, а меѓу коишто се:

- Системот за контрола на патници и возила,
- Софтвери за ВИНдекодери,
- ASR базата ИНТЕРПОЛ,

- ADESFET како и други софтвери.

Резултати од преземените оперативно-тактички мерки

Во периодот од **2017** до **2021** година од страна на Регионалниот центар за гранични работи - Исток откриени се вкупно **433** фалсификувани патни исправи и други документи, од кои само во текот на **2021** година откриени се **192** настани во кои се откриени **214** фалсификувани патни исправи и други документи.

Чарт 1: Користени фалсификувани ПИ и други документи

Споредбено со претходните години во 2021 година кај откриените **фалсификувани патни исправи и други документи**, бележиме:

- Зголемување за **158** откриени фалсификувани документи во однос на 2020 година, или зголемување за **282,1 %**;

- Зголемување за **159** откриени фалсификувани документи во однос на 2019 година, или зголемување за **289 %**;
- Зголемување за **131** откриен фалсификуван документ во однос на 2018 година, или зголемување за **157,8 %**;
- Зголемување за **189** откриени фалсификувани документи во однос на 2017 година, или зголемување за **756 %**.

Структурата на откриените **433** фалсификувани патни исправи и други документи, во однос на потеклото на документот и државјанството на фалсификаторот е следна:

ВИД на фалсификуван документ	Држава на потекло на документот	Државјанство на фалсификатор	ВКУПНО
Патни исправи	Р. Албанија	Албанско	34
Патни исправи	Р. Турција	Турско	3
Патни исправи	Р. С. Македонија	Македонско	1
Патни исправи	Данска	Данско	1
Возачка дозвола	Р. Албанија	Албанско	3
Возачка дозвола	Р. Турција	Турско	4
Возачка дозвола	Р. Турција	Македонско	1
Возачка дозвола	Р. Турција	Бугарско	1
Возачка дозвола	Шпанија	Турско	1
Возачка дозвола	Р. С. Македонија	Македонско	1
Возачка дозвола	Р. Србија	Хрватско	1
Возачка дозвола	Р. Србија	Српско	2
Возачка дозвола	Р. Бугарија	Македонско	2
Возачка дозвола	Р. Албанија	Македонско	1
Возачка дозвола	Р. Албанија	Албанско	5
Сообраќај на дозвола	Р. Албанија	Албанско	1
Вин број	Р. Србија	Српско	2
Вин број	Р. Бугарија	Бугарско	2
Вин број	САД	Македонско	1
Вин број	Р. С. Македонија	Македонско	3
Лична карта	Р. Грција	Македонско	1
Лична карта	Р. Бугарија	Македонско	2
Лична карта	Р. Романија	Романско	1
Зелена карта	Р.Бугарија	Бугарско	4
Зелена карта	Р.Германија	Турско	1
Зелена карта	Р.Германија	Македонско	1
Зелена карта	Р.Романија	Романско	2
Зелена карта	Р.Франција	Бугарско	1
Зелена карта	Р. Турција	Бугарско	4
Зелена карта	Р.Полска	Полско	1
Зелена карта	Р. Турција	Турско	183
Дозвола за престој во странство	Р. Полска	Македонско	1
Осигурителна полиса	Р. С. Македонија	Македонско	2
ПЦР Тестови	Р. С. Македонија	Албанско	2
ПЦР Тестови	Р. С. Македонија	Турско	2
ПЦР Тестови	Р. С. Македонија	Македонско	155
ВКУПНО			433

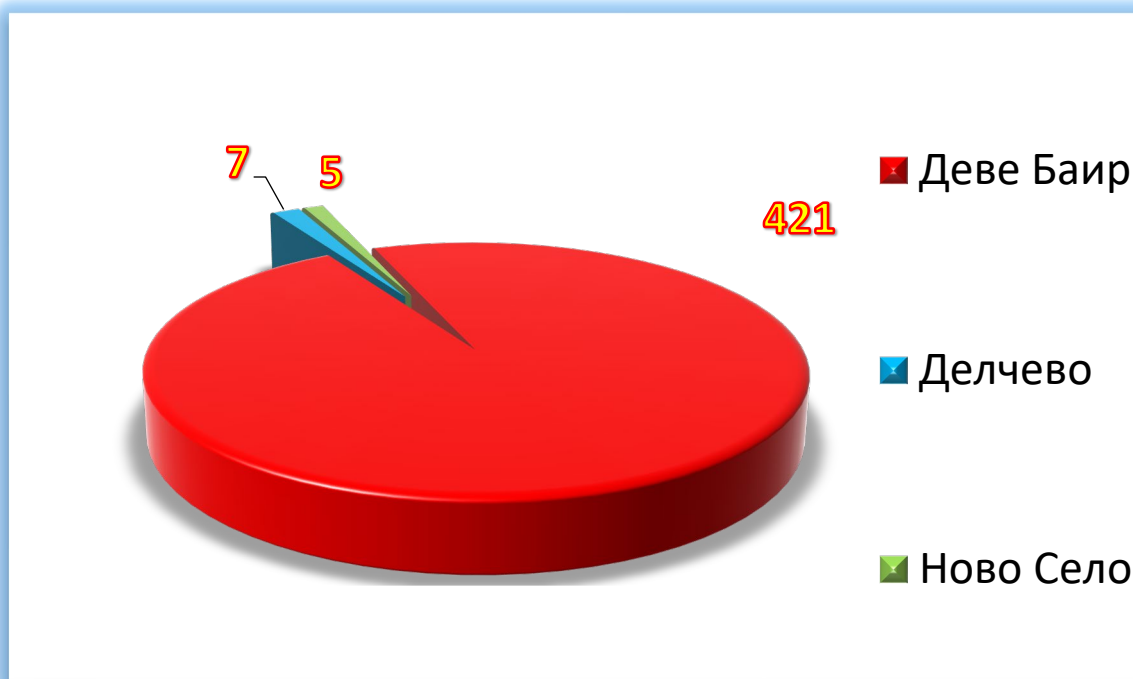
Табела број 1: Број на откриени фалсификувани документи

Од наведените **433** фалсификувани документи, констатиран е следниов однос помеѓу потеклото на документот и лицето што го користи истиот:

Според горенаведената табела, **најчесто користени** фалсификувани документи се:

- „Фалсификувани турски зелени карти“ со **183** документи, при што истите се користеле од страна на **турски државјани**;
- „Фалсификувани ПЦР-тестови“ со **155** документи, при што истите најчесто се користеле од страна на **македонски државјани**;
- „Фалсификувани албански патни исправи“ со **34** документи, при што истите најчесто се користеле од страна на **албански државјани**.

Според локацијата на граничниот премин на коишто се откриени овие 433 фалсификувани патни исправи и други документи, структурата е следна:

Чарт 2: Користени фалсификувани патни исправи и други документи (по полициски станици)

Од откриените **433** фалсификувани документи:

421 фалсификуван документ, или **97,3 %** се откриени на **ГП Деве Баир**;

7 фалсификувани документи, или **1,6 %** се откриени на **ГП Делчево**;

5 фалсификувани документи, или 1,1 % се откриен на ГП Ново Село.

ЗАКЛУЧОК

Со наведениот труд е потенцирана потребата од постојано проучување на појавните облици на „фалсификувањето на патни исправи и други документи“, како еден од особено специфичните типови на прекуграничен криминал, чијашто методика на откривање бара сериозни експертски познавања и користење на современа техника и опрема. Користењето на фалсификувани патни исправи и други документи за нелегално преминување на државната граница од страна на криминалните структури, нема да запре. Напротив, трендовите покажуваат дека истото се интензивира и модифицира со користење на сè по современи техники на правење и изработка на фалсификуваните патни исправи и други документи, коишто сè потешко се откриваат.

Затоа, во иднина, Регионалниот центар за гранични работи - Исток и граничната полиција во Министерството за внатрешни работи на Република Северна Македонија, доколку сака да го задржи високото ниво на успешност на откривање на фалсификувани патни исправи и други документи, мора постојано да вложува во обука на својот кадар и во набавка на нова и современа техничка опрема, којашто ќе одговори на современите потреби за успешно откривање на фалсификувани патни исправи и други документи.

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

Книги

1. Дујовски, Н., Малиш-Саздовска, М. (2009), „Безбедносен менаџмент“, Скопје, Факултет за безбедност.
2. Ситновски, В. (2015), „Методологија на откривање на прекуграничниот криминал на државната граница на Р. Македонија со Р. Бугарија за периодот од 2005 до 2011 година, Штип, Универзитет „Гоце Делчев“.

3. Алексоски, С. (2009), „Криминологија“, Штип, Универзитет „Гоце Делчев“.
4. Ангелески, М. (2008), „Криминалистичка методика“, Скопје, Народна и универзитетска библиотека „Св. Климент Охридски“.
5. Котески, М., Николовски, М. (2008), „Методика на откривање на општиот криминалитет“, Скопје, Факултет за безбедност.
6. Стојчев, В. (2004), „Методологија на воените науки“, Скопје - Воена академија „Генерал Михаило Апостолски“.
7. Милошевиќ, Н., Милојевиќ, С. (2001) „Основи методологије безбедносних наука“, Белград, Полициска академија.
8. Миловановиќ, Р. (1995) „Полициска психологија“, Белград, Полициска академија.
9. Арнаудовски, Љ., Стојановски, Т. (2002) „Трговија со луѓе – криминалитет“, Скопје, Народна и универзитетска библиотека „Св. Климент Охридски“.
10. Шелдон, С.Џ. (2009) „Шверц и трговија со луѓе“, Скопје, Академски печат.
11. Бикс, К., Амир Д. (2009) „Глобалната секс-индустрија и препродажбата на луѓе“, Скопје, Датапонс.
12. Лајман, М., Потер, Г. (2009) „Организиран криминал“, Скопје, Магор.
13. Ретклиф, Џ. (2009) „Стратешко размислување во разузнавањето на криминалот“, Скопје, Табернакул.
14. Крстановски, М., Смилевска, Д. (2008) „Царинско работење“, Охрид, Факултет за угостителство и туризам.

15. Миленковски, М. (2005) „Државните граници на Република Македонија и асоцирањето во Европската Унија“, Скопје, Еуро-еко.
16. Хакнер, Т., Шомбург В., Лагодни, О., Волф, Н. (2009) „Меѓународна правна помош во кривичната материја“, Скопје, Табернакул,
17. Лабовиќ, М. (2006) „Власта корумпира“, Скопје, Де гама.
18. Caparini, M., Marenin, O. (2006) „Borders and security governance“, Zurich, DCAF, Lit verlag GmbH.
19. Hanggi, H., Scherrer, V. (2008) „Security sector reform and UN intergrated missions“, Zurich, DCAF, Lit verlag GmbH.

Закони и други документи

20. Национална комисија за борба против трговија со луѓе и илегална миграција (2010) „Стандардни оперативни процедури за постапување со жртви на трговија со луѓе“, <http://www.nacionalnakomisija.gov.mk/>
21. Национална комисија за борба против трговија со луѓе и илегална миграција (2010) „Национален акциски план за борба против трговија со луѓе и илегална миграција во Република Македонија“, <http://www.nacionalnakomisija.gov.mk/>
22. Кривичен законик, „Службен весник на Република Македонија“, бр. 37/1996, 80/1999, 4/2002, 43/2003, 19/2004, 81/2005, 60/2006, 73/2006, 7/2008, 139/2008, 114/2009, 51/2011 и 135/2011 година.
23. Закон за кривична постапка, „Службен весник на Република Македонија“, бр.150/2010 година.
24. Закон за полиција, „Службен весник на Република Македонија“, бр.114/2006 година.

25. Закон за внатрешни работи, „Службен весник на Република Македонија“, бр.92/2009, 35/2010, 36/2011 и 158/2011 година.
26. Закон за гранична контрола, „Службен весник на Република Македонија“, бр.171/2010 година.
27. Закон за надзор на државната граница – пречистен текст, „Службен весник на Република Македонија“, бр.88/2009 година.
28. Царински закон, „Службен весник на Република Македонија“, бр.39/2005, 4/2008, 48/2010, 158/2010, 44/2011, 53/2011 и 11/2012 година.
29. Закон за странците - пречистен текст, „Службен весник на Република Македонија“, бр.92/2009 година.
30. Закон за малолетничка правда, „Службен весник на Република Македонија“, бр.87/2007 година.
31. Правилник за начинот на извршување на полициските работи, „Службен весник на Република Македонија“, бр.114/2006 година.
32. Правилник за начинот на извршување на гранични проверки и граничен надзор, „Службен весник на Република Македонија“, бр.75/2012 година.
33. Спогодбата помеѓу владите на Република Македонија и Република Бугарија за мерките за спречување и решавање на гранични инциденти на границата на Република Македонија и Република Бугарија, „Службен весник на Република Македонија“, бр.13/2002 година.
34. Спогодбата помеѓу владите на Република Македонија и Република Бугарија за чување, одржување обновување и обележување на граничната линија и граничните белези на македонско – бугарската

државна граница, „Службен весник на Република Македонија“, бр.13/2002 година.

35. Договорот помеѓу владите на Република Македонија и Република Бугарија за преземање на лица со незаконски престој, „Службен весник на Република Македонија“, бр.12/2002 година.
36. Договорот помеѓу владите на Република Македонија и Република Бугарија за соработка во борбата против тероризмот, организираниот криминал, нелегалната трговија со наркотични дроги, психотропни супстанции и прекурзори, нелегалната миграција и други кривични дела, „Службен весник на Република Македонија“, бр.6/2003 година.
37. Спогодбата помеѓу владите на Република Македонија и Република Бугарија за размена и заемна заштита на класифицирани информации, „Службен весник на Република Македонија“ бр.10/2006 година.
38. Договорот помеѓу владите на Република Македонија и Република Бугарија за прекугранична полициска соработка, „Службен весник на Република Македонија“, бр.131/2006 година.
39. Договорот помеѓу владите на Република Македонија и Република Бугарија за основање и функционирање на Заеднички контакт-центар за полициска и царинска соработка, „Службен весник на Република Македонија“, бр.116/2010 година.
40. Конвенција на Обединетите нации за „Транснационален организиран криминал“ и нејзините протоколи, објавена во Њујорк, 2004 година.

Интернет

41. Веб-страница на МВР на Р. Македонија <http://www.mvr.gov.mk/>
42. Веб-страница на ИНТЕРПОЛ <http://www.interpol.int/>

- 43. Веб-страница на DCAF <http://www.dcaf.ch/>
- 44. Веб-страница на SELEC <http://www.secicenter.org/m105/Home>
- 45. Веб-страница на FRONTEX <http://frontex.europa.eu>
- 46. Веб-страница на Европската Унија www.europa.eu

м-р Младен Трајков

НАПАДИ НА ПОЛИЦИСКИ СЛУЖБЕНИЦИ И ЗАГРОЗУВАЊЕ НА НИВНИОТ ЖИВОТ – ФЕНОМЕН НА СОВРЕМЕНОТО ЖИВЕЕЊЕ

м-р Младен Трајков, Министерство за внатрешни работи, Центар за обука, пензиониран виш полициски советник - обучувач,
mladen.trajkov@gmail.com

АПСТРАКТ

Намерата при изработката на овој труд е поттикнување и подигање на свеста за вредноста на животот на полицискиот службеник и останатите лица кои се вклучени на полето на безбедноста но, истовремено, и неодговорниот однос на самите полициски службеници и др. за својата лична безбедност. Во трудот се претставени следниве содржини: Вовед во кој е објаснет временскиот контекст и причините зошто е изработен трудот. Во Првиот дел дадени се општи информации за нападите на полициските службеници, обезбедувачите од приватните агенции за обезбедување, затворските полицајци и други службени лица, претставени се општите и статистичките податоци (според добиените одговори на доставените барања за пристап до информации од јавен карактер), за проблемот во неколкуте области, кои се обработени во трудот и се претставени повеќе примери избрани од вистински настани кои се случиле. Во Вториот дел претставена е Законската рамка, која го регулира работењето на полициските службеници во МВР, приватното обезбедување и обезбедувањето во казнено поправните установи (затворската полиција). Третиот дел со наслов: Мотиви кои ги стимулираат сторителите за предизвикување напади над полициските службеници, обезбедувачите од приватните агенции за обезбедување, затворските полицајци и други службени лица, дадени се најчестите мотиви кои ги тераат граѓаните да извршуваат вакви активности над полициските службеници и другите лица кои се опфатени во трудот. Во Четвртиот дел со наслов: Обука и образование на структурите за спречување на

како било загрозување на нивниот живот и здравје, во кратки црти е претставено значењето на обуката и следењето на новите трендови од сите аспекти за безбедно спроведување на службените активности. Петтиот дел е: заклучокот, кој е извлечен од содржината на трудот и на крајот е користената литература.

Клучни зборови: напади, повредување, загрозување на животот

ABSTRACT

The intention in the preparation of this paper is to encourage and raise awareness of the value of life of the police officer and other persons involved in the field of security but also the irresponsible attitude of the police officers and others. for your personal safety. The paper presents the following contents: an introduction that explains the time context, in point one, entitled: General information about the attacks on police officers, security guards from private security agencies, prison police officers and other officials, general and statistical data are presented (according to the received answers to the submitted requests for access to public information), for the problem in several areas, which are processed in the paper and presented several examples selected from real events that occurred. The second part presents: The legal framework, which regulates the work of police officers in the Ministry of Interior, Private security and security in penitentiary institutions (prison police). The third part, entitled: Motives that stimulate perpetrators to cause attacks on police officers, security guards from private security agencies, prison police officers and other officials, gives the most common motives that force citizens to carry out such activities against police officers and others. which are covered in the paper. In the fourth part, entitled: Training and education of the structures for prevention of any endangerment of their life and health, presented in brief is the importance of training and following the new trends from all aspects for safe implementation of official activities. The fifth part is: the conclusion, which is drawn from the content of the paper and at the end is the used literature.

Keywords: attacks, injury, life threatening

ВОВЕД

Современото живеење во континуитет се унапредува при што развојот на општествените услови за живеење, демократските процеси, развојот на телекомуникациите и многу други аспекти на истото имаат директни позитивни, но, за жал, и директни негативни процеси. Позитивните процеси се благодат за сите, негативните процеси се на штета, пред сè, над лицата врз кои се сторени а потоа и врз самата држава (преку нејзините служби, законодавството, системот и др.). Во контекст на негативните ефекти особено се воочливи секојдневните негативни безбедносни импликации коишто се изразени преку: напади на полициски службеници, затворски и судски полицајци, лица од приватното обезбедување и друго. Токму овие аспекти беа мотивот за едно малку подлабоко истражување на нападите и загинување на полициски службеници при вршење на служба но, истовремено, би анализирале и одредени пречекорувања на службените овластувања при преземањето на службени дејствија. Сето ова како вовед дава основа во кој правец би се спроведува истражувачкиот процес што на крајот *ќе придонесе да се претстават одредени препораки за тоа како во иднина да се намали и елиминира оваа појава*. За постигнување на оваа цел користени се следниве општи научни методи: статистичкиот метод, компаративниот метод, дескриптивниот метод, каузалниот метод и методот на анализа на содржината на документите (content analysis).

Општи информации за нападите на полициските службеници, обезбедувачите од приватните агенции за обезбедување, затворските полицајци и други службени лица

Најистурените полициски структури без разлика дали се униформирани или се во цивилна облека се полициските службеници кои секојдневно се изложени на вербални, физички или животозагрозувачки напади и ситуации. Токму затоа побаравме одговор од МВР за утврдување на вистинските состојби.

Табела број 1. Кривични дела, „напад на службено лице при вршење работи од безбедноста“, член 383 од КЗМ врз припадниците на полицијата за период од 2015 до 2020 година ⁷¹

				Вид на повреди со кои се здобиле полициски те службеници		
Година	Кривични дела	Сторители	Вкупен број на нападнати полициски службеници	Загинати	Со тешки телесни повреди	Со телесни повреди
2015	149	183	131		1	130
2016	113	142	115	1	5	109
2017	127	153	120		5	115
2018	140	179	127		4	136
2019	144	163	183		4	179
2020	156	195	167		5	162
вкупно	829	1015	843	1	24	831

Анализирајќи ја табела број 1, според презентираниите податоци можеме да заклучиме дека според бројот на нападнати полициски службеници, вообичаено, учесници или напаѓачи биле повеќе од 1 или 1,2 сторителя врз еден полициски службеник. Во однос на кривичните дела истите се помалку нападнати полициски службеници. Од друга страна, забележливо е благо зголемување на нападите на полициски службеници од почетните 131 во 2015 година и нагло зголемување на 183 во 2019 или зголемување за **44,1 %**, и 167

⁷¹ Табелата е подготвена според одговор од МВР бр. 16.1.2-439/1 од 7.4.2021.

во 2020 година со зголемување за **27,5 %** во однос на 2005 година. При извршувањето на овие напади над полициските службеници како последици настапиле: телесни повреди врз 831 вработен, **телесни повреди по (член 130 од КЗМ)** на 24 вработени им се нанесени **тешки телесни повреди (член 131 од КЗМ)** а еден полициски службеник го **изгубил својот живот при напад врз службено лице при вршење работи на безбедноста (член 383 од КЗМ)**. Во своето работење и полициските службеници не биле безгрешни и токму заради тоа и Одделот за внатрешна контрола, криминалистички истраги и професионални стандарди низ годините наназад имал поприлично работа, заради несоодветното полициско постапување при спроведувањето на полициските активности што е видливо од табела број 2 која следува.

Табела број 2. Број на службени лица спрема кои се изречени задолжителни мерки

	Вкупно предмети по кои е постапено	Кривично пријавени лица	Поведување дисциплинска постапка	Укажување со предупредување	Постапка за надоместок на материјална штета	Оддалечување од работно место	Решение за отказ без водење дисциплинска постапка
2007	974	106	179	149	3	84	/
2008	1148	75	173	122	32	39	/
2009	1355	50	201	193	84	28	66
2010	1261	29	219	161	85	9	14
2011	1250	30	228	230	62	9	29
2012	1644	23	347	244	74	11	6
2013	1584	12	277	261	45	4	20

2014	1506	25	188	217	39	4	16
2015	1524	26	205	200	39	2	6
2016	1391	10	244	149	21	5	2
2017	1200	17	355	153	18	48	/
2018	1382	19	338	174	25	22	/
2019	1371	10	334	163	27	20	/
2020	1409	29	388	185	21	24	/
вкупно	18990	461	3677	2601	575	309	159

Анализирајќи ја табелата број 2. Број на службени лица спрема кои се изречени задолжителни мерки од Одделот за внатрешна контрола, криминалистички истраги и професионални стандарди по вид и години, може да се извлечат повеќе заклучоци. Во периодот од 14 години вкупно се поведени 18.990 предмети пред Одделот за внатрешна контрола, криминалистички истраги и професионални стандарди или во просек 1.357 по година од коишто посебно е надмината просечната вредност во годините 2012, 2013, 2014, 2015 и 2020 година. Вториот елемент е поведување кривични постапки против 461 вработен или во просек по 32,9 вработени по година, односно најмногу во 2007 и 2008 година кога овие просечни вредности се надминати за 3 и 4 пати. Од вкупната бројка на предмети кои се пријавени во Одделот за внатрешна контрола, криминалистички истраги и професионални стандарди 18.990, за 3.677 се поведени дисциплински постапки или за 19,36 % од пријавените и оформените предмети. Во просек по години биле покренувани по 262,6 дисциплински постапки но и овде од 2017 до 2020 година овој просек е надминат за околу 100 постапки повеќе. Како и да е најблагата мерка која се изрекува во дисциплинската постапка „Укажување со предупредување“ е применета врз 2.601 вработен но и тука просекот иако изнесува 185,7 укажувања и предупредувања по година, постои отстапување во годините од 2011 до 2015.

Во секојдневното работење од страна на вработените, најчесто заради несовесно или несоодветно користење на материјалнотехничките средства предизвикани се одредени материјални штети врз имотот на Министерството за внатрешни работи заради што се поведени 575 постапки за надоместок на материјална штета или во просек по 41 постапка по година што се разбира не е подеднакво распределено па така во годините од 2009 до 2012 има речиси двојно зголемување на овие постапки. Заради обезбедување на соодветни докази, заради сторени дисциплински прекршоци и заради потребата од поведување кривични постапки од страна на Одделот за внатрешна контрола, предложени се криминалистички истраги и професионални стандарди а од министерот се донесени **309 решенија за оддалечување од работното место** или во просек по години 22 оддалечувања од работа (суспензии). На крајот е и најтешката форма на задолжителна мерка а тоа е донесување на **Решение за отказ без поведување на дисциплинска постапка што е применето во 159 случаи** за 14 истражувани години а според обезбедените податоци станува збор само за 8 години (19,87 оддалечувања за овие 8 години) но ако се вadi просек за 14 години тогаш се донесени 11,3 решенија за отказ без поведување дисциплинска постапка. Во овој случај карактеристично е да се спомене дека најчесто се работи за вработени кои сториле кривични дела или пречекорувања на овластувањето.

Компарацијата помеѓу загинатите и повредените полициски службеници како и постапките кои се водени од Одделот за внатрешна контрола, криминалистички истраги и професионални стандарди се направени заради видливоста на грешките кои ги прават полициските службеници од кои **еден дел се и причината за настанатите последици врз полициските службеници.**

Од страна на Министерството за внатрешни работи, според неговите надлежности за вршење контрола и надзор над работењето, според Законот за приватна безбедност, доставив барање и добив одговор за повредени, загинати и вработени од приватната безбедност кои постапиле спротивно на Законот. Во добиениот одговор (Одговор од МВР, Оддел за односи со јавност и стратешки

прашања, Сектор за односи со јавност и протокол, бр. 16.1.2-608/3 од 18.5.2021)
нема податоци за повредени и загинати лица од приватното обезбедување
 (иако во јавноста преку средствата за јавно информирање се прикажани вакви состојби) но има податоци за вработени кои постапиле спротивно на законот за што е подготвена следнава табела.

Табела број 3. Поднесени прекршочни пријави и издадени платни налози против вработени во приватното обезбедување во периодот 2016-2020

Година	Вкупно поднесени прекршочни пријави	Издадени платни налози по член	На колку лица	Законски пропис
2016	нема			
2017	1	чл. 75 ст. 1 т. 3	1	Закон за приватно обезбедување
2018	97	чл. 75 ст. 1 т. 4 чл. 75 ст. 1 т. 5 чл. 75 ст. 1 т. 3 и 4 чл. 75 ст. 1 т. 19 чл. 73 ст. 8 чл. 73 ст. 26	75 14 5 3 2 1	Закон за приватно обезбедување
2019	72	чл. 75 ст. 1 т. 4 чл. 10 ст. 2 чл. 75 ст. 5 чл. 46 ст. 1 и 2 чл. 73 ст. 3 т. 5 чл. 75 ст. 3 т. 5 чл. 75 ст. 1 т. 3 чл. 46 ст. 3	46 5 5 4 3 3 1	Закон за приватно обезбедување

2020	11	чл. 75 ст. 1 т. 3 и 4 чл. 72 ст. 7 (во врска со чл. 58 ст. 3 и 6) чл. 72 ст. 7 (во врска со чл. 58 ст. 3 и 6 и чл. 27 ст. 1) чл. 75 ст. 1 т. 3 (во врска со чл. 38) чл. 75 ст. 1 т. 5 чл. 75 ст. 1 т. 3	5 2 1 1 1 1	Закон за приватно обезбедување
вкупно	181		184	

Во табелата број 3, табеларно се претставени збирните податоци кои се добиени (Одговор од МВР, Оддел за односи со јавност и стратешки прашања, Сектор за односи со јавност и протокол, бр. 16.1.2-608/3 од 18.5.2021) од МВР. Овде станува збор за член 75 од Законот за приватно обезбедување којшто се однесува на следниве аспекти. За сторениот прекршок од законодавецот е предвидена казна од 600 до 700 евра во денарска противвредност кон физичко лице, за што следат дополнителни објаснувања на содржините на членот.

Во точка еден е предвидена казна за физичко лице кое на барање на правното лице за приватно обезбедување не ја врати легитимацијата за обезбедување во согласност со член 25 став (6). Во точка два е предвидена казна за физичко лице кое на барање на овластено службено лице на Министерството за внатрешни работи не го дал на увид налогот за носење огнено оружје, дозволата за носење на оружје, како и огненото оружје што го носи во согласност со член 29 став (3). Во точка три е предвидена казна за физичко лице кое врши работа на одржување на јавен ред и мир, собира и други настани без работна облека и без елечи со светлоодбојни ленти на кои има натпис „обезбедување“ (член 38). Во точка четири е предвидена казна за физичко лице кое во вршење приватно

обезбедување не носи легитимација за обезбедување (член 46 став 1). Во точката пет е предвидена казна за физичко лице кое не ја покажува легитимацијата за обезбедување во случај кога се повикува на вршење приватно обезбедување или не ја покажува легитимацијата за обезбедување на барање на овластено службено лице на Министерството за внатрешни работи (член 46 ставови (2) и (3)). Во шестата точка е предвидена казна за физичко лице кое во рок од 24 часа не поднесе писмен извештај за задржувањето, односно употребата на средства за присилба (член 57 став (1)). Во вториот став на членот 75 предвидено е дека за прекршоците од ставот (1) на овој член на физичко лице ќе му се изрече прекршочна санкција *забрана за вршење на дејност обезбедување лица и имот* во траење од една до пет години.

Би сакале во оваа прилика да претставиме дека имало и вработени од агенциите за обезбедување кои биле нападнати од граѓани.

Пример број 1. Тежок инцидент во Скопје, нападнати полицајци и обезбедувачи

Тежок инцидент во Скопје: Нападнати полицајци и обезбедувачи

18:51, мај 4, 2018

Фото: Centar.mk Двајца скопјани вчера попладне физички нападнале вработен во Агенција за обезбедување на влезот во спортскиот центар „Јане Сандански“, а при интервенција биле нападнати и двајца полицајци, по што напаѓачите се приведени во полициска станица. – Во спортскиот центар „Јане Сандански“, на влезот од салата, за време на кошаркарскиот натпревар помеѓу екипите на кошаркарските клубови „МЗТ-Скопје“ и „Работнички“ синоќа околу 17:45 часот, скопјаните Ј.Б. (24) и А.Д. (33) **физички го нападнале С.Н., вработен во Агенција за обезбедување кој вршел службени дејствија како обезбедување на натпреварот, при што му нанеле телесни повреди, наведено е во полицискиот билтен.** При интервенција на полициски службеници, **биле нападнати и двајца полицајци**, по што напаѓачите се приведени во полициска станица. По целосното расчистување и документирање на настанот ќе следи соодветен поднесок. Достапно на <https://centar.mk/blog/2018/05/04/tezhok-intsident-vo-skopje-napadnati-politsajtsi-i-obezbeduvachi/> (пристапено на 27.4.2021)

Нема да го коментираме овој пример но претпоставуваме дека не е единствен ваков случај во целата држава иако од МВР не добивме соодветен одговор за овој дел од бараната информација.

Во однос на состојбите со затворското обезбедување - *затворската полиција* доставено е барање за пристап до информации од јавен карактер до *Управата за извршување санкции* и добиени се два одговора од: Управата за извршување санкции бр. УП108-159 од 26.3.2021 и одговор од Управата за извршување санкции КПУ Затвор Битола бр. 03-303/2 од 20.4.2021. Во КПУ Затвор Битола немало евидентирани случаи на напад, повредување или загинување на полициски службеници од затворската полиција. Додека во одговорот на Управата за извршување санкции бр. УП108-159 од 26.3.2021 добиени се следниве информации. Во истражуваниот период 2015-2020 година имало **28 нападнати полициски службеници од затворската полиција а загинали немало**. Најчестиот *мотив* поради кој се извршени нападите било тоа што од страна на затворската полиција од осудените лица им биле одземани недозволен предмети, пред сè, мобилни телефони, спречувале обид за бегство и поради интервенции за осудени лица кои од домашно отсуство се враќале во алкохолизирана состојба. Во однос на *последниците*, најчесто, станува збор за лесни физички повреди и психички здравствени повреди. Во однос на напаѓачите од осудените лица се поднесени **9 кривични пријави по член 383 (Напад врз службено лице при вршење работи на безбедноста) од Кривичниот законик**, „Службен весник на Република Македонија“, редакциски пречистен текст кој ги опфаќа броевите од 37/96 до 248/2018 год.

Секако, дека при работењето никој не е совршен па имало и 1 случај на поднесена пријава против вработен од затворската полиција за пречекорување на овластувањата. За истражуваниот период, поднесени

се вкупно 11 прекршочни и кривични пријави заедно за пречекорување на овластувањата или злоупотреба на службата од страна на вработени од затворската полиција. Сепак, би го претставиле и најсвежиот пример кој се случил на 11 јули 2021 година во Затворот К'шање Куманово, кога настанала физичка пресметка помеѓу затвореници при што затворскиот службеник кој се обидува да ја смири состојбата **бил повреден со остар предмет** (Тепачка во затворот К'шање: Избоден чувар и три затвореници, <https://sitel.com.mk/tepachka-vo-zatvorot-kshanje-izbodeni-chuvar-i-tri-zatvorenici> (пристапено на 12.7.2021).

Губењето на животот на полициските службеници на работното место особено е изразено кај полициските службеници кои вршат контрола на сообраќајот и години наназад се губи по еден или повеќе животи на полициски службеници а има и доста кои претрпеле телесни или тешки телесни повреди. Постојат повеќе причини за овие случувања но најчести се: *брзото возење, избор на несоодветно место за запирање на возила, необележано место за запирање возила, слабата видливост и, секако, најопасното непочитување на стандардните полициски постапки - процедури* (Прирачник за полициско работење, СТАНДАРДИЗАЦИЈА НА ОСНОВНИТЕ ПОЛИЦИСКИ ПОСТАПКИ, септември 2008, стр. 77-80). За полесно разбирање претставуваме еден дел кој е основен за безбедно запирање на возило а е претставен на страница 77 во Прирачникот за полициско работење, СТАНДАРДИЗАЦИЈА НА ОСНОВНИТЕ ПОЛИЦИСКИ ПОСТАПКИ.

Извадок од Прирачникот за полициско работење:

КАКО да запреме возило (погледни дијаграм СПРМ 1)

- ❖ Користете погодно место;
- ❖ Не го потценувајте текот на сообраќајот;
- ❖ Користете рефлективен елек;
- ❖ Обележете го местото (со конуси или „триопан“ ако е можно) на контролата, по потреба;

- ❖ Дајте службен знак кон возилото од доволна оддалеченост;
- ❖ Запрете го возилото од вашата страна на патот (не преминувајте преку патот при запирање на возилото);
- ❖ Посочете каде да запре возилото.

Како потврда на нашето пишување даваме неколку посвежи примери за повредени или загинати полициски службеници:

Пример број 2. Загинатиот полицаец на автопатот Тетово - Гостивар бил удрен од две возила

Загинатиот полицаец на автопатот Тетово - Гостивар бил удрен од две возила

29 Дец 2019 - 11:50

Министерството за внатрешни работи објави детали за вчерашната несреќа во која еден полицаец загина, а друг е повреден во сообраќаен инцидент додека обезбедувале место каде претходно се случила друга сообраќајка. Како што информираат од МВР, во 19:05 часот на автопатот Тетово - Гостивар, во близина на местото викано „Тумчевишка клучка“, автомобил „форд фокус“ со кичевски регистарски ознаки, управуван од 31-годишник од кичевското село Грешница, удрил во двајца полицајци П.Ѓ. и Ф.Ш. додека извршувале должност за обезбедување на место на претходно случена сообраќајна незгода. Кратко потоа, автомобил „фолксваген голф“ со тетовска регистрација управуван од 39-годишник од селото Синичане, кој се движел во правец Гостивар - Тетово, удрил во еден од двајцата веќе паднати полицајци. По незгодата, со амбулантно возило полицајците биле пренесени во медицинскиот центар Гостивар, каде кај П.Ѓ. била констатирана смрт, додека кај Ф.Ш. биле утврдени тешки телесни повреди. По насока на јавен обвинител, 31-годишниот возач на „форд фокусот“ е уапсен во полициската станица Гостивар. (<https://vesnik.com/node/61343> (пристапено на 29.12.2019).

Пример број 3. Изгубивме голем човек: Колегите се опростуваат од полицаецот кој загина на Скопската обиколница

23 јуни 2019 година

Изгубивме голем човек: Колегите се простуваат од полицаецот кој загина на Скопската обиколница

Изгубивме добар колега, голем човек, вистински професионалец. Татко, посветен на семејството. Вака колегите на социјалните мрежи се опростуваат од полицаецот Сефет Бајрами кој вчера настрада во страшната сообраќајна незгода која се случи на Скопската обиколница. До тешката несреќа дошло кога двајца полициски службеници вршеле радарска контрола и го запреле возилото „БМВ“, а потоа во нив удрило товарното моторно возило. По ударот, возилото „БМВ“ се запалило. Сефет Бајрами бил пренесен во скопскиот клинички центар, каде за брзо им подлегнал на повредите. Бајрами го изгуби својот живот брзо, сакајќи да ги санкционира тие кои

брзаат на патиштата. Бајрами имал само 37 години. Полицаецот Сефет Бајрами долго време работел во Одделението за безбедност на сообраќајот на патиштата при СВР Скопје. Тој пред неколку денови добил ново решение и бил прераспределен во Автопатската мобилна единица при МВР, кобниот ден кога се случила сообраќајната незгода било прв ден, односно прва смена на новото работното место. На местото на сообраќајната незгода увид извршила увидна екипа на Министерството за внатрешни работи. Основното јавно обвинителство Скопје поведе постапка против возачот на камионот кој вчера на обиколницата „Мајка Тереза“, кај клучката Приштина, во правец од Тетово кон Радишани, удри во паркирано полициско возило „Јети“ и автомобил „БМВ“, запрено од страна на полицијата. (<https://skopjeinfo.mk/izgubivme-golem-chovek-kolegite-se-prostvuaat-od-policaecot-koj-zagina-na-skopskata-obikolnica> (пристапено на 23.7.2019))

Пример број 4. Дипломатско возило удри полицаец во центарот на Скопје

28 декември 2019 година

Фото: Дипломатско возило удри полицаец во центарот на Скопје

Вчера во 15:17 часот во Скопје, на булевар „Св.Климент Охридски“ во близина на Владата на Р.С.Македонија патничко моторно возило „хјундаи“ со дипломатски ознаки, управувано од Н.Г. (54) удрило во Х.А., полициски службеник. Х.А е пренесен во Градската општа болница „Свети Наум Охридски“ за укажување на лекарска помош. Увид на местото на настанот извршила увидна екипа на СВР Скопје. Фото: Слободен Печат(<https://skopjeinfo.mk/foto-diplomatsko-vozilo-udri-policaec-vo-centarot-na-skopje>) (пристапено на 28.12.2019).

Пример број 5. Полицаец загина, а неколку лица се повредени во сообраќајка во Куманово

Полицаец загина, а неколку лица се повредени во сообраќајка во Куманово

21 април 2019 година

Едно лице го загуби животот, а четири лица се повредени по страшни сообраќајни несреќи кои рано утринува ги предизвика 40-годишен кумановец со иницијали С.Ј.. Како што информираат од СВР Куманово, С. Ј. управувајќи патничко моторно возило „мерцедес“ со кумановски регистарски ознаки, најпрвин удрил во двајца полициски службеници на крстосницата во населбата Ајдучка Чешма и регионалниот пат Куманово – Свети Николе. Од ударот на самото место починал 37-годишниот полицаец В.Ц. додека 25-годишниот А.М. кој бил кандидат за полициски службеник со тешки телесни повреди завршил на скопските клиника. Но, тука не застанал 40-годишникот. Откако со своето возило го напуштил местото на несреќата, на регионалниот пат Куманово – Свети Николе во кумановската населба Карпош удрил во патничко моторно возило „шкода“ со кумановски регистарски ознаки, при што тешко го повредил возачот Н.П (34) и 42-годишната сопатничка Д.Ј. која завршила на клиниката „Мајка Тереза“ во Скопје. Со полесни телесни повреди се здобил 52-годишниот А.Ј.. како и возачот кој ги предизвикал несреќите, кој моментално е во кумановската болница и против кого во текот на денот ќе бидат поднесени соодветни кривични пријави.

<https://mms.mk/68908/%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D0%B8%D1%86%D0%B0%D0%B5%D1%86%D0%B7%D0%B0%D0%B3%D0%B8%D0%BD%D0%B0%D0%B0%>

[D0%BD%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%BA%D1%83%D0%BB%D0%B8%D1%86%D0%B0%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D1%80%D0%B5%D0%B4/](#)
(пристапено на 21.4.2019).

Искрено се надевам дека овие неколку примери *ќе го поттикнат секој полициски службеник прво да размисли за својата лична безбедност* а веднаш потоа и за безбедноста на останатите лица околу себе.

Законска рамка која го регулира работењето на полициските службеници во МВР, Приватното обезбедување и обезбедувањето во Казнено-поправните установи (затворската полиција)

Работењето на Министерството за внатрешни работи воопшто најпрво е регулирано со Уставот на Република Северна Македонија а потоа со Законот за внатрешни работи „Службен весник на Република Македонија“, бр. 42/2014, бр. 116/2014, бр. 33/2015, бр. 33/2015, бр. 5/2016, бр. 120/16, бр. 127/16, бр. 142/16, бр. 190/16, бр. 21/18, бр. 108/19 и бр. 275/2019 и Законот за полиција, „Службен весник на Република Македонија“, бр.114/2006, бр. 6/2009, бр. 41/14, бр. 33/15, бр. 31/16, бр. 106/16, бр. 120/16, бр. 21/18, бр. 64/18, бр. 148/18 но и преку *Закон за организација и работа на органите на државната управа*, „Службен весник на Република Македонија“, бр. 58/2000, бр. 44/02, бр. 82/08, бр. 167/10 и бр. 51/11, секако и голем број од други системски закони: Кривичен законик, Закон за кривична постапка, Закон за безбедност на сообраќајот, Закон за прекршоците, Закон за прекршоците против јавниот ред и мир и уште многу други закони. Значајно за работењето на приватното обезбедување е дека истото е регулирано преку основниот Закон за приватно обезбедување, „Службен весник на Република Македонија“, бр. 166/12, бр. 164/13, бр. 148/15 и бр. 193/15, којшто годините наназад повеќе пати е менуван и дополнуван. За затворската полиција основен е Законот за извршување на санкции, „Службен весник на Република Северна Македонија“, бр. 99/2019 и бр. 220/19, којшто во 2019 година е прогласен како нов закон но уште истата година е дополнет и изменет.

Мотиви кои ги стимулираат сторителите за предизвикување напади над полициските службеници, обезбедувачите од приватните агенции за обезбедување, затворските полицајци и други службени лица

Клучно за мотивирањето на сторителите да извршат одреден напад над сите погоре претставени лица се: благата казнена политика, можноста да не бидат пронајдени и казнети, влијанијата од страна врз судските служби за неказнување и можеби најголем мотив е многу доцното откривање на сторителите кои во меѓувреме се фалат дека никој ништо не им може бидејќи тие се моќни и можат да платат (корупцијата). Од друга страна, нападите се за да можат сторителите да побегнат од местото на настанот, да им го дефокусираат вниманието на овластените лица од друга многу посериозна активност, да ги задржат предметите со кои се стекнале при кражба, разбојништво, да го овозможат транспортот на дрога, оружје или акцизна стока непречено да пројде и друго или да им го одземат предметот или оружјето со кое го сториле кривичното дело, прикривање на користењето на алкохол или психотропни супстанции.

Обука и образование на структурите за спречување на какво било загрозување на нивниот живот и здравје

Во современите услови за работа кога динамиката на настаните е секојдневна и се одвива во секој момент, многу е тешко да се постапува законски доколку полициските службеници и останатите лица на полето на безбедноста не се во образовна кондиција, физичка и здравствена кондиција и, секако, во состојба на брз мисловен и реактивен процес како би успеале навремено да ги препознаат и превенираат сите загрозувачки состојби. А обуките на ова поле се толку ретки и дури не се опфаќаат темите од секојдневното работење, повредување и губење на животи на колегите, за што е неопходно почесто потсетување на останатите колеги. Во процесот на континуирана обука многу

малку постои време и услови да поминат сите полициски службеници како би го освежиле и подобриле постојното знаење и би се стекнале со нови знаења и вештини. Преку обуките, да се претстават фотографии и други документи (некласифицирани) од повредени и загинати полициски службеници и задолжително после завршување на конкретни активности *да се прават анализи на спроведувањето на истите* како би се подобрило и би станало многу поефективно и поефикасно полициското работење. Сепак, најголемиот проблем е што полициските службеници и природно многу малку читаат и следат и прописи и останати новини и на мислење сум дека само преку интензивни континуирани обуки може да биде надополнет овој дефицит на нови и современи знаења и вештини и запознавање со резултатите од спроведените анализи.

ЗАКЛУЧОК

За да можеме да зборуваме за универзални решенија тогаш е неопходно правење на детални анализи по сите претставени области но овде ќе претставиме некои основни работи кои е неопходно во иднина да се имплементираат сè со цел да се заштитат човечките ресурси во безбедносниот сектор и да се придонесе кон нивна професионализација што претставуваат **лични размислувања на авторот** бидејќи во ниту еден документ на МВР, Центарот за обука, ниту во Стратегијата за управување со човечки ресурси 2020-2022, не сретнав никакво конкретно планирање и развој на кадарот.

- ❖ Задолжително барем 10 часа месечно поминување на обука и освежување на стекнатите теоретски и практични знаења во кои ќе биде опфатено предавање од Одделот за внатрешна контрола, криминалистички истраги и професионални стандарди на тема: **„Причините или мотивите за нападите на полициските службеници и губењето на животи“** (обуката може да биде изведена и во матичниот огранок - полициска станица);

- ❖ Задолжително барем 10 часа месечно поминување на обука и освежување на стекнатите вештини на самоодбрана и боречки вештини за сите кои работат на терен (обуката може да биде изведена во објекти на МВР или во други спортски или образовни објекти во секое населено место);
- ❖ Задолжително барем 2 часа во шест месеци, консултации со психолог или психијатар заради доведување во состојба на самодоверба во своите способности (со постојните вработени психолози или склучување договор со одредена клиника);
- ❖ Задолжително спроведување на **годишни систематски прегледи** со акцентирање на стресот, психичката стабилност, психолошката состојба и, секако, општата здравствена состојба посебно за оние кои користат почести боледувања (што е обврска (систематски прегледи) за сите приватни и државни институции да биде спроведена а последната во МВР, најверојатно, е спроведена во 2018-2019 година).
- ❖ МВР уште веднаш да почне со евидентирање, контрола на пријавените, евидентираниите и документираните напади над лицата од приватното обезбедување и да воспостави превентивен и контролен механизам за подобрување на состојбите и реално претставување на истите и исполнување на законската обврска;
- ❖ Воспоставување на поголема координација помеѓу МВР и правосудните органи и изнаоѓање можност сите предмети на напад на службени лица да бидат решавани во забрзани судски постапки, заради постигнување превентивни ефекти;
- ❖ Во однос на казнената политика би било добро кога МВР би побарало аргументирано заострување на истата преку соодветни проблемски и истражувачки активности кои ќе бидат доставени до Министерството за правда и Законодавно правната комисија во Републичкото Собрание сè со цел менување и заострување на казнената одговорност.
- ❖

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

1. Министерство за внатрешни работи на Република Македонија, Европска агенција за реконструкција, Проект: Поддршка за развивање на Прирачник за полициско работење, СТАНДАРДИЗАЦИЈА НА ОСНОВНИТЕ ПОЛИЦИСКИ ПОСТАПКИ, септември 2008 година.
2. Министерство за внатрешни работи на Република Македонија, Годишен извештај за работата на МВР во 2010, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020 година.
3. Министерство за внатрешни работи на Република Македонија, Аналитички извештај од областа на ЈРМ за 2013 година.
4. Министерство за внатрешни работи на Република Македонија, Одделение за статистичко истражување и документирање состојба во областа на криминалот, ЈРМ, сообраќајот и граничните работи во текот на 2014 година.
5. Министерство за правда, Управа за извршување на санкции, Годишен извештај на Управата за извршување на санкции за состојбата и работењето на казнено-поправните и воспитно-поправните установи во Република Македонија за 2011, 2012, 2013 и 2014 година.

Законска рамка

1. Кривичен законик, „Службен весник на Република Македонија“, Редакциски пречистен текст кој ги опфаќа броевите од 37/96 до 248/2018 година.
2. Закон за извршување на санкции, „Службен весник на Република Северна Македонија“, бр. 99/2019 година.
3. Закон за приватно обезбедување, „Службен весник на Република Македонија“, број 166/12, 164/13, 148/15 и 193/15 година.

4. Закон за извршување на санкции, „Службен весник на Република Северна Македонија“, број 99/2019 и 220/2019 година.

Користени интернет-страници

<https://mvr.gov.mk/default> (пристапено на 27.4.2021)

<https://mvr.gov.mk/page/sektor-za-vnatreshna-kontrola> (пристапено на 27.4.2021)

https://mvr.gov.mk/Upload/Editor_Upload/Vnatresna%20kontrola/%D0%93%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%88%D0%B5%D0%BD%20%D0%B8%D0%B7%D0%B2%D0%B5%D1%88%D1%82%D0%B0_%202020%D1%86%D0%B5%D0%BB%D0%BE%D1%81%D0%B5%D0%BD.pdf

(пристапено на 27.4.2021)

https://mvr.gov.mk/Upload/Editor_Upload/2018%20%D0%B3%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%88%D0%B5%D0%BD%20%D0%B8%D0%B7%D0%B2%D0%B5%D1%88%D1%82%D0%B0%D1%98%20Final.pdf

(пристапено на 27.4.2021)

<https://centar.mk/blog/2018/05/04/tezhok-intsident-vo-skopje-napadnati-politsajtsi-i-obezbeduvachi/> (пристапено на 27.4.2021)

<https://uis.gov.mk/>

<https://kpuzatvorskopje.gov.mk/zakonski-i-podzakonski-akti/>

<https://obezbeduvanje.org.mk/> (пристапено на 21.6.2021)

<https://sitel.com.mk/tepachka-vo-zatvorot-kshanje-izbodeni-chuvar-i-tri-zatvorenici> (пристапено на 12.7.2021)

<https://vesnik.com/node/61343> (пристапено на 29.12.2019)

<https://skopjeinfo.mk/izgubivme-golem-chovek-kolegite-se-prostuvaat-od-policaecot-koj-zagina-na-skopskata-obikolnica> (пристапено на 23.7.2019)

<https://skopjeinfo.mk/foto-diplomatsko-vozilo-udri-policaec-vo-centarot-na-skopje> (пристапено на 28.12.2019)

<https://mms.mk/68908/%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D0%B8%D1%86%D0%B0%D0%B5%D1%86%D0%B7%D0%B0%D0%B3%D0%B8%D0%BD%D0%B0%D0%B0%D0%BD%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%BA%D1%83%D0%BB%D0%B8%D1%86%D0%B0%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D1%80%D0%B5%D0%B4/> (пристапено на 21.4.2019)

